

**SİMAV İLÇESİ HALK BİLİMİ ÜRÜNLERİNDE
ESKİ TÜRK İNANÇLARININ İZLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Şule Bahar ADALI

Kütahya - 2018

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**SİMAV İLÇESİ HALK BİLİMİ ÜRÜNLERİNDE
ESKİ TÜRK İNANÇLARININ İZLERİ**

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Tarıman CENİKOĞLU

Hazırlayan:
Şule Bahar ADALI

Kütahya-2018

Kabul ve Onay

Şule Bahar ADALI'nın hazırladığı “Simav İlçesi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği/ oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2018

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Tarıman CENİKOĞLU (Danışman)		
Dr. Öğr. Üyesi Derya ÖZCAN		
Dr. Öğr. Üyesi Erdal ADAY		

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Simav İlçesi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2018

Şule Bahar ADALI

Özgeçmiş

07.11.1994 tarihinde Rize’de doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Artvin’in Hopa ilçesinde tamamladı. 2012 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. 2016 yılında lisans eğitimini tamamladı.

2016-2018 yılları arasında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans eğimi aldı.

2018 yılında Kütahya Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Halk Eğitim Merkezi(ASO) bünyesinde, yabancılara Türkçe öğretimi alanında eğitimlik yaptı.

ÖZET

SİMAV İLÇESİ HALK BİLİMİ ÜRÜNLERİNDE ESKİ TÜRK İNANÇLARININ İZLERİ

ADALI, Şule Bahar

Yüksek Lisans Tezi / Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Tarıman CENİKOĞLU
Eylül, 2018, 147 sayfa

Simav ilçesinde bulunan halk bilimi ürünlerinin, eski Türk inançları ile ilişkisini ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmanın amacı, yöredeki mevcut inanışların geçmişten bugüne seyri sırasındaki değişimlerini, çeşitlenmelerini ve bugünkü durumlarını açığa çıkarmaktır.

Araştırmada Simav ilçesi merkezi ve merkeze bağlı bir belde ile altı köy esas alınmıştır. Araştırmada gözlem ve mülakatlar neticesinde elde edilen bilgiler ışığında yöredeki inanışlar, uygulamalar, törenler, ayinler vb. hususunda değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türklerin dini, iyeler ve kamlık hususunda bilgiler verilerek yöredeki inanışlardan örnekler yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümü oluşturan insan hayatında önemli törenler ve inançlar başlığı altında geçiş ve bereket törenlerine değinilmiştir. Araştırmanın son bölümünde diğer inanç ve uygulamalar başlığı altında hayvanlara, uğur, uğursuzluk kavramlarına, rüya, renk, halk takvimi ve halk hekimliği konularına dair uygulamalara değinilerek, yörede tespit edilen işlemlerle eski Türk inançlarının ilişkileri ortaya koyulmuştur.

Türk inançları içerisinde yer alan inanmaların, yörede uygulanan pek çok pratikte sürdürüldüğü, tören ve ayinlerde eski inanç sistemlerinde var olan işlemlere başvurulduğu gözlemlenmiştir. Hıdrellez ve yağmur duası işlemlerinden, geçiş törenlerinde gerçekleştirilen işlemlere, hastalıkların sağaltmasından, tabiat, evren ve tanrı tasavvuruna dair inanmalarda eski Türk inançlarının izlerinin etkisinin sürdüğü sonucuna varılmıştır. Araştırma içerisinde bahsi geçen inançlar ilçe merkezinde devamlılığını her geçen gün kaybederken, köylerdeki varlıklarının daha canlı oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi Ürünleri, Simav, Eski Türk İnançları, Geçiş Dönemleri, Halk Kültürü.

ABSTRACT

ANCIENT TURKISH BELIEF'S TRARES ON, SİMAV PRODUCTS OF FOLK SCIENCE

ADALI, Şule Bahar

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Asst. Prof. Gökhan Tarıman CENİKOĞLU

September, 2018, 147 pages

The aim of this study, which aims to reveal the relation of folk science products in Simav district with the old Turkish beliefs, is to reveal the changes, diversification and present situation of the current beliefs in the region from the past to the present.

In this research, taken as a basis to Simav country town and six villages related with Simav town center. In the light of the information obtained from observations and interviews, beliefs, practices, ceremonies, rituals etc. evaluations were made.

This study is consisted of three part. In the first chapter, examples of the beliefs of the Turks are given by giving information about the religion, proprietor and, shamanism of the Turks. In the second chapter, abundance ceremonies were mentioned under the title of important ceremonies and beliefs in human life. In the last part of the study, the beliefs related to the animals, laurel, bad luck, dream, color, folk calendar and folk medicine were discussed under the title of other beliefs and practices.

It has been observed that the credence in the Turkish beliefs are carried out in many practices applied in the region, ceremonies and the old belief systems are used. It is concluded that the effects of the old Turkish beliefs persist in the beliefs about the Hidrellez and rain praying procedures, the procedures performed in the transition ceremonies, the treatment of the diseases, the nature, the universe and the imagination of God. While the beliefs mentioned in the study lost their continuity in the district center with each passing day, it was determined that their assets in the villages were more alive.

Keywords: Folk Science Products, Simav, Old Turkish Beliefs, Transitional Periods, Folk Culture

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HALK BİLİMİ VE DİN/ TÜRK DİNLERİ/ TANRI İYELER/ KİŞİOĞLU/ KAM

1.1. HALK BİLİMİ VE DİN/ TÜRK DİNLERİ..... 14

1.1.1. Halk Bilimi	14
1.1.2. Din Kavramı ve Türk Dinleri.....	15

1.2. TENGRİ/TÜRK TENGRİSİ/İYELER/KİŞİOĞLU/KAM 17

1.2.1. Tengri/Türk Tengrisi.....	17
1.2.2. İyeler/Kişioğlu/Kam	19
1.2.2.1. Koruyucu İyeler	19
1.2.2.1.1. Umay/Umacı/Öcü.....	19
1.2.2.1.2. Ana Maygıl/Fatma Ana'nın Eli	21
1.2.2.2. Kara (Kötü) İyeler.....	21
1.2.2.2.1. Erlik	21
1.2.2.2.2. Al Karısı	22
1.2.2.3. Gökle İlgili İyeler.....	23
1.2.2.3.1. Gök İyesi	23
1.2.2.3.2. Ay ve Yıldızlar İyesi	24
1.2.2.4. Yer İyeleri	25
1.2.2.4.1. Dağ İyesi.....	25
1.2.2.4.2. Taş İyesi.....	27
1.2.2.4.3. Ağaç/Orman/Bitki İyesi.....	28
1.2.2.4.4. Yer İyesi	30
1.2.2.4.5. Su İyesi	31
1.2.2.5. Ev-Eşik/Od-Ocak İyesi	32
1.2.2.5.1. Ev-Eşik İyesi	32
1.2.2.5.2. Od-Ocak İyesi.....	33
1.2.2.6. Kişioğlu-Ata Ruh İyesi	35
1.2.2.6.1. Kişioğlu İyesi.....	35
1.2.2.6.2. Ata Ruh İyesi.....	36
1.2.2.7. Kam, Şaman, Ocaklı	38

İKİNCİ BÖLÜM İNSAN HAYATINDA TÖRENLER VE İNANÇLAR

2.1. GEÇİŞ TÖRENLERİ.....	43
2.1.1. Doğum	43
2.1.1.1. Doğum Öncesi İnanç ve Uygulamalar	44
2.1.1.2. Doğum Sırası İnanç ve Uygulamaları	48
2.1.1.3. Doğum Sonrası İnanç ve Uygulamalar	49
2.1.2. Ad Koyma	53
2.1.3. Asker Uğurlama	53
2.1.4. Evlilik-Düğün	54
2.1.5. Ölüm/Mezar/Yas Törenleri	62
2.1.5.1. Ölüm Öncesi	62
2.1.5.1.1. Ölüm Belirtileri/Habercileri	63
2.1.5.2. Ölüm Sırası	64
2.1.5.3. Ölüm Sonrası	64
2.2. BEREKET TÖRENLERİ.....	66
2.2.1. Kurban/Adak/Saçı	66
2.2.2. Yağmur Duası	69
2.2.3. Avcılık	74
2.2.4. Ürün/Hasat	76
2.2.5. Bahar Bayramları ve Belirli Günlerle İlgili Uygulamalar	77
2.2.5.1. Gâvur Küfrü	78
2.2.5.2. Hıdrellez	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DİĞER İNANÇ VE UYGULAMALAR

3.1. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANÇLAR.....	86
3.2. UĞUR VE UĞURSUZLUK İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	91
3.3. RÜYALAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR	97
3.4. RENKLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR	97
3.5. HALK TAKVİMİ VE METEOROLOJİSİ	99
3.6. HALK HEKİMLİĞİ	102
3.6.1. Dini İşlemlerle Tedavi	103
3.6.1.1. Şifa Tasları ve Sular	103
3.6.1.2. Yatırlar ve Ocaklar	104
3.6.2. Büyü ve Büyü İle İlgili İnanışlar	109
3.6.3. Nazar	111

3.6.3.1. Nazar Değmesi İle İlgili İnanışlar	111
3.6.3.2. Nazardan Korunma	113
3.6.3.3. Nazarın Tedavisi	115
SONUÇ	118
EKLER	122
KAYNAKÇA	139
DİZİN	146

KISALTMALAR

a.g.e	adı geçen eser
a.g.m	adı geçen makale
a.g.t	adı geçen tez
C.	Cilt
cm	santimetre
çev.	Çeviren
DPÜ	Dumlupınar Üniversitesi
Dr.	Doktor
E.	Emekli
EH.	Ev Hanımı
İÖ	İlköğretim okulu
KB	Kültür Bakanlığı
KK	Kaynak Kişi
L.	Lise Mezunu
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OY.	Okur-Yazar
Prof.	Profesör
s.	sayfa
S.	Sayı
ss.	sıra sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
ÜM.	Üniversite Mezunu
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğeri
Yay.	Yayınları/Yayınevi
yy.	yüzyıl

TEZ METNİ

GİRİŞ

I. TEZİN KONUSU, AMACI, KAPSAM, SINIRLILIK VE ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

1.1. TEZİN KONUSU

Araştırmada konu edinilen Simav yöresi, tıpkı Anadolu'nun her köşesinde olduğu gibi, tarih boyunca birçok millete yurt olmuştur. Yörenin il merkezine olan uzaklığı, yöre içinde kendine has dil ve kültür unsurlarını meydana getirmiştir veyahut da var olan kültürü-inanışı-yaşayışı günümüze kadar sürdürebilmiştir.

Araştırma alanı halkbilimi ürünleri olarak genel tutma isteği halkbilimi ürünlerine olan ilgiden kaynaklanmaktadır. Simav yöresinde var olan inanışların, kutlamaların, uygulamaların, yaşayışın vb. tüm yönlerin tespit edilmesi, bu araştırmadan önce tespit edilen tüm yönlerin de bir araya toplanmasıyla başlayıp neticede tüm bu varlığın tasnif edilip eski Türk inançları ile ilişkilendirilmesini konu edinilmiştir.

Araştırmanın adı, “Simav İlçesi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri” olarak belirlenmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırma konusu seçilirken, yakın çevrede bulunan, halkbilimi ürünleri olarak adlandırarak genel bir çatı altında toplanan tüm unsurları; gittikçe hızlanan yaşam akışında, kendinden parçaları yitirmemesi; bu ürünlerin tespit edilip geçmişinden bugününe süregelen değişimlerini belirlenmesi ve böylelikle gelecekteki durumlarının ardına bir dayanak sunulması gayesi amaç edilmektedir.

Simav merkezinin ve buraya bağlı bir belde ile altı köyden elde edilen bilgiler ışığında ilçenin, geçmişinden hatırında kalan; hâlihazırda yaşamaya devam eden inanışlar, ritüeller, törenler vs. tüm halkbilimi ürünleri tespit edilmeye çalışılıp bu ürünlerin eski Türk inançları bakımından incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.3. KAPSAM VE SINIRLILIK

Kütahya Simav ilçesindeki halk bilimi ürünlerinde eski Türk inançlarının izlerini ortaya koymayı amaç edinen bu çalışma, Simav ilçe merkezi ve merkeze bağlı Çitgöl beldesi ile Beyce, Gümüşsu (Kelemyenice), Hıdırdıvanı (Delhadır), Samat,

Mamak, Ortaca isimli altı köyden elde edilen verileri kapsamaktadır. Bu araştırmadan önce ortaya koyulan çalışmalardan alınan bilgilerde farklı köylerden verilere yer verilmektedir.

Kaynak kişilerle kurulabilen irtibatlara, merkeze yolan uzaklıklarına ve daha önceki araştırmalarda geçen uygulamalarda adlarının zikredilmesine dayanarak belirlenen bu sekiz yerden elde edilen veriler araştırmanın esas kısmını teşkil etmektedir.

Tez çalışmasına kaynaklık eden otuz sekiz kişiden yirmi dördü kadın, on dördü erkeklerden oluşmaktadır. Kaynak kişilerden on dördü üniversite mezunu, ikisi lise, on yedisi ilkokul mezunu, beşi ise okur-yazardır.

Kaynak kişilerin yaş aralığı şu şekildedir: altmış beş yaş üstü on dört kişi, kırk beş yaş üstü on beş kişi, otuz taş üstü sekiz kişi, yirmi yaş üstü bir kişi.

1.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma konusunun eski Türk inançları olması hasebiyle, çalışmaya Türklerin dinleri ve inanç sistemleri hususunda yapılmış çalışmaların incelenmesiyle başlandı. Ardından yöre tarihi, coğrafyası ve kültürü üzerine yayımlanmış tez, kitap, dergi, makale ve bildirileri konu bakımından incelenerek fişleme yöntemiyle tasnif edildi.

Yazılı kaynak araştırması neticelendirdikten sonra, yörede derleme çalışmalarına başvuruldu. Simav insanının kültürünü seven ve bunu paylaşmayı, aktarmayı arzulayanlarıyla karşılaşılması araştırmanın istikbalini olumlu yönde etkilemiştir. Birçok mekân yöre halkının yardımı ve rehberliğiyle incelendi. Kaynak kişilerin paylaşma açık olmaları vücuda gelen bu araştırmanın en zor kısmını hafifletmiştir. İlçe hakkındaki bilgilerin edinilmesinde alan araştırması ile birlikte örnek olay incelemesi ve görüşme tekniklerinden yararlanıldı. Yöredeki kaynak kişilerle röportaj, mülakat ve gözlem yöntemleri kullanılarak derleme yapılmıştır. Elde edilen ses dosyaları, fotoğraflar ve yazılı doküman tasnif edilerek incelendi.

Elde edilen bulgular yazıya geçirilirken, kaynak kişilerin anlatımlarının verildiği kısımlarda yöre ağzından aktarımlar verilmiş olup bu kısımlar tırnak içinde belirtildi.

II. SİMAV'IN TARİHİ GELİŞİMİ, COĞRAFI VE KÜLTÜREL YAPISI

2.1. SİMAV ADI

Umar'ın Simav adının kökenini dayandırdığı isim 'Synaos' tur. Kelimeyi açıklarken “*Phrygia'nın batı sınırında ilkçağ kenti: şimdi (Kütahya iline bağlı ilçe merkezi) Simav*” tanımını vermektedir. Şehrin adının tarihteki ilk halinin değişik bir biçimi olduğunu ve günümüze Simav şeklinde ulaştığını söylemektedir. Adın içindeki “*S(wa)-İma (Kutsal Ana)*” kelimelerinin tanınabildiğini söylemekte ve Hellen ağzına “*Synaos: Ortak tapınak; İki Tanrının birden tapkı gördüğü tapınak.*” sözcüğüne benzetilerek kelimenin sonundaki bu ağza özgü –os ekinin çıkarılması halinde Syna kelimesi ile karşılaşırız. Bu kelimenin de Syna-(a)ndros “*Syna'nın Erkeği*” adı içinde olduğunu, ismin bu halinin de Ana tanrıçayı işaret ettiğini bildirmektedir. “*Simoeis/ Simoentos; Simav, Simavlı; Simen*” adlarının hepsinin İma'dan türediğini söylemektedir (Umar, 1993: 339-755).

Ethem Ruhi Alper Yeşil Simav adlı yayınında yer verdiği, Mercik oğlu Hacı Ahmet Efendi'den aktarılan rivayete göre Simav adı, şuanda şehrin ortasında bir tepe üzerine yalnız temelleri kalmış kalenin sahibi Simon'un adından galattır.

Alper'in Yusuf Cemil Altay'dan aktardığına göre ise Simav, Sim Ab'dan galattır. Rivayete göre Simav gölü eskiden daha geniş ve güzelmış, bataklık da yokmuş. Bu yüzden Ak göl ile beraber bu iki göle ‘*Gümüşsu*’ denilirdi. Sonraları ise Arap tesiriyle bu adın ‘*Simab*’ olarak anıldığını, ardından yöre ağzının etkisiyle Simav şeklinde okunduğunu aktarır (Alper, 1956: 7).

2.2. SİMAV'IN TARİHİ DURUMU

Simav tarihine bakıldığında bilinen en eski halk “Frigler”dir. M.Ö. bilinen en eski halkın Frigler olmasına karşın, ilçenin tarihinin Kalkolitik Döneme kadar uzandığı tahmin edilmektedir (Pala ve Erdoğan, 2007: 228). Yörede yapılan kazılarda Kalkolitik döneme ait unsurlar-kalıntılar bulunmuştur. Sınırları Ege Denizine kadar uzanan Frigya, Küçük Frigya-Büyük Frigya şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Alper'in aktardığına göre, “*Nakeleya: Seyitgazi, Midoom: Sakarya civarında bir harabe, Nerilyum: Eskişehir, Kadoi: Gediz, Akmonya: Uşak şehirleri ‘Frigyaepiktet’ yani Küçük Frigya*” içerisinde yer alır. “*Ansır: Simav*” da Kütahya ile birlikte Küçük Frigya içerisinde yer almaktadır (Alper, 1956: 1).

M.Ö. 1200'lü yıllarda Hitit Devletinin yıkılmasından sonra Anadolu'da başlayan 400 yıllık karanlık dönem, M.Ö. 8. yy'da Frigya Devletinin kurulmasıyla yerini aydınlığa bırakır. Mysler'le Trakya'dan gelen Frigler, yörede bulunan en eski halk olan Luwiler'i Toroslar'ın güneyine sürüp, Hitit devletini yıkarak Güney Marmara ve Sakarya boylarına yerleşirler. Simav kutsal sayılan Küçük Frigya'nın batı kısmında, ulaşım ve ticaret yolu bakımından önemli bir noktadaydı. Frigya'nın zenginleşmesine katkı sağlayan, Sart'tan Mezapotamya'ya uzanan "Kral Yolu" Simav Dağı güneyindeki Gediz Vadisi'nden geçmekteydi (Pala ve Erdoğan, 2007: 229).

Frigler bu coğrafya üzerinde, M.Ö. 7. yy'da Kafkaslardan gelen Kimmerlerin saldırısıyla yıkılmışlardır.

Simav yöresi M.Ö. 7. yy'ın ortalarında Friglerin elinden çıkıp Lidyalıların hâkimiyeti altındadır. Asıl Lidya, Gediz ve Küçük Menderes havzaları içerisinde yer almaktadır. Önceleri Hitit ve Friglerin egemenliği kabul eden Lidyalılar, Frig devletinin yıkılmasından sonra bağımsız bir devlet haline gelir. Lidyalılar topraklarını M.Ö. 6. yy ilk yarısında, Ege Kıyılarından Kızılırmak'a kadar genişletir. Gelişmiş ticaretiyle zamanının en zengin devleti haline gelen Lidya, İran'da egemenliğini sürdüren Persler tarafından M.Ö. 546 yılında başşehir Sart'ın alınmasıyla yıkılır.

Pers devleti M.Ö. 546 yılında Lidya Kralını yenilgiye uğratarak tüm Batı Anadolu'nun hâkim olur. Zaman zaman Perslere karşı ayaklanmalar yaşandıysa da M.Ö. 386 yılından itibaren Persler bölgenin yegâne hâkimi oldular. Bu egemenliğe M.Ö. 334 yılında Makedonya Kralı İskender son verir. Ardından M.Ö.330 yılında da Pers devletini tamamen sonlandırır.

Büyük İskender'in bölgeye hâkim olmasıyla başlayan döneme Helenistik Dönem adı verilmektedir. İskender M.Ö. 334 yılında Pers ordusunu yenerek Anadolu'yu ele geçirdi. Ardından Anadolu'da fethettiği bu kentlere Yunan göçmenleri yerleştirdi. Yunan halkı ile yerli halkın karışmasından doğan uygarlığın halkına Helenizm uygarlığı adı verilir.

Büyük İskender'in M.Ö. 323 yılında gerçekleşen ölümüyle birçok iktidar mücadelesi cereyan etmiştir. Bu süreçte Simav yöresi civarında iz bırakan iki krallık Bitinya Krallığı ve Bergama Krallığıdır. Bu krallıklar M.Ö. 133 yılında Roma hâkimiyetine geçene kadar bölgede hüküm sürmüşlerdir (Pala ve Erdoğan, 2007: 230).

M.Ö. 133 yılında Roma egemenliğine giren Simav ve yöresi, Roma İmparatoru Büyük Theodosius ölümünden önce iki oğluna paylaşılması sonucu Doğu ve Batı Roma olarak ayrılan imparatorluğun Doğu Roma kısmının bir parçasıydı. Simav ve yöresinde şans eseri temel kazılarında bulunan bu döneme ait kalıntılara rastlanılmıştır. Yörede bu hususta kapsamlı bir arkeolojik kazı çalışması yapılmamıştır.

395 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesiyle Doğu Roma adı verilen kısımda Bizans Devleti kurulur. Bizans tarihi 1453 yılına Fatih'in İstanbul'u fethetmesine kadar sürmektedir. Bizans'ın en parlak dönemi 527-565 yılları arasındaki Justinianus Dönemidir. Bu dönemde sanat, ticaret ve ekonomide büyük ilerlemeler görülür (Pala ve Erdoğan, age: 230).

Bizans bin yıllık tarihi boyunca pek çok saldırıya sahne oldu. Bunlardan en önemlileri arasında Arapların saldırıları vardır. Bu dönem içerisinde bir yandan da din ve mezhep çatışmaları yaşanmaktadır. Bu süreç içerisinde 9. Yüzyılın yarısına gelindiğinde gücün aristokraside yani feodallerde olduğu görülür.

İçte ve dışta zayıflayan Bizans Devleti, 14. yy.'a değin bu kriz süreci içerisinde Cenovalılar, Pizalılar ve özellikle Venediklilerin her türlü ayrıcalığa sahip olmalarına ve sömürülerine maruz kalmaktadır. Ekonomi ve sosyal sınıfların en alt tabanına itilen Bizans köylüsünde işsizlik ve ahlaki çöküntü birlikte gelir. İç savaşlardan bunalan halk, yönetenlerden soğumuştur. Bu durum, Anadolu'nun Türkler tarafından alınmasını kolaylaştırmıştır (Pala ve Erdoğan, age: 232).

1327 yılının 6 Mayıs'ında Yakup Bey'in oğlu olan Çağşadan Mehmet Bey tarafından Simav'ın kesin olarak fethedilmesiyle, bölgede Türk hâkimiyeti başlamış olur. 1331 yılında, Germiyanoglu Mehmet Bey'in oğlu Süleyman Şah, kızı Devlet Hatun'u Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid'e verirken, çeyiz olarak Kütahya, Simav, Tavşanlı ve Emet'i Osmanlılara verir. II. Yakup döneminde geri alınmaya çalışıldıysa da Yıldırım Bayezid II. Yakup'u yenerek geri alır. Bu bölge Timur Bey ile gerçekleştirilen Ankara Savaşı yenilgisinden (1402) sonra beyliklere geri verilse de, II. Yakup'un vasiyeti üzerine 1429 yılında tekrar Osmanlı topraklarına katılır. Osmanlı Döneminde Simav'la ilgili en eski bilgilere II. Bayezid Döneminde tutulan tapu tahrir defterlerinde rastlanmaktadır.

Ünlü dilbilgini Şemsettin Sami' ye göre Simav 1821 yılında ilçe olmuş ve Kütahya Sancağı'na bağlanmıştır. Daha sonra Simav Derebeylerinin Padişah' a asker ve vergi vermemesi üzerine kaza statüsünden düşürülen Simav, 1866 yılında aşırı yağışlarla taşan Simav gölü nedeniyle afet bölgesi ilan edilmiştir. Bursa Valisi Ahmet Vefik Paşa Simav' a gelerek gölün su seviyesini düşürmesi 1867 yılında Belediye Teşkilatının, 17 Şubat 1868 tarihinde Kaza (İlçe) statüsüne geçmesini sağlamıştır.¹ İlk Kaymakam İstanbul'dan tayinle gönderilen Halil KAMİL Bey olmuştur. 1921-1922 yılları arasında Yunanlılar tarafından iki kez işgale uğrayan Simav, 4 Eylül 1922 tarihinde düşman işgalinden kurtulmuştur (Pala ve Erdoğan, 2007: 277).

2.3. SİMAV'IN COĞRAFİ YAPISI

Simav, Akdağ, Eğrigöz dağı, Şaphane dağı ve Simav dağı adı verilen dört yükseltinin ortasında Simav Grabeni isimli çöküntü ovasına kurulmuştur. Rakım, 830 metredir. Yüzölçümü, 1.568 km². Güneyi bir duvar gibi doğudan batıya Simav Dağı ile kaplı olan şehir, Ege ve İç Anadolu bölgeleri arasında kalan geçit bölgesi olup karasal iklim kuşağında yer alır ve Kütahya il sınırları içerisinde kuzey-güney doğrultusunda uzanır. *“38 derece 50 dakika ve 39 derece 30 dakika kuzey enlemleriyle, 28 derece 40 dakika ve 29 derece 12 dakika doğu boylamları arasında kalan ilçe, Ege ve Marmara bölgeleri arasında sınır görevi görür”* (Pala ve Erdoğan, 2007: 17). Simav il merkezine 143 km, Kuzeyindeki Bursa'ya 192 km, Kuzeybatısındaki Balıkesir'e 139 km, Güney Batısındaki Manisa'ya 190 km, en yakın olduğu il merkezi Uşak'a ise 86 km uzaklıktadır.²

Simav ve Kirmastı çayları ilçe sınırları içinden doğar. Jeotermal enerji bakımından Türkiye'nin en zengin kaynaklarına sahiptir. Yıllık ortalama sıcaklığı 11.4 derecedir. Ortalama yağış, 854 mm. Arazinin % 62,80 dağlık ve ormanlık; % 32,22 tarım alanı; % 2,19 mera; % 2,79 yerleşim alanıdır.

Simav Dağı yörenin ikinci derecedeki yüksek dağdır. En yüksek tepesi 1799 metredir. Akdağ, Alaçam dağlarının Simav'daki uzantısıdır ve Simav'ın kuzeybatısında yer almaktadır. Akdağ'ın en yüksek tepesi 2089 metredir.

¹ <http://www.simav.bel.tr> (22.08.2018)

² www.simav.gov.tr (20.08.2018)

Katran Dağı, Emet sınırları içerisindeki Eğrigöz(Akrokos) Dağı'nın bir uzantısı olup en yüksek tepesi 1397 metredir. Bu dağ, Hamzabey Deresi ve Karaçay Vadisi ile Akdağ'dan ayrılır. Gölcük Dağı ise Katran Dağı'na bitişik durumda olan, Eğrigöz Dağı'nın en güney uzantısıdır. Dağ Eynal Kaplıcalarından başlayarak Emet yönüne doğru yükselir. En yüksek tepesi 1513 metredir.

Simav Çayı ve Selendi Çayı ilçenin içerisinde bulunan iki akarsudur. Simav Gölü 22.000 dönümlük bir arazi içerisinde yer alıp çevre köyler için hasır-urgan gibi el sanatları bakımından ham madde oluşturmakta, balıkçılık ve tarım için de önemli bir kaynak durumundaydı. 1961 yılında, verimliliğin azalması, bataklık oluşumu yüzünden gölün kurutulmasına başlanmış, gölün kurutulmasıyla birlikte bahsi geçen el sanatları, balıkçılık ve tarım faaliyetleri son bulmuştur. Bugün Simav Gölü'ne ait olan bu arazi Simav Ovası olarak adlandırılmaktadır.

Simav İlçesi içerisinde Simav Ovası, Kırvadi (Kırvadi) Ovası, Simav Çayı Vadisi, Hamzabey Vadisi ve Yaygın Kanyonu yer almaktadır.

İlçenin 2015 yılı toplam nüfusu 64.351'dir. Nüfus ilçe merkezinde 25.831, belde ve köylerde ise 38.520'dir. İlçede 2011 yılında yaşanan 5.9 şiddetindeki depremin ardından, 2012 yılından 2015 yılına kadar yapılan sayımlarda nüfus azalmalarında artış görülmektedir. Belde/Köylerde ve toplam nüfusta azalma yaşanırken, şehir merkezindeki nüfusun arttığı görülmektedir.³

Nüfusun azalmasında etkili olan faktörlerden deprem etkeni dışında, iş sahası sıkıntısı, tarım arazisi sıkıntısı ve hayvancılığın yaygın olmayışı gibi etkenler sayılabilir.

Simav ilçesi 5 belde ve 84 köyden oluşmaktadır. İlçenin 9-15 yaş üzeri nüfusunun okuma yazma oranı %93,9'dur.⁴ İş olanaklarının kısıtlılığı yöre halkının eğitime yönelmesini sağlamakta önemli bir etkidir. İlçede Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı mevcut olan eğitim kurumları şunlardır: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Simav Teknoloji Fakültesi, DPÜ Simav Meslek Yüksekokulu, 2 Anaokulu, 29 İlkokul, 20 Ortaokul, 11 Lise, 1 Mesleki Eğitim Merkezi, 1 Öğretmen Evi ASO, 1 Halk Eğitim Merkezi ve 1 Rehberlik ve Araştırma Merkezi.⁵

³ www.kutahyanufus.gov.tr 30.08.2018

⁴ www.kutso.org.tr 25.08.2018

⁵ <http://simav.meb.gov.tr> 25.08.2018

Simav yöresinin etnolojik yapısına değinecek olunursa, yöre halkının %99'unun Yörük/Türkmen kökenli olduğu görülür. Alper, Yeşil Simav adlı kitabında, yöre halkının Orta Asya'dan Karakum Yaylası'ndan ve Horosan'dan geldiğini; Horosan'dan gelen Türklerin Simav'da derebeylik yapan Nasuh oğulları olduğu bilgisine yer vermektedir (Alper, 1956: 9).

Simav'ın kendi içine kapalı kültürü, il merkezine uzaklığı vb. birçok sebeple göç almadığı söylenebilir. Nüfus yapısında kültür çeşitliliği olmayıp, genelin yerli halktan oluştuğu görülmektedir.

İlçe, köy ve kasabada yaşayan halkın tamamının Hanefi mezhebinden olduğu görülmektedir. Lakin yapılan görüşmelerde halkın ilçenin mezhep yapısı üzerine verdiği bilgiler nezdinde Beyce, Delhadır (Hıdırdivanı), Samat ve Mamak Köylerinin Alevi ailelerin yaşadığı yerler olduğuna dair bilgiler edinilmiştir. Özellikle Beyce köyde yapılan görüşmelerde, geçmişte köyün bir yanında Alevilerin bir yanında Sünnilerin oturduğunu, kız alıp vermenin uygun görülmediğini ifade ettiler. Köyün yarısının Alevilerin oluşturduğunu, daha önce Alevi bir aileden geldiklerini bildikleri kişilerin bu inançtan uzaklaşıp bugün Sünni olduklarını ifade ettiler. Zamanla kız alıp-verme başlanmıştır. Görüşmelerimiz sırasında halen Alevi olduğunu ifade edenler olsa da, bu kişilerin az olduğunu, bu kimliklerini gizli tuttuklarını, kendilerini Sünni olarak yansıttıkları görülmüştür.

2.4. SİMAV'IN KÜLTÜREL YAPISI

Simav günümüze kadar birçok farklı halkın egemenliği altına girmiştir. Yöre topraklarında bu farklı toplumlardan kalan eserler, inanışlar ve gelenekler bugün Simav'ı Simav yapan dinamikleri meydana getirmiştir. Frigya'dan kalan Fadıllı, Bizans'tan kalan Asar/Hisar, Türk beyliklerinden Osmanlı son dönemine değin yapılan birçok cami, türbe, kapsamlı kazılar yapılmadığı için bulunmamış belki nice eser, bu toprakların kültürünü oluşturmaktadır.

Simav'da şehre hâkim bir tepe üzerinde Bizanslılardan kalma eski bir kale kalıntısı olan Hisar, yöre halkı tarafından "Asar" olarak bilinmektedir. Bugün bu hisarın kalıntıları haricinde çok bir varlığı kalmasa da zaman zaman kazılar yapılmaktadır.

İlçede bulunan, 1926 yılında yaptırılan, Cumhuriyet yıllarından bugüne değin ayakta duran Osmanbey İlköğretim Okulu, Belediye "Kent Müzesi"ne

dönüştürülmüştür. Kütahya İl Özel İdaresi'nin Kültür Varlıkları Koruma Fonundan sağlanan ödenekle onarım yapılarak müze haline getirilmiştir. Müzenin mimarisi Osmanlı son dönemi ile Cumhuriyetin ilk döneminde görülen özellikleri taşır. Müze bahçesinde yöredeki kazılarda bulunan roma ve Bizans döneminden kalan eserler, mezar taşları vb. sergilenmektedir.

2.4.1. Türk İslam Eserleri

2.4.1.1. Camiler

Simav'ın en eski camisi 1425 yılında yapıldığı sanat tarihçilerince kaydedilen Ulu Camidir. Kütahya'nın İslamiyet öncesi (Synaos) zamanlarından kalan en büyük Ortodoks kilisesi'nin Germiyanoglu Beylerinden Babuk Bey zamanında camiye çevrildiği tezidir. Böylece Simav Ulu Cami'nin, cami olarak kullanılmaya başlanmasının bile en azından 1350-1390 yılları olabileceği çok daha gerçekçi bir yaklaşımdır. Nedeni ise bu güzelim yapıyı camiye dönüştüren Babuk Bey'in yaşadığı yılların 14.Yüzyılın ikinci yarısı olduğu bilinmektedir. Cami Mimar Sinan'ın kalfası Süleyman Çavuş tarafından 1551 yılında onarılmıştır. Cami, doğu-batı doğrultulu olup kesme taştan yapılmıştır. Kurşun kaplı kubbesi sekizgen kasnak üzerine oturtulmuş ve minaresi tuğla olan bu cami, taş işçiliğinin güzel örneklerindendir.⁶

Üzümlü Pazarı Cami, ilçe merkezinde bulunup 1670 yılında yaptırılmıştır. Kâbe ölçülerinde 250 kişilik tarihi bir camidir. İki depremde hasar görmüş, üç yıl süren onarım çalışmalarının ardından ibadete açılmıştır. Cami kesme taştan yapılmış ana yapısının üzerinde sekizgen kasnak üzerine oturtulmuş kurşun kubbeye sahiptir. Kesme taştan yapılma minare yıkıldığından günümüzde minaresi yoktur.

Simav ilçe merkezinde bulunan bir diğer önemli cami, Nasuhağa Camidir. Son Derebeylerinden olan Nasuh Ağa tarafından M.S. 1789 yılında yaptırılan cami, taş işçiliğinin güzel örneklerindendir. 1990 yılında aslına uygun restore edilmiştir. Caminin ana yapısı kesme taştan, minaresi tuğladan olup, kurşunla kaplı kubbesi sekizgen kasnak üzerine oturtulmuştur.⁷

⁶ www.akmb.gov.tr 28.08.2018

⁷ www.simavim.com 28.08.2018

Simav ilçesi merkezinde 28, Simav Müftülüğü'ne bağlı kasabalarda 69, Simav Müftülüğü'ne bağlı köylerde ise 114 Cami bulunmaktadır.⁸

2.4.1.2. Türbeler

Simav ilçesinin dört bir yanı dağlarla kaplı olduğu gibi, her tepe de bir ulu zat, bir türbe bulunmaktadır. Yöre halkı türbelere Tekke veya Dede adını vermektedir. Simav'da tepelerde bulunan türbeler Hıdrellezlerde, kutlu sayılan zamanlarda, yağmur duası için, hastalığa çare aramak, dilek dilemek, adak adamak için ziyaret edilir. Türbeler etrafı genellikle ağaçlarla kaplı, ormanlık, mesire alanı haline getirilmiş, mutlaka suyu-çeşmesi bulunan yerlerdir.

Yöre halkı genellikle bahar aylarında olmakla beraber yılda bir kez, "Çevre Hatimi" adı verilen uygulamayı yaparlar. Şehrin korunması için başta Acem Baba olarak diğer türbeler gezilir, bu Dedeler Simav'ın çevresinde bir daire olacak şekilde seçilir. Hatmi Simav'da görevli din adamları yönetir. Böylelikle şehrin kötülüklerden korunacağına inanılır.

Aday'ın Kütahya İli türbe ve yatırları hususundaki doktora çalışmasında Simav ilçesinde 26 türbe-ziyaret yeri kaydetmiştir. Bu türbeler şunlardır: Acem Baba, Ece Sultan, Çitgöllü Hacı Mehmet Efendi, Cabire Sultan, Kavli Ahmet, Balaban, Ali Dede(Çakırlar), Zekeriya Efendi, Enderesi Dedesi, Küçükyaren Dedesi, Kocayaren Dedesi, Doğan Bey, Bedreddin Türbesi, Karacaahmet Türbesi, Sancı Dedesi, Kuş (Arap) Dede, Tatar Dedesi, Hacı Ahmet Efendi, Koca Tekke, Ali Emiri Tekkesi, Yâren Dedesi (Kusumlar), Cıbeck Dedesi, Eski Dede-Koca Dede, Küçük Dede-Yeni Dede, Gökçeler Türbesi, Kaya Ardı Dedesi (Aday, 2013: 660-688).

Samat Köyünde köy halkınca Koca Tekke ve Kuş kuyruğu Tekkesi olarak iki ziyaret yeri bilinmektedir (KK34). Bunlardan Koca Tekke'de yatır bulunduğu, diğerinde ise yatırın bulunmadığına dair düşünceler vardır.

Acem Baba, Simav Dağının eteklerinde bulunan türbesiyle, en yoğun ziyaretçi akınını Hıdrellez zamanı yaşamaktadır. Yöre halkınca Hıdrellez Dedesi olarak da bilinir. Köylerdeki türbelerin çoğu köylü için Hıdrellez Dedesi olarak kabul edilmektedir. Halk kendi köyünde bulunan türbeyi ziyaret eder.

⁸ <http://camiler.diyaret.gov.tr/> 28.08.2018

Dönemlerinin önemli âlimleri olan bu veli zatların mezarları zaman içerisinde birer ziyaret yeri olarak benimsenmiş, haklarında türlü menkıbeler anlatılmış, günümüzde kutsal birer mekân haline gelmiştir. Kimi türbe yerleri yıkılmış, buralar yerleşim yeri haline gelmiştir. Yıkılan bu türbelere tepkileri sorulduğunda yöre halkı, yıkıldığına göre orada zaten türbenin-yatırın hiç olmadığına, olsaydı böyle bir durumun gerçekleşmesine izin vermeyeceğine hükmetmektedir. Zira Sancı Dedesi olarak bilinen türbenin yerinde bugün binalar vardır. Birçok köyde de durum bu şekildedir.

2.4.1.3. Hamamlar

Simav'ın sıcak su kaynakları bakımından oldukça zengin bir bölgede yer almaktadır. Bu topraklar su medeniyeti olarak adlandırılabilen bir kültüre sahiptir. Yörede modern birçok hamam bulunduğu gibi Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalma hamamlar da bulunmaktadır. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde geçen iki hamam adı, Babuk Bey Hamamı ve Karaca Ahmet Bey Hamamıdır (Bozyiğit, 2000: 230). Tarihi açıdan kıymetli bir eser olarak kabul edilen Babuk Bey Hamamı, 15. yy.'ın ilk çeyreğinde Germiyanoglu Komutanlarından olan Babuk Bey tarafından yaptırılmıştır. Synaos'un en büyük Ortodoks Kilisesini camiye çevirip adını "Ulu Cami" koymuştur. Hamam, onarım çalışmasının ardından yıkıntı görüntüsünden kurtulmuştur. Babuk Bey cami, hamam ve handan oluşan üçlü bir bütün kurarak vakfetmiştir, ancak vakıf kaydına ulaşamamaktadır. 1947-1948 yılları arasında tamir ettirilmiş, 1950'de satışa çıkarılmıştır. Hamam Simav Belediyesi tarafından satın alınmış, bugün hâlâ belediye mülkiyetindedir. Halk arasında yukarı hamam veya fındıklık hamamı olarak da bilinen hamam (Bozyiğit, 2000: 230), iki bölmeli sıcaklık ve ılıkılık kısmından oluşan, iki yanındaki hücreleriyle küçük mütevazı bir yapıdır. Batı tarafındaki soyunma yeri 1948 yılında yapılmıştır. Soyunma yerinin üst kısmı kiremitli kırma çatıyla örtülüdür ve yapının içerisi eşkenar dörtgen planında yapılmıştır. Soyunma yerinin ortasında, yarı dairesel planlı dört büyük dilimden oluşan havuz vardır. İçeride toplam altı mermer kurna bulunmaktadır. Duvarlar 100 cm. yüksekliğe kadar beyaz fayansla kaplanmıştır.

Yöre halkınca Aşağı Hamam olarak da bilinen hamam bugün belediye otoparkının olduğu kısımda yer almaktaydı, lakin binayı kapattığı gerekçesiyle yıkıldığını söylenmektedir. Kimler tarafından yaptırıldığı bilinmese de son işletmeciliği yapan Gülümler ailesinden dolayı hamama Gülümler'in Hamamı olarak bilinmektedir.

(Bozyigit, 2000: 232). Ayrıca 1974 yılında hizmete açılan Tabakhane mahallesinde bulunan Tabakhane-Belediye Hamamı ve yapımı henüz tamamlanan ve 2018 yılı yazında açılan Simav Otogarı arkasında bir yeni hamam bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HALK BİLİMİ VE DİN/ TÜRK DİNLERİ/ TANRI İYELER/ KİŞİOĞLU/ KAM

1.1. HALK BİLİMİ VE DİN/ TÜRK DİNLERİ

1.1.1. Halk Bilimi

Halk kavramı: “1.Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu, folk. 2.Aynı soydan gelen, ayrı ülkelerin uyruğu olarak yaşayan insan topluluğu. 3.Bir ülke içerisinde yaşayan değişik soylardan insan topluluğu. 4.Belli bir bölgede veya çevrede yaşayanların bütünü, ahali. 5.Bir ülkedeki yurttaşların bütünü, kamu.” (TDK, Türkçe Sözlük, 2011: 1033) şeklinde tanımlanmaktadır.

Dundes ise halkı “en azından ortak bir faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade eder” şeklinde açıklamaktadır. Bu tanıma göre grubu birbirine bağlayan faktörün ortak bir meslek, dil veya din olabileceği lakin bunun da ötesinde bu grubun kendine ait olduğunu kabul ettiği geleneklere sahip olması gerektiğini ifade etmektedir (Dundes, 1998: 143).

“Folklor” kelimesi yunanca Folk: Halk ve Lore: Bilim, bilgi kelimelerinin birleşiminden oluşup “halk bilim, halk bilgisi” anlamlarına gelmektedir.

Terim olarak “Folklor” kelimesi ilk olarak 1846 yılında İngiliz William J. Thoms tarafından Atheneum dergisinde yayınlanan bir mektubunda bir terim olarak önermesi ile kullanılmıştır (Örnek, 1977: 15). Bu terim XIX. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da benimsenmeye başlamış ve 1889 yılında ilk “Milletlerarası Folklor Kongresi”nin toplanmasıyla birlikte bütün dünyaya yayılmıştır.

Halkbilimi terimi “insan davranışlarını ve geleneklerini çalışarak, objesi olan insanı daha iyi anlamaya ve onun hakkında daha derin bir bilgiye kavuşmak amacıyla ortaya çıkan bağımsız bir bilim dalı”(Çobanoğlu 2002: 21) başka bir şekilde söylenecek olursa, “bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddî ve manevî alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırılmayı amaçlayan bir bilim (Örnek: 1995: 15) şeklinde ifade etmek uygun olacaktır.

Ziya Gökalp “Halka Doğru” dergisinde folklor terimine karşılık halkiyât’ı kullanır ver şöyle tanımlar: Her kavmin iki medeniyeti vardır: Resmi medeniyet ve Halk medeniyeti. İşte kaideleri yazılı olmayan ve ancak ağızdan ağza geçmek suretiyle bir

soyda uzayıp giden bu ananevi medeniyeti mütalâa eden ilme “halkiyât” denmektedir (Örnek, 1995, 21).

Türkiye’de Folklor adını taşıyan ilk yazıyı İkdâm Gazetesi’nde kaleme alan Köprülü’nün “Yeni bir ilim: Halkiyat, Folklor” adlı yazısından sonra, Rıza Tevfik’in Peyam Gazetesinde çıkan “Foklor, Folk-lore” başlıklı yazısı takip etmiştir. Bu yazılar Türkiye’de folklor’un ilk makaleleri sayılmaktadırlar (Oğuz, 2013: 11).

Türkiye’de Türkçülük hareketini yaymak, Türk kültürünü ortaya çıkarmak amacıyla kurulan ilk dernek “Türk Derneği” adını alır. Dernek, 1908 yılında “Türk Derneği Mecmuasını” çıkarır. Bu dernek, Türk folklor araştırmaları açısından faaliyetleri şuurlu ve organize olmuş ilk adım olarak değerlendirilebilir. Türk Derneği’ni takiben, 1911 yılında “Türk Yurdu” ve “Türk Ocağı” dernekleri kurulur, daha sonra iki dernek “Türk Ocağı” adı altında birleşerek Türk Yurdu Mecmuası’nı yayımlarlar (Yıldırım, 1983: 122).

1938’de Ankara Üniversitesi’nde Folklor ve Halk Edebiyatı dersi açılır. 1946 yılında İhsan Hınçer tarafından Türk Folkloru Araştırmaları dergisi çıkartılmaya başlanır. Dergi 366. Sayısında kapatılmıştır. 1961 yılında Türk Kültürü Enstitüsü, 1966 yılında Milli Folklor Araştırma Enstitüsü kurulur (Yıldırım, 1981: 46).

Günümüze kadarki süreçte halk bilim hususunda birçok seminer ve kongre düzenlenmiş, üniversitelerde bu alanda tezler hazırlanmıştır. Halk bilim alanında lisans ve yüksek lisans programları birkaç üniversite dışında pek çok üniversitede okutulan bölümler arasında değildir. Son yıllarda açılan bölümler içerisinde özellikle Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi halk bilimi bölümü ve yine üniversitenin bünyesindeki Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi ve SOKÜM kürsüsü ile çalışmalar yürütmektedir. Unesco Türkiye Millî Komisyonu’nun başkanlığını AHBVÜ Türk Halk Bilimi bölümü başkanı M. Öcal OĞUZ sürdürmektedir.

1.1.2. Din Kavramı ve Türk Dinleri

Tarih öncesi çağlardan beri Türk dini, güneyden ve batıdan gelen etkilere maruz kalmış, böylece Orta Asya inanç kültürü üzerinde Mezapotamya, Çin, İran, Hint, Tibet Lamaizm’i, Hristiyanlık, Mani Dini, Müslümanlık ve diğer inanç sistemlerinin etkisi oluşmuştur (Günay ve Güngör, 2007: 56). Tüm dış etkilere rağmen Türklerin

geleneksel din yapılarında büyük çaplı bir değişimin olmadığı görülmektedir. Türk din tarihinde ilkel dönemden günümüze kadarki süreçte Tanrı telakkisinin kalıcı bir şekilde yer edindiği ifade edilebilir. Türk dini tarihi içerisinde bilinen en eski kelime “Tanrı” kelimesidir. Din tarihi içerisinde Tanrıyı ifade etmek için “*İdi, Ugan, Çalab, Bayat vb.*” terimlerin kullanıldığı görülmektedir (Günay ve Güngör, 2007: 5657). Bu adlandırmaların diğer din ve inanç sistemlerinin etkisiyle oluştuğu bir gerçektir. Lakin bu terimlerin hiç biri Tanrı kelimesi kadar yaygın değildir.

Türklerin tarih içerisinde etkilendikleri veya kabul ettikleri inançlar hususuna daha derinlemesine açıklamalara geçmeden önce inanç ve inanış kavramlarını açıklamak, çalışmanın sonraki bölümlerinde bulunan uygulamaların anlaşılabilirliği açısından yerinde olacaktır.

En basit tanımlanışı ile inanç kavramı “*bir düşünceye gönülden bağlı bulunma; birine duyulan güven, inanma duygusu; Tanrı’ya, bir dine inanma, itikat*” şeklinde açıklanırken, İnanma kavramı ise “ bir şeyin doğruluğunu, varlığını kabul etme, iman etme” olarak açıklanabilir.⁹ O halde belli inanmaların bütünü bir inancı oluşturmaktadır.

Uzun tarihleri boyunca Türkler, İslam’ı kabul etmeden önce Şamanizm, Yahudilik, Zerdüştlük, Maniheizm ve Hristiyanlık gibi birçok dinlerle temasa girmiş, onlardan etkilenmiş ve Türk boylarından bu dinleri kabul edenler olmuştur. Lakin bu din geçişleri tüm boyları kapsamayıp, belirli kesimler arasında görülmüştür. Türkler tarih boyunca birbirinden farklı birçok dinin ve inanç sisteminin etkisinde kalmışlardır (Aday, 2013: 73). .

Türklerin en yaygın ve en uzun süreli olarak benimsedikleri din Gök Tanrı dinidir. Gök Tanrı inanç sistemine sahip Türklerde yer ve su kültürleri önemli bir yer teşkil etmektedir. insanlığın ilk inançlarından olan Animizmin etkileri de bu kültürlerde dikkat çeker.

Özellikle kamlar dualarında Gök Tanrı başta olmak üzere kendilerine yardımcı olmaları için kültürlerden de yardım isterler. Bu hususu açıklamadan evvel kültür kavramının taşıdığı anlama değinilecek olursa, kültür kavramı: “*Her dinin en gerçek unsurlarından birini teşkil eden, tabiat-üstü kuvvetler veya ilahlarla olan münasebeti sırasında çeşitli hareketlerle ifade olunur. Bu hareketler pek muhtelif şekiller gösterir.*

⁹ <http://www.tdk.gov.tr>

Musiki, şarkı, bağırma, feryat gibi halis sesler veya dua, fal, büyü, kurban merasimi gibi uygulamalar, sessiz dua ve kutsal kabul edilenin huzurunda alelâde bir tazim şeklinde de olabilir” (Beşliyev, 1945: 239) şeklide ifade edilmektedir. En kısa anlamıyla kült: “yerel özellikler taşıyan dinî törenler”¹⁰ ifade edilebilir. Cancılık, ruhçuluk olarak tanımlanan Animizm inancı, Türk inanç sistemi üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Örneğin; Animizm’de ağaç kutsal kabul edilir, ruhunun olduğuna inanılır. Türklerde de ağaç kültü önemlidir. Kayın ağacı ve birçok ağaç kutsal kabul edilir. Ateş kültü de buna örnek verilebilir. Orta Asya’nın sert kış şartlarında ısınmaları, yiyeceklerini sağlamaları için en önemli unsur ateştir. Bu nedenle de kutsaldır. Ayrıca diğer dinlerdeki gibi ateşte fala bakma ve kehanette bulunma Türkler arasında da yaygın olarak görülmektedir. Pek çok unsurda bu unsurda animizmin etkilerini görmek mümkündür (Eroğlu ve Kılıç, 2005: 754).

Taoizm ise, Çin’in milli dinlerinden birisidir ve Tao (yol)’nun amacı gerçek mutluluk ve hayatın ebedi olarak sürdürülmesidir. Konfüçyanizm ve Taoizm’in Türklerin dini yaşayışlarına etkileri dini mabetlerin ortaya çıkması ile yansımıştır. Bilge Kağan’ın sadece Budist değil, aynı zamanda Taoist mabetlerde yapmak istemesi bunu doğrulamaktadır (Aday, 2013: 81).

1.2. TENGRİ/TÜRK TENGRİSİ/İYELER/KİŞİOĞLU/KAM

1.2.1. Tengri/Türk Tengrisi

Türkler bütün ruhlardan üstte Tanrı adlı mutlak varlığını kabul ederler. Türklerin tek tanrı inancında olduğu araştırmacıların çoğu tarafından kabul edilmiştir (Bayat, 2007: 212). Tarih öncesi çağlardan itibaren Türk kültürü ve dini, güneyden ve batıdan gelen etkilere maruz kalmasına rağmen, bu etkileri yansıtırsa dahi dini yapılarının aslı pek değişmemiştir. Türklerin geçmişlerinden itibaren bilinen en eski dini terim “tanrı” kelimesidir. Çin kaynaklarında Hunların Gök-Tanrı’ya inandıkları bilgisi verilmektedir (Günay ve Güngör, 2007: 56).

¹⁰ <http://www.tdk.gov.tr>

Türk din tarihi içerisinde, Tanrı'yı ifade etmek için “İdi, Ugan, Çalab, Bayat, vb. terimleri kullanıldığı bilinmektedir. Yine de Tanrı kelimesi tüm bu kelimelerden daha eski ve yaygın bir kullanıma sahiptir.

Türklerde Tanrı telakkisi semavi bir mahiyettedir. Türkler yüce ve mücerret bir Tanrı düşüncesine erişmiş olmalarına rağmen başlangıçta onu yine gökte düşünüyorlardı.

İnan, Tengri kelimesinin göze görünen gök ve “Allah” anlamlarını ifade ettiğini, Türklerin maddi bir varlık sandıkları gök ile büyük bir ruhu-tanrıyı aynı şey telakki ettiklerini ifade etmektedir (İnan, 2000: 28). Araz, Kök kelimesinin DLT’de muhtelif anlamlara geldiğini ve bunlardan birinin de “asıl” olduğunu ifade etmektedir (Araz, 1995: 25). Buna göre Kök-Gök Tanrı “Asıl Tanrı” anlamına gelmektedir ki Türkler Gök-Tanrı dininde bulunması muhtemel olan yabancı inançların unsurlarına karşı korunmak amacıyla “hakiki Tengri, asıl Tengri” anlamlarına gelen Kök-Tengri kavramının kullanıldığını ifade etmektedir. Ayrıca Türklerin “Kan Tengri” yani Ha Tengri/En Yüce Tanrı derler, bu deyim Kang Tengri şeklinde de yazılır. Eski Türkçede “Kang”=Baba-Ulu Ata anlamlarında kullanılan bir deyimdir (Ögel, 1971: 116).

Göktürk Kitabelerinde Tengri, mukaddes yeri, suyu tanzim eden; zamanı takdir eden, ölümün gerçekleşmesini, kağanların hakanlık kurmasını, ordudaki askerlerin kurt gibi olmasını sağlayanıdır (Araz, 1995: 27).

Tanrı, bağışlayıcı olduğu kadar, kağanlarını terk eden halkı, başka inanca kapılanları, kötü kağanları vb. gibi durumlarda cezalandırıcı vasfıyla da karşımıza çıkar (Kalafat, 1995: 23).

Türklerin Tanrı tasavvuru semavi dinlerdeki gibi mücerret ve şekilsiz bir güçtü, Altay Şamanizmi’nde göğün katlarının resmi yapılırken, Tanrı’nın şekli çizilmiyordu (Ögel, 1971: 117).

Anadolu’da ve diğer Türk topluluklarında, Tanrının mekânı ve varlığı düşüncesi ortaktır. Simav yöresinde de doğal olarak bu tasavvur canlı olarak halkımızın yaşantısına girmiştir. Eskiden olduğu gibi bugünde Tanrı’nın gökyüzünde bulunduğu inancı devam etmektedir. Dua ederken eller göğe açılır, meleklerin gökten indiği, cennetin gökte olduğu, ölenin ruhunun göğe uçtuğu gibi gök ve Gök-Tengri tesirindeki birçok inanç varlığını sürdürmektedir.

1.2.2. İyeler/Kişioğlu/Kam

1.2.2.1. Koruyucu İyeler

Türk inanç yumağında, Tengri merkez olmak üzere, çevreyi onun yarattığı yardımcı ve koruyucu iyelerin aldığı görülmektedir. Türk inanç sistemi içerisindeki yardımcı iyeler, Tengri Ülgen'in oğulları kızları ve diğer büyük iyeler şeklinde düşünülür (Kalafat, 1995: 26-27).

1.2.2.1.1. Umay/Umacı/Öcü

Umay, Tonyukuk abidesinde (Tanrı, Umay, kutsal Yer-Su onlara zafer verdi, niye kaçarız) ibaresinde Tanrı ve Yer-Sub'larla birlikte Türklere zafer veren işlevinde karşımıza çıkmaktadır. Yine Umay'ın DLT'de "Ana rahmi" anlamında kullanılır olması varlığın geçirdiği değişikliği göstermektedir (Bayat, 2007: 49). Türklerde daha çok anne ve çocuğunun koruyucusu olan Umay ilahesi, Orhun abidelerinde geçen: "*Umay teg ögüm katun kutınga inim Kül Tigin erat boldı*" (Umay'a benzer kadın anam talihine küçük biraderim Kültikin er namını aldı) bu cümle üzerine gerek Radloff gerek Meliyoranskiy "Umay'ın ilahe ve çocuklar hamisi ruh olduğunu söylemişler" (İnan, 1987: 397). Yine DLT'de Umay ile ilgili 'Sahibü'l-Veled ve "Umayka tapınsa oğıl bolur" (birisi buna hizmet ederse çocuk doğar) ibareleri geçmektedir. Bu ifadede Umay: "Son; kadın doğurduktan sonra karnından çıkan hokka gibi nesne, çocuğun ana karnında eşi. Kadınlar sonu uğur sayarlar (Aday, 2003: 26).

Umay ile plesanta/son/eş arasında sıkı bir ilişki vardır. Yeni doğan çocuk, muhtemelen ana karnındaki eşine ya da 'son' olarak belirtilen plasentaya, yani Umay ismindeki tek bir ruha sahiptir (Aday, 2003: 26). İşte bu yüzden bebeğin kordonu kökleri güçlü olan bir ağacın altına veya çocuğun geleceği ile ilgili niyetleri yansıtan bir yere gömülür. Yörede çocuğu olmayan kadınlar doğumdan sonra sıcak eşe oturursa çocuk sahibi olacağına inanılır (KK1-KK2).

Ayrıca çocuğun düşen göbek bağı çocuk okusun diye okul bahçesine, evine bağlı olsun diye evin bahçesine, dindar olsun diye cami veya Kâbe'de bir çatıya atılır veya gömülür.

Umay ilahesinin Simav’da farklı şekilde karşımıza çıktığı görülür. Bu hususa geçmeden önce Umay ve Sarıkız ilişkisi ne değinecek olursak Anadolu’da Sarıkız motifinin ‘Umay’ temsil ettiği fikri yaygındır. Simav çevresinde Sarıkız ile ilgili neredeyse her köyde bazen iyi bazen kötü yönde hikâyeler anlatılır. Anadolu’nun farklı yerlerinde Umay rolündeki Sarıkız çocukların ve loğusaların hamisidir. Ancak Simav çevresinde Sarıkız’ın bazı köylerdeki inanca göre çocukları yüksek yerlerden aşağı düşüren; çocukların, anne ve bebeklerin korkup ağlamasına sebep olan Sarıkız; bazı köylerde ise ekmek yapan kadınlara yardım eder, evlere bereket getirir.

Bu çevredeki inanışa göre Sarıkız: Saçları yere kadar uzanan, uzun boylu bir kızdır. Elbiseleri, saçları ve teni sarı renktedir (KK22).

Beyce Köyünde Sarı Kızın Ilıcak Çeşmesi denilen köy içindeki bir çeşmede, gece oradan geçen köylülerce, çeşmenin orada bir şeyler yıkayan sapsarı bir kız görmüşler. Kız insanların seslerini duyar duymaz çeşmenin oluğundan içeriye gidermiş. Bu kız çok güzel ve uzun boyludur (KK12).

Sarıkıza isnat edilen bu özellikten yola çıkarak denilebilir ki Sarıkız bazen Umay Ana görevinde iyilik yapan, yardım eden ve bereket getiren bir ilahe bazen de Albastı-Al karısı rollerine bürünmektedir. Bayat, bu hususta Anadolu’da ve geçmişte şaman dualarında da Al ruhunun tasviri sırasında Sarı Ene/Sarı Kız’a dönüşmesi görülmektedir. Bu Sarı Kız’ın kuş olup uçtuğuna inanılır ki, bu da Umay’ın özelliklerinden olan (Hüma/Humay Kuşu) kuş sembolünü hatırlatmaktadır. Umay’ın Hakaslarda ve Şorlarda Kara Umay/Kara May olarak adlandırıldığı, koruyuculuk vasfının yerine zarar veren Al ruhunun özelliklerini gösterdiği yaygındır. Kara Umay’ın Al karısı ile ve ikisinin de Sarı Kız inancı ile birleşiminden ortaya mürekkep bir varlık olan ve geçmişte de var olan Al ruhu çıkmaktadır (Bayat, 2007: 336). Yörede büyükler çocukları sarıkız ile korkutmaktadır. Balkondan bakarken “Sarıkız seni çeker” denir. “Camdan bakma Sarıkız asılır, seni çeker” şeklindeki ikazları çocukluklarından hatırlayanlarla karşılaşılmıştır. Banyoda, suda çok oyalananlar için “Sarıkız ile beraber herhalde” denir, Onun cin gibi görünmeyen varlıklarla olduğu için uzun süre dönmediğine atıf yapılır (KK21). Ayrıca sarıkızın kuyulardan çekeceğine de inanılır (KK18).

1.2.2.1.2. Ana Maygıl/Fatma Ana'nın Eli

Altaylılarda Umay dışında iki dişi koruyucu iye daha vardır ki bunlar: Akene (Ana) ve Ana Maygıl'dır. Akene'nin günümüzde bir rolü yoktur, yalnızca yaradılış efsanesinde adı geçmektedir. Ana Maygıl ise ulusu koruyan dişi ruh olarak tasavvur edilir ve “ulus anası” adı da verilir (İnan, 2000: 39).

Bu iyenin kâinat merkezi ve Tengri'ye giden kozmik ağacın var olduğuna inanılan Iduk Ötüken Yış'ta olduğuna inanılır. Ötüken'in batısında bulunan bir dağda olduğuna inanılan bu iye yurdu ve insanları korumasından dolayı Budun İnli diye anılırdı (Kalafat, 1995: 29).

Yörede Ata ruhlarının yurdu koruması için okumalar yapılmakta, çevre hatimleri düzenlenmektedir.

Fatma Ana bahsi hususunda yörede eşikle ilgili inanmalarda, Fatma Ana'nın çocuğu düşük olunca evin eşiğine gömüldüğünü bu yüzden eşikte oturmamak, yatmamak gerektiğine inanılır. Ayrıca doğum sıralarında veya hastalıkların sağaltmaları sırasında işlemi yapan kadının “benim elim değil Fatma Ana'nın eli olsun” deyince elin şifayı hastaya aktaracağı adı anılan kutsal ruhun gücünün ona ulaşacağı düşünülür (KK4).

1.2.2.2. Kara (Kötü) İyeler

İyilik gönderen ruhların yanında, insanlara ve hayvanlara zarar veren, hastalık gönderen ruhların da varlığı kabul edilirdi. Yakut Şamanları zaman zaman şekil değiştirerek yer altı dünyasına iner ve döndüğünde gördüklerini anlatırdı. Yer altındaki kötü ruhların sembolü “siyah tilki” olarak tasavvur edilirdi. Altay mitolojisinde bu siyah tilki kimi zaman avcılar peşine takarak yer altına açılan deliğe götürüp başlarına türlü felaketler getirirdi (Ögel, 1971: 336).

1.2.2.2.1. Erlik

Koruyucu iyelerin tam zıddını teşkil eden kötü kara iyelerin başkanı, yer altı dünyasının koruyucusu Erlik Handır. Erlik Han, İrlık/Yerlig ve Erleg/Yerleg Han olarak da geçmektedir. Yeraltında yaşayan Erlik Han, kötülüklerin kaynağıdır. İnan'a çamurdan başka bir rivayete göre de demirden yapılmış bir sarayda yaşamaktadır. Erlik

iyesinin hizmetinde olan iyelere “kara iye” adı verilir. Yeraltında Erlik Han ile birlikte, bir rivayete yedi diğerine göre dokuz kızı ve dokuz oğlu yaşamaktadır (İnan, 1987: 406).

Erlik Han insanlara her türlü hastalıklar ve ölümler göndererek onlardan kurbanlar ister. Bu kurbanlar verilmediği takdirde, öldürdüğü insanların canlarını yakalayarak yer altı dünyasına götürür ve kendisine köle yapar. Altaylar özellikle hastalığın hüküm sürdüğü zamanlarda Erlik’ten çok korkar ve onu kurbanlarla aldatmaya çalışırlardı (Aday, 2003: 29)

Kara renkle simgelendiği bilinen Erlik han inancı ile ilgili, yörede kara rengin yasın, ölümün, üzüntünün ve hastalığın rengi oluşu, ölümün, kötü olayların, toprağın kara sıfatı ile kullanışı buna örnek sayılabilir. Yörede söylenen deyimler ve atasözleri de Türk toplumunun karaya bakışını yansıtır: kara gayhılı(kaygılı) olmak, kara zorlarla, kara damaklı olmak, kara çigirgen olmak, garala (karalar) bağlamak, yazılan gara olmak, ocağının taşı gara olmak, vb. deyim ve atasözlerinde, ayrıca kötüyü ifade etmek için, gara guzgun, gara kedi, kara köpek, kara yılan gibi kelimelerin olumsuzluğu yansıttığı yaygın olarak görülür.

Simav Yöresinde tespit edilen kara iyeler zümresine dâhil edilebilecek diğer bir hususiyet de “karabasan basması” (ağır basan/karabasan/kâbus çökmesi) ile ilgilidir. İnanca göre uyuyan kişinin üstüne ağırlık çöker. Konuşamaz, hareket edemez, nefes almakta zorlanır, sıırıksıklam terler ve boğulacak gibi olur. Uyanmak için dualar okur, okuduktan sonra uzun süre etkisinde kalır. Bu durum üstüme “karabasan çökmesi” veya “ağırlık bastı” ifadesiyle açıklanır (KK2, KK3, KK17).

1.2.2.2.2. Al Karısı

Türk halklarının tümünde mevcut olan ve “Albiz”, “Almis”, “Abası”, “Al”, “Alperisi”, “Alanası” “Alruh”, “Almış” gibi adlar alan Albastı/Al Karısı inancı mitolojide önemli bir yer tutar. Eski Türklerin Al ruhu inancıyla ilişkili olan Al Karısı ilkel varyantında ocak, ateş kültüyle ilişkili olup kutsal dişi durumunu erkek egemenliğinin güçlenmesiyle kaybetmiş, ocaktan (dolayısıyla da evden) sürülmüş, ateşin zıttı olan su ve nehir kültüyle ilişkili duruma gelmiştir. Arkaik dönemde ateş ve

ocağı koruyan dolayısıyla evin ve kadının koruyucusu olan Al Ruhü, koruyuculuktan kadın düşmanlığı kutbuna aktarılmıştır (Bayat, 2007: 323).

Al Karısının, lohusaya ve bebeğe musallat olduğu, ciğerlerini söküp suya götürüp attığını ifade edilir. Bu durumu yalnızca şamanlar önleyebilmekteydi (Kalafat, 1995: 32). Al Karısı tüfek sesinden korkar, demir ve Ocaklılardan korkar.

Anadolu’da ve özellikle de Simav yöresinde Umay/Alkarısı ve Sarıkızın bir terkip oluşturduğuna değinilmişti. Simav’da Sarıkızın daha çok su kenarlarında, çeşme başlarında, su kuyularında görülmesi, mekânı su ve nehir olarak değişen bu Al Ruhü ile ilişkilendirilebilir. Rivayete göre Sarı kız çeşme başında oturur suda bir şeyler yıkar, birinin geldiğini duyarsa hemen suyun oluğundan içeriye kaçar (KK12). Ayrıca Sarıkız çocukları korkutan bir unsurdur. Çocukları camlardan, yüksek yerlerden, kuyulardan içeri çekeceğine inanılır. Bu yüzden çocuklar sürekli, “aman dikkat et Sarı kız çeker” şeklinde uyarılara maruz kalmaktadır (KK18, KK21, KK22).

Yörede al basması kavram olarak farklı bir nedenden oluşmasına rağmen yine kırklı bebekle ilgili bir inançtır. Bir genç kız adet olduğu süre içerisinde kırklı bebeği görür, onu ziyaret ederse, bebeğe al basacağına inanılır. Al basması bebeğin cildinin bozulmasına, al lekeler olmasına, çocuk ateşlenmesine neden olur (KK22, KK1, KK5).

1.2.2.3. Gök ile İlgili İyeler

1.2.2.3.1. Gök İyesi

Türkler “Yüce Tanrı”nın sonsuz gök maviliklerinin ötesinde olduğuna inanır, ayrıca Tanrı tarafından yaratıldığını bildikleri göğe yine “Tengri” derler.

Tanrı’nın gökte olduğu inancını benimseyen Türk toplulukları gök’e karşı da bir saygı beslemişlerdir. Esirgeyen ve bağışlayan Tanrı’nın, insanlara, hayvanları ve bütün dünyayı ısıtan güneşin, insanlara yol gösteren ve onları karanlıkların kötülüklerinden koruyan ay ve yıldızların koruyuculuklarından ötürü “ıduk” sayıldıkları bilinmektedir. Bütün bu kutsalları içinde barındıran gök’ün de ıduk (kutsal) sayılması pek tabidir. Gök, ulu, yüce, mübarek, mukaddes, ebedi, ezeli gibi enginlik anlamında bir Tanrı katıdır. Bu yüzden gök kutsal olarak kabul edilmiştir. Göğün rengi gök (mavi) rengiydi (Ögel, 1971: 126). Yörede nazardan korunmak için tedbir olarak mavi renkli

nazar boncuğu kullanılması kutsal olan gök renginin gücünden yardım beklenmesinden ileri gelir. Zira yörede mavi renge gök denilmektedir.

Eski Türkler dönen gök kubbeye “Gök Çıkrığı” demekteydiler. Gök Çıkrığı’nın dönüşü insanların talihinin iyi veya kötü olmasını belirliyordu (Ögel, 1971: 131). Günümüzde de felek olarak adlandırılan dönen çark, kişinin nasibini, yazgısını belirler. Bu yüzden çoğu zaman kötü yazgının suçlusu olarak felek kabul edilir ve felek yüzümüze gülmedi, feleğin bozuk çarkı, feleğin oyunu gibi ifadeler kullanılır.

Göğün katlarının sayısı Batı Türklerinde yedi iken Doğu Türklerinde dokuzdur. Dokuzuncu katta Tanrı’nın olduğuna inanılır. Şamanlar dahi ancak beşinci kata kadar çıkabilmektedir (Ögel, 1971: 143-145). Bugün semavi dinlerin tezahürü olarak kabul edilen göğün katları düşüncesinin dayandığı temel esasta eski Türk dini ile ilişkilidir. Anadolu’nun çoğu yerinde olduğu gibi Simav yöresinde de her ne kadar yaratıcının mekânsız olduğu ifade edilse de, uygulamalarda genel kabulde Allah’ın gökte olduğu algısı vardır.

Simav’da Gökkuşağının altından geçersen dileklerin kabul olacağına, elinde bir bardak su ile geçen ise ‘erkek ise kız; kız ise erkek’ olacağına inanılır (Sunal, 2002: 183) Bu inanç Türklerin Ebem Kuşağı dedikleri bu unsurla ilgili tasavvurlarıyla ilişkilidir.

1.2.2.3.2. Ay ve Yıldızlar İyesi

Türk inancında Ay ve Yıldızlar birer koruyucu iye olarak kabul edilir. Ay Tanrı’nın geceleri insanlığı aydınlatması için gönderdiği ışığı vermektedir. Türklerin eski dinlerinde bu korucu iyeleri memnun etmek, onların rızasını kazanmak için kurbanlar kestikleri bilinmektedir (Kalafat, 1995: 40).

Mevsimlerle ilgili tahminlerin ay ve yıldızların hareketlerine bakarak yapıldığı görülür. Bu yüzden tarım ve hayvancılıkla uğraşan yöre halkı ayın ve yıldızların hareketlerini kendilerine rehber edinirler. Bu hareketlere göre davranışlar sergilerler. Yörede özellikle ayın durumu dikkate alınarak yapılan Çitirik uygulamasında, belirli günlerde tarlaya hiçbir şeyin ekilmemesi, budama yapılmaması, aşılama yapılmaması gerektiğine inanılır. Eken/diken kişinin ekinini, ağacını kurt basacağına, çürüyüp gideceğine inanılır (KK4).

Yörede Ay-Güneş tutulması, yıldız kayması, yıldırım, şimşek gibi göksel olayların uğursuzluğun neticesinde gerçekleştiğine veya bu olayların uğursuzluğa sebep olacaklarına dair inanış yaygındır (KK3). Ay tutulunca, kötü varlıkların onu tuttuğuna inanılır, ayı bıraksın, kurtulsun diye mermi atarlar (KK3). Yörede ay tutulduğunda sela verilir, sarı-kara kızların ayı tutup bırakmadıkları düşünülüp, kızları korkutmak için teneke çalınırdı. Ay tutulmasının felaket getireceği korkusuyla, iki tencereyi birbirine çarpınca bu felaketin önleneceğine inanılır. Burada silahla mermi atmak, tencere veya teneke çalmak (KK3, KK12) demirin koruyuculuğuyla beladan kaçınmaya örnek teşkil etmektedir.

Türklerin inanç yapısında yıldızlar, koruyucu birer iye olarak düşünülmüş, bu ayırıcı özelliklerinden dolayı yıldızları, yapısı ve gökyüzünde gösterdikleri hareketlerinden dolayı kendi hayatıyla ilişkilendirip anlamlandırmış ve ona kutsiyet atfetmiştir. Yıldızların insan hayatına tesir ettiğine ve tabiat olaylarını etkilediğine inanılmıştır. Eski Türklerde her insanın bir yıldızı vardır ve insan öldüğü zaman yıldızının yere düştüğü düşüncesi vardır. Anadolu'nun birçok yerinde yer alan bu inanışlar, halk arasında çeşitli tasavvurların yapılmasına sebep olmuştur. Yıldızların seyrine ve hareketlerine paralel olarak çeşitli ritüeller ortaya koyan insan, onu kendi hayatıyla da ilişkilendirmiştir. Türkler yıldızlara ve diğer gök cisimlerine kutsallık atfetmesine rağmen bunları inanç sisteminde hiçbir zaman Tanrı kategorisine koyulmamıştır (Kıyak, 2010: 195).

Yıldız kaydığında “yukarı şeytanlar çıkmak istiyor, yıldızlar da onları kovalıyor” derler (KK5). Ayrıca yıldız kaydığında birinin öldüğü düşüncesi de yaygındır. Yörede “Yedi Kardeşler” olarak bilinen Ülker yıldızları, yeryüzünde yedi kardeş olarak yaşamaktaydılar. Bir gün bu kardeşlerin hepsi bir günaha bulaşır, Gökyüzünün en son katında oturan Tanrı da bu kardeşleri cezalandırmak için, onları kendi katından aşağıda bir kata hapseder (Demircan, 2017: 394).

1.2.2.4. Yer İyeleri

1.2.2.4.1. Dağ İyesi

Yer-Su'da Tanrıların ve ruhların en önemli mümessili olarak dağ kabul edilir. Türklerde dağ iyesi Gök Tengri ile ilgilidir. Eski dinlerinde Tanrıya kurban kesmek için

en uygun mekân olarak dağlar kabul edilirdi. Hun hakanları Çin ile yapılan sözleşmeler için Hundağı'nın bir tepesinde kurban keserek içtikleri antla teyit ederler. Çin kaynaklarında Orta Asya'da başka kavimlerde de Gök Tanrıya yüksek dağlarda kurbanların sunulduğu geçmektedir. Türkler dağların Tanrı makamı olduğuna inanırlardı (İnan, 2000: 48-49).

Dağlar yeryüzünde Tanrı'ya en yakın olunan yer olarak düşünülür, bu düşüncenin sebebi Tanrı'nın yukarda-gökte olduğu inancıdır. Bu inancın izlerini taşıyan Kao-çı Türkleri ve Kök Türklerin yaradılış destanlarında kızını Tanrı ile evlendirmek isteyen Kağan, dağda erkek kurt donuna girmiş olan Tanrı ile evlenip çocuklarının türediğine inanılır. Kök Türklerde de erkek kurt yerini dişiye bırakır. Savaş sonrası bir erkek çocuk dişi kurt tarafından kurtarılır, bir dağdaki mağarada kurt çocuğu büyütür. Koruyucu unsur olarak dağ ve mağara Türkler tarafından kutsal kabul edilmiştir (Kalafat, 1995: 41).

Türklerde dağın bir ıduk yani mukaddes yer olduğu bilinmektedir. Uyguların saadet ve bolluk sağlayan mukaddes dağları vardı. Yine Hunların, Moğolların ve Orta Asya'daki birçok Türk halkının kutsal ve bereket veren bir dağı vardır (İnan, 2000: 50).

Anadolu'da da eski Türk inanç sisteminin etkisinde, dağların yükselteleri arttıkça ululuklarının/kutsallıklarının da arttığı, dağların zirvelerinin kutsal görüldüğü, mağaraların gizli âlemlere açıldığı yönünde pek çok inanış vardır. Türklerin ata ruhlarının ve Tanrıların mekânı olarak kabul ettikleri dağ, Anadolu'da evliya ve dedelerin mezarlarının en yaygın görüldüğü yerlerdir. Simav yöresinde de türbe ve ziyaret yerlerinin dağ eteklerinde veya şehirden yüksekçe bir tepede yer aldığı görülür. Ayrıca yöre halkının bu mekânlarda kötülüklerden korunmak, hastalıktan kurtulmak, dileğini kabul ettirmek, şükretmek gibi amaçlarla kurban kestikleri görülmektedir. Genellikle hıdrellez zamanlarında, yağmur dualarında ve sıkıntılardan (Çocuksuzluk, hastalık) kurtulmak için bu mekânlara gidilmektedir.

Yörede yağmur duası esnasında yüksek bir tepeye çıkılması, ellerin göğe açılıp, yağmuru taklit için tekrar yere çevrilmesi gibi işlemler dağların birer ıduk olduğunu inancının yörede devam etmekte olduğunu göstermektedir.

1.2.2.4.2. Taş İyesi

Türklerde yaygın kutsallıklar olarak “ıduk” yer-sublardan bahsedilirken her dağın, kutlu pınarın, göl ve ırmakların, kutlu ağaç ve kayaların “izi” leri (Ruhları) yani sahipleri bulunduğu ve bunlara kurbanların sunulduğu belirtilir. Çünkü bu mukaddes yer-su ruhları, Gök Türklerin mukadderatını idare ederlerdi (Tanyu, 1967, 324-326: İnan, 1976, 31). Türklerin inançlarında taşlar ve kayalar, kurtarıcı bir araç, yaşanmaya hazır bir zemin, çarptığını ezecek, kıracak bir varlık olarak görülmüştür (Tanyu, 1968: 35).

Türklerde taş hususunda en kıymetli sayılan ve meşhur olanı Yada/Cada taşıdır. Bu taş Türk halkının elinde bulunduğu inanılan, yağmur yağdırmak, kar yağdırmak hava durumunu değiştirmek için kullanılan kutsal bir taştır. Bu taş farklı Türk Lehçelerinde farklı fonetik özellikler göstermektedir. Yakutçada Sata, Altaycada Cada ve Kıpçak grubuna dahil diller Cay şeklinde geçmektedir (İnan, 2000: 160).

Bu taşın canlı bir cisim olduğu kabul edilir, insan kafatasına benzetilir. Yüzünün, ağzının, kulağının açık bir şekilde görüldüğü rivayet edilmektedir. Bir yabancı el değdiğinde öleceğine, kuvvetini kaybedeceğine inanılır (İnan, 2000: 163).

Yörede taşla ilgili birçok uygulama görülmektedir. Taşlarla ilgili uygulamaların en sık görüldüğü alan el verilmiş, ocaklıların yaptıkları işlemlerdir. Beyce köyde Ocaklı bir dedenin kum gibi şeylerle dolu bir kutunun içinde sakladığı ve hastalıkları tedavi etmek için kullandığı taşları vardır. Ağrı neredeyse o taşları yapıştırıp okurdu. Okuma peş peşe üç Perşembe akşamı yapılırdı. Okuma bitince hastalığın da düzeleceğine inanılır (KK4). Bu taşlar Yılcık hastalığında kullanılan yılcık taşlarıdır ki yılcık taşları cada taşı gibi canlı kabul edilen, hastalığı tedavi ettikçe içinde biriken marazla yaşlanarak belirli bir süre sonra gücünü kaybedip ölen, kum-un gibi şeylerin içinde bekletildiğinde Nisan-Mayıs aylarında yavruladığına inanılan bir taştır. Bu taş insan vücuduna yapıştırılır hastalık olan yere yapışır olmayan yerden düşer, böylece ağrını yeri belirlenmiş olur.

Yine yörede eski Türk dininde Yağmur yağdırma törenlerinde taş ıslatma olayı yörede de görülmektedir. Ayrıca kırklama suyuna 41 adet taşın atılması ile nazar değen

kişiyi kırk bir tane taş toplayıp üzerinde çevirerek nazarın sağaltılacağı inancı taş iyesi ile ve taşın canlı kabul edilmesiyle ilgilidir.

Ayrıca Türklerde şifa unsuru olarak kullanılan delikli taş uygulamalarına yörede de rastlanmaktadır. Hastalığı olan çocuğu ocaktaki delikten ya da hastalığı olan genellikle Morboğan olan çocuğa içinden geçsin diye yerden karşı tarafa doğru bir delik açılır, içerisinden geçirilirdi (KK28).

1.2.2.4.3. Ağaç/Orman/Bitki İyesi

En eski çağlardan günümüze insanlık her inanç sistemi içerisinde ağaca saygı duymuştur. Var olmanın başlangıcından bugüne değin, hava-su-toprak-ateş kadar önemli bir yere sahip olan ağaç kişiöğlunun inanç ve düşünce dünyasında “türeyiş”, “beslenme”, “Tanrı ile irtibat kurma”, “cennete ulaşma”, “şifa-dilek” vb. için aracı yönü üstlenen ve ağacı “Tanrısal bir varlık” olarak kabul eden insanlık, onu, neredeyse bütün inanma ve uygulamaların ana eksenine koymuştur. Dünya Kùltürlerinde ağaç yağmur yağdırma, güneş i açtırma, sığı r ve sürüleri çoğaltma ve kadınları kolayca doğurtma gücüne sahip canlı bir varlık olarak düşünölmüştür (Ergun, 2004: 17).

“Ağaçlar arasında ardıç, çam, çınar, çitlendik vb. kut taş ırlar. Kimi yat ırların sadece ağaç adları ile adlandırılmaları ağaç ile veli arasındaki bağlant ıyı göstermesi açısından önemlidir” (Aday: 2013: 88).

Yörede her türbede bir ağaç bulunmaktadır, türbelerin etraf ı genellikle ağaçlık, ormanlık bir alana sahiptir. Bu ağaçların kesilmesi hoş görölmez ve kesenin baş ına mutlaka bir müsibet geleceğine inanılır. Yörede bu türden anlatmalara sıkça raslanılır. Yörede türbelerin etraf ında bulunan ağaçlara zarar verildiğinde, türbede yatan zatın kişinin baş ına bela getireceğine inanılır. Kaynak kişilerden edinilen birkaç aktarım şu şekildedir: “Babam, (herhalde köyde bir yardım iş i için olacak) türbenin oradan ağaç kesmiş, ağaçlar satılmış, para da bir sonraki gün başka yere verileceğı için evde kalmış. O gece eve şimşek att ı diye anlat ırd ı annem” (KK33).

Devleti; “kökü, gövdesi, dalları sağlam, güzel yapraklı ağaç” olarak gören Türk düşüncesi, Anadolu’ya gelindiğinde bu düşüncenin formunu çınar ağac ında bulmuştur” (Ergun, 2004: 229).

“Çınarla devletin bahtı arasında bağ kurulduğu gibi, çınarla çocuk arasında da bir bağ söz konusudur. Çocukların uzun ömürlü ve dallı budaklı olması, nesillerinin kıyamete kadar devam etmesi için aileler yeni doğan çocuklar adına çınar dikerler. Çınar, doğumun da sembolüdür. Yörede körpe bir ağacı kesmek bir genci/insanı öldürmeye denk sayılır (KK25).

Geniş yaprakları, koyu gölgesi, heybetli görünüşü ve ak budaklarıyla Türk’ün kutsal ağaç vasıflandırmasına uygun düşen çınarlar, “ulu ağaç”, “gaba ağaç” unvanlarıyla anılır olmuşlardır. Bu ağaçlar, nurun, aydınlığın, Tanrı kutunun sembolleridir” (Ergun, 2004: 232). Yörede de ulu olarak kabul edilen ağaçların başında Çınar ağacı gelmektedir. Bu ağacın görkemi ve uzun yıllar yaşayışı yöre halkınca ağaca karşı saygı ve kutsiyet kazandırmıştır. Çınar ağacı ulu ve hürmetli olarak kabul edilir. Özellikle Hıdrellez kutlamalarının yapıldığı yerlerdeki çınar ağaçları ulu görülür, kesilmezler (KK12).

“Yaşlılar türbeden getirilince çalı çırpı yakılmaz diye karşı çıkardı. Ebem getirip yakmış bir kere, genç bir çocuk rüyasında ‘belanın başı sensin’ deyip taşlamış onu” (KK32).

Yörede evlenmek isteyen genç kızların, çocuğu olmayanların, çocuğu konuşamayan-yürüyemeyenlerin ağaçlara “çaput” adı verilen, genellikle üstlerinden yırttıkları kumaş parçalarını ağaçlara bağlayarak dilek dileme pratiği yakın geçmişe kadar sıkça uygulanmaktaydı. Beyce Köyünde bu uygulamaların yapıldığı, çeşme kenarında bulunan bir küren ağacı bilinirmiş, lakin dilek için ulu kabul edilen bu ağaç daha sonra kesilmiş (KK13).

İneklerin sütü kesilirse veya hemen ekşirse, türbeden veya mezardan bir parça odun-çalı çırpı getirip yanan ateşin içine atarsın, tütü gibi altına yakarsın, böylelikle nazarın gideceğine inanılır (KK32).

Yöredeki Yenimahalle Mezarlığında görülen mezar taşları üzerindeli ağaç figürleri, kozmik ağaç tasavvurunu hatırlatan birer sembol gibidir. Zira mezar başlarına ağaç dikme ritüeli eski Türk inanç sistemi içerisinde kozmik ağaç ile ilgiliydi. Bu ağacın kökleri tamuya iner, gövdesi yeryüzünü temsil eder, dalları ise Gök-Tengriye ve Uçmağ’a uzanırdı. Mezar taşlarında genellikle servi, çam, kavak vb. ağaç figürleri yer

almaktadır. Bu uygulama akıllara hemen ölünün ruhunu cennete veya cehenneme ulaştıran kozmik ağacı getirmektedir.

Yörede meyve vermeyen ağaçlara uygulanan bir işlem ağaçların insanlar gibi hislerinin olduğu ve insanları anladığı inancını yansıtmaktadır. Buna göre: kişi bahçesindeki bir ağaç meyve vermediğinde eline bir balta alıp gider ve “keseceğim bu ağacı, meyve vermiyor” gibi şeyler der, yanındaki de “ aman, yapma etme bu seferlik bırak, vermezse sonra kesersin” diyerek güya mal sahibini ikna eder. Bu sırada bu durumdan korkan ağaç bir dahaki meyve zamanı çok meyve verir. Bu uygulamaya ağaç korkutma adı verilmektedir.

Aynı olayı “ceviz dövme” olarak veren Başhan, küfürde (yani Nisanda) herhangi bir şeyle niye meyve vermiyorsun diyerek dövülür. Bu uygulamadan sonra ceviz vereceği kabul edilir (Başhan, 2010: 34).

Yörede çiçeklerle konuşunca daha çok açtıkları düşüncesi vardır. Kaynak kişinin çiçeği ile ilgili anlattıkları şu şekildedir: Benim bir tane sarmaşık çiçeğim vardı. Her zaman konuşurdum bakımını yaparken. Bir sınav döneminde iki üç hiç konuşamadım, sonra bir baktım duvarlar ıslanmış, yapraklarının uçlarından sular damlıyor. Eşime haber verdim, çiçek ağlıyor dedim, o da geldi baktı inanmadı. Sonra sevgi söyledim, ilgilendim sular kesildi (KK4). Çiçeğin ruhu olduğuna, ruhu olmasının dışında insan gibi üzülmeye tepki gösterdiğine inanılmaktadır.

1.2.2.4.4. Yer İyesi

Eski Türk inanç sistemine yerin, "yerin-sublar" adı ile adlandırılan birtakım gizli güçleri üzerinde bulundurduğu ve bundan dolayı da ululaştırıldığı görülmektedir. Türk boylarında sağ, su, ağaç-orman, kaya-taş iyeleri bu Yer-sublar adı altında toplanmıştır. İduk denilen mukaddes yerler genellikle dağ, ormanlık yahut su alanlarıdır. Türklerin Yer-su iyelerini memnun etmek için kurbanlar kestiklerini dile getirilmişti. Şamanizm sistemine göre dünya ruhlarla doludur ve dağlar, göller, ırmaklar yani tüm “yer-su”lar canlı nesnelerdir. Alaş, Tannau, Hangay, Altay Dağları vb. gibi pek çoğu yalnızca birer coğrafi ismi değil, konuşan, duyan, evlenen, çoluk çocuk sahibi varlıklardır (İnan, 2000: 51). Dualar sırasında bu isimlerden birer canlı, koruyucu gibi istek ve arzularla bulunulur.

Türk tasavvuruna göre yeri kontrolleri altında tutan iyeler, daha çok geçilmesi güç olan sarp yollarda, dağ bellerinde ve dağ geçitlerinde yaşarlardı. Yörede Fadıllı olarak adlandırılan tarihi yerin mistik bir güce sahip olduğu, burada yapılan duanın, içilen suyun şifa olacağı hususunda inanmalar görülmektedir.

Ayrıca yörede dört yol ağzı-üç yol ağzı gibi yol kenarlarında belirli hastalıkların sağaltılması için yapılan pratikler, yol kenarlarında dikkat edilmesi, sakınılması gereken hususlar dikkat çeker. Örneğin yol kenarında uyuyanın çarpılacağı inancı görülmektedir. Dört yol ağzı-üç yol ağzı gibi yerlerde aş pişirilmesi, orada yere yatarak tedavi olunacağı düşüncesi şüphesiz ki oralarda bulunduğu inanılan iyelerin/ruhların yardımına nail olma isteğinin sonucudur.

Yörede uzak yerlerde tarla ekip biçen halk, ağaçlardan meyve toplarken tepedeki dalları ve bazen bir dalı toplamayıp kurt kuş yesin, gelen geçen yesin diyerek saçı yaptığı görülür. Burada yer-subları memnun etme ihtiyacının günümüzdeki hali görülmektedir.

1.2.2.4.5. Su İyesi

Su, Türk geleneklerinin köklerini tutan, en büyük temeldir. Her şey ona dayanır. Bunun için Göktürkler, Yer-su yani yer ve sular anlayışına, büyük bir değer vermişlerdir. Onu kutlulaştırmış ve ona kişilik vermişlerdir. Yer-su inancı tam bir vatan anlayışıdır (Ögel: 1995: 314). Geleneksel Türk kültüründe suyu kutsal kabul eden Türkler, bu suların birer “iyesi” yani ruhu olduğuna inanırlardı. Türkler bu su ruhlarına saygı gösterir ve onları memnun etmek için henüz buzağılamış bir inek kurban eder, saç olarak ise içki sunarlardı (Kalafat, 1990: 43). Su ile ilgili sakınmaları Abdülkadir İnan: “Suyla ilgili adetlerin sanıldığı gibi temizliğe riayet etmemekle gibi basit bir tembelliğin neticesi değil, arı ve kutlu bir ruh veya makamı sayılan suyu kirletmekten çekinme ve sakınma” olarak izah eder (İnan, 1998: 495).

Yörenin sıcak su kaynakları bakımından zengin olması, suyun şifa unsuru olarak kullanılmasına sebebiyet vermektedir. Su yalnızca Türk inanç sisteminde değil birçok medeniyette temizlik, arınma, iyileştirme kaynağı olarak kabul edilir. Simav’da sedef, mantar vb. cilt hastalıkları, eklem rahatsızlıkları, kireçleme ve romatizma gibi

hastalıkların tedavisi için termal su kaynakları şifa aracı olarak kullanılmaktadır. Bu suların hastalığa şifa getireceğine, iyi insana da güç kuvvet vereceğine inanılmaktadır.

Simav'da Pulluca Köyünde Fadıllı diye anılan yerde bir mağara ve su vardır. Bir dağın tepesi, yağmur suları toplanarak arklarla mağaraya akıyor ve bir gölet oluşturuyor. O göletten alınan suyla oradaki eski insanların mağara gibi olan yaşam yerleri içinde yıkanırsan çocuğu olmayanın çocuğu olur, sudan içersen herhangi bir hastalığın varsa iyi olursun, dileklerin kabul olur (KK4).

Gümüşsu köyünde guatr hastalığına iyi geldiği düşünülen bir su vardır, iyi olmak için bu sudan başka suyu içmemek gerektiğine inanılır (KK25). Ayrıca Beyce köyde şeker hastalığına iyi geldiği düşünülen bir kaynak suyu vardır. Yörede her tarafta soğuk sular akıtan kaynak suyu içene şifa olurken diğer yandan da sıcak su kaynakları insanların vücutlarını tedavi için kullanılmaktadır.

Gelişemeyen çocuklar için horoz sesi duyulmayan yerdeki bir un değirmeninin çarkından su getirilir, suyu getirenin ardına bakmadan gelmesi gerekir. Çocuk getirilen suyla yıkanır, yıkanırken suyun içine demir sapan yahut bir parçası koyulması gerekir, onun şifa olacağı kabul edilir (Sunal, 2001: 18). Burada hem suyun hem de demirin gücü ile şifa bulunmaya çalışıldığı gözlenmektedir.

1.2.2.5. Ev-Eşik/Od-Ocak İyesi

1.2.2.5.1. Ev-Eşik İyesi

Türklerde öy iyesi denilen ve evi koruduğuna inanılan bir iye vardır. Bu ruh evin huzurunu sağlar, evi korur lakin bir hakarete veya yanlış maruz kalıp memnun edilmezse ev halkına hastalık ve bela getireceğine inanılırdı.

Bayat, Azerbaycan'da Ev iyesinin yılan donunda tasavvur edildiğini ifade etmektedir (Bayat, 2007: 264). Simav ilçesinde evin koruğuna inanılan temel yılanının varlığına inanılmaktadır. Bu yılan insana zarar vermediği gibi evi kötülüklerden korur. Bu yılan öldürülmez, kutsal sayılır (Başhan, 2010: 46).

Yörede evlilik törenlerinde ve günlük hayat içerisinde eşik iyesini memnun etmek için bir sıra uygulamaya başvurulduğu görülmektedir. Simav'da Fatma Ana düşük yaptığı zaman ölen çocuğunun evin eşikine gömüldüğünü bu yüzden eşikte

uzanmanın, eşığe yatmanın iyi olmayacağı, bela getireceği düşüncesi vardır (KK5). Ayrıca eşikten geçen gelinin eve girerkenki davranışlarının kurulan aileye, geldiği eve etki edeceği düşünüldüğünden eşikten geçme sırasında birçok işlem yapılmaktadır. Öncelikle kapı önünde kurban kesilir, bu kurban kanına bastırılır veya alınına sürülür. Bazen huyu güzel olsun diye eşikten geçerken koyun postuna bastırıldığı görülür. Geçimleri kolay olsun diye gelin eşikten geçerken eşığe tereyağı sürülür. Bu yağ sürme ritüeli Kamların Ata ruhları olarak gördükleri tös/ongonlara yağ verme uygulamasını hatırlatmaktadır. Zira eşığe sürülen yağ da eşik iyesini memnun etmek içindir. Gelinin eşığı sağ ayağıyla geçmesine özen gösterilir, sol ayakla geçerse evin bereketi kaçar. Gelinin baba evinden çıkışında ve oğlan evine girişinde tekbir ve salavatlar okunur, destur ile çıkıp girilir. Baba evinden çıkarken de saç yapılması yaygın olarak görülmektedir.

Eşığa oturanın iftiraya uğrayacağı düşünülür (KK27). Ayrıca eşikte oturanın başına bela geleceği, oturulan evden ölü çıkacağı gibi inanışlar hasebiyle bu durum hoş karşılanmaz. Eşığa basmak diğer Türk dünyasındaki hâkim düşüncede olduğu gibi yöre insanınca da uğursuzluk getirecek bir davranış olarak kabul edilir. Türbeden içeri girmedin önce eşığın öpülmesi gerekir. Bu davranışların temelinde eşik iyesini memnun etmek gayesi vardır.

1.2.2.5.2. Od-Ocak İyesi

Od, ocak iyesi/iyeleri, Türk hayatında oldukça önemli bir yer işgal eder. Türkler Od/Ateş iyesine bir saygı işareti olarak üstüne pis ve kötü şeyler atmaz, mecbur kalmadıkça söndürmez, su dökmezdi. Bereketin ve hayatın kaynaklarından kabul edilen ateşin ocaktan dışarı verilmesi uğursuzluk olarak görülürdü (Kalafat, 1995: 61) Türklerde ateş, insanoğluna Ülgen tarafından öğretilip verilmiştir, bu yüzden de kutsal kabul edilmektedir (İnan, 2000: 66).

Yapısında koruyuculuk ve temizleyicilik bulunan ateşe kutsal bir anlam kazandıran uygulamaların en tipik örneği Türkler arasında oldukça yaygın olan hastaları, evleri ve ölüleri “tütsüleme” uygulamasında görülmektedir (Günay ve Güngör, 2007: 77). Tütsüleme yöntemi yörede hastalıklardan korunmak, özellikle nazarı uzak tutmak için başvurulan yöntemlerin başında gelir. Tütsü olarak kullanılan bitkilerin başında üzerlik otu gelmektedir. Üzerlik bitkisinin bulunduğu yerde nazardan

koruyacağına inanıldığı gibi, nazardan veya kötü varlıklardan korunmak için, hastalara ve evlere törede tütü yapmak, tütülemek şeklinde geçen tütü işlemi uygulanır (KK22, KK25).

Yörede de ateşe su dökülmez, söndürülmez. Çok mecbur kalmadıkça ocağın söndürmemek gerektiği söylenir. Destursuz ateş söndürülmez (KK33). Ateş gece evden çıkarılıp bir başka eve verilmez, verildiği takdirde evden birine zarar geleceğine inanılır (KK12). Ateş iyesine bağlı olarak kül ve ocak yeri ile ilgili bir takım inanışlar görülmektedir. Külün içinde cinler olurmuş, külle çok eğlenme derler. Kül her yere dökülmez, üzerine basarsan cinlerin çarpacağına inanılır (KK24) bu yüzden de kül dökerken dikkat edilir. Ocağın üzerini boş bırakmanın fakirlik getireceğine; sacayağının birden devrilmesinin eve yıkım getireceğine inanılmaktadır (KK3). Sacayağının yağmurun yağdırılmasında, dolunun kesilmesinde, üzerlik toplanıp sacayağı üzerine asılarak evin nazardan korunmasında, vb. birçok uygulamada önemli görevler üstlendiği görülmektedir. Ateş iyesinin gücünün tesiriyle bünyesinde güç bulundurduğu düşünüldüğünden olsa gerek yörede sacayağı da kıymet verilen nesneler arasındadır.

Ocak başına nal gömülürse, düşmanlarının da o nal gibi olacağına, kızaracağına, kızacağına inanılır (KK10). Böylelikle düşmandan gelecek kötülüklerden korunmuş, düşman zorda bırakılmış olur. Nala uygulanan işlemin düşmana tesir etmesi bir çeşit büyüsel temel barındırmaktadır. Burada nalı ocağa atan kişi düşmanı temsil olarak düşünüp, o niyetle attığı için bir çeşit benzetme yani onu temsil eden nesneye uygulanan işlemde kişinin etkilenmesi görülmektedir.

Görüşme yapılan kaynak kişilerden birinin başından geçen olay şu şekildedir: “Eski evimizde küçükken 4-5 yaşlarındayken annem beni ocak başında yalnız bırakmıştı. Ocağın içinde biriken külleri koymak için çukur gibi bir yer vardır, böylelikle ocağı engellemez, sonra dolunca o çukur, kürekle kaktırır atarsın. Oradan üzerime doğru bir yılan çıktı, üzerime doğru hücum etti. Ben bağırarak dışarı kaçtım. Babam beni kucağına aldı, ben yine görüyorum onları, fareler üzerime doğru yürüyorlar. Ocak başında bu çocuğun üstüne uğramışlar dediler, bir hoca getirdiler okumaya başladı. Odanın bir camı vardı haney deriz, oraya bakardı, okuyunca o camın arkasına geçtiler beni korkutan şeyler. Ben görüyordum ama diğerleri görmüyordu. Okuma bitince tamamen kayboldular” (KK3). Ocak başında, külün içinde kara iyelerin

var olduğuna dair inanışlar yöre halkınca yaygın olan bir kabuldür. Ocak başında oyalanmaz, ateşle oynanmaz, loğusa ve çocuklar ocak başında yalnız bırakılmaz. Kutsal kabul edilen ateş iyesinin, memnun edilmeyince zarar verebileceği bilinirdi. Lakin yukarıda bahsi geçen inanışta ateş-ocak iyelerinin insanlara zarar verebilecek kötü iyeleri barındırdığı düşünülmektedir.

Yörede “var ocağın yansın”, “var ocağın sönsün”, “ciğer bağına ateş düşsün”, “baba ocağı Tanrı kucağı”, “ocağı sönmeyesice” gibi dua, beddua, deyim ve atasözlerine rastlanmaktadır. Bu halk ifadelerinin asıl manaları bugün kaybolmuş; “ataların canları yakılan ocağın içinde tecelli eder, bu itibarla evde ocağın devamlı yanması o ailenin saadet ve sürekliliğine işaret sayılır.” Anlayışının günümüzdeki uzantısından başka bir şey değildir¹¹. Bütün bu pratiklerde ateşin koruyuculuğundan, temizleyiciliğinden, faydalanma inancı vardır.

1.2.2.6. Kişioğlu-Ata Ruh İyesi

1.2.2.6.1. Kişioğlu İyesi

Türklerde kişioğlunun ortaya çıkışı iki şekildedir bunlardan birincisi, Göktürk Bengü taşlarında da geçen ifadelerde, yer ve gök kılındıktan sonra bu ikisi arasında insan yaratılmıştır. Diğer ortaya çıkış hadiseleri ise Türklerin kurttan türediği yolundaki efsanelerdir. Bu efsanelerde daha önce varılan Türklerin bir savaşta yok edilmek istenirken geriye kalan bir çocuğun dişi bir kurt tarafından beslenip büyütülmesi ve kurt ile birleşmesinden sonra çoğaldıkları anlatılır. Bu adeta ikinci defa bir varoluş, yani çoğalmadır. Bazı araştırmacılara bu dişi kurt motifini sembolik olarak nitelendiriyor ve dişi kurdun “boz kurt donuna (kılığına) girmiş ve düşmanlardan kendini ve yaralı Türk gencini korumuş bir Türk kızı, kadın Kam diye ifade ediyorlar (Ögel, 2003: 13-39).

Türk inanç sisteminde Kam’ın çeşitli hayvan donlarına girerek ata ruhlarıyla doğrudan irtibat kurarak, Tanrı’ya kurbanlar sunar veya yer altı dünyasının karanlık âleminde kara iyeleri memnun etmek için kurbanlar sunardı. Kamların don değiştirme uygulamaları, İslam ile birlikte veli-evliya mertebesindeki kişilerin don değiştirerek seyahat ettikleri inancına dönüşmüştür.

¹¹ ERÖZ, *Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik*, İstanbul, 1977, s.327.

Simav yöresinde türbe ve yatırlar etrafında pek çok inanma ve rivayet oluşmuştur. Bu kişilerle ilgili olağanüstü hadiseler örnekler, özünde Ata-ruh iyesi kabulünü barındırdığından Ata-Ruh iyesi başlığı altında verilecektir.

1.2.2.6.2. Ata Ruh İyesi

Atalar kültü veya atalara tapınma, kabile atası, ünlü savaşçı veya din adamları gibi toplumsal önder olan kişilerin öldükten sonra da hayatlarını sürdürdükleri inancından doğmaktadır. Ölümle bedenden kurtulan ata ruhu geride bıraktığı kimselerin hayatını etkilemeye devan edebilmektedir (Duymaz, 2006: 8-9). Atalar, dini ve sosyal buyrukların, gelenek ve âdetlerin koruyucusu kabul edilirler (Örnek, 1971: 95).

Atalar kültüründe ölen atanın ruhunun öldükten sonra da yaşadığına, toplumla ilişkisini sürdürdüğüne, atanın yeryüzünde kalan manevi varlığının geride kalan kişilerin hayatlarına tesir ettiğine inanılır. Kabile atası, ünlü savaşçı, din adamı gibi söz konusu bu kişiler, yeteneklerini öldükten sonra da devam ettirir. Kurbanlar ve adaklar sunmak, törenler düzenlemek suretiyle dinsel ve toplumsal emirlerin, gelenek ve göreneklerin koruyucusu kabul edilen ataların anılmasıyla bitki ve hayvanların çoğalacağı düşünülür. Ataların anılmaması halinde ise öfkelenenelerine kanaat getirilir (Örnek, 1971: 94-95).

Büyük atasına, hayattayken saygı duyan Türk toplumu, o, öldükten sonra da aynı hürmeti ve hassasiyeti göstermiş; sonsuza kadar sürecek bir bağ oluşturmuştur. Genel olarak, Gök Tanrı Dini ya da Kamlık Dini olarak adlandırılan Türk dininde insanlarla, ölmüş ataları arasındaki bu sıkı bağ, yaşayanla, ölmüş atası arasında, ardı arkası kesilmeyen bir saygıyı da beraberinde getirmiştir (Aday, 2013: 65).

Türklerin atalarının ruhlarına Arvak/arbak/tös/töz gibi adlar verdikleri bilinmektedir. Ata ruhlarını memnun etmeye, kızdırmamaya çalışıyorlardı. Zira ölenin ten olduğu “tin”in ise sonsuza kadar var olup ailesinden haberdar olduğunu düşünürlerdi. Türkler iyiliklerin ve kötülüklerin iye ve arvaktardan geldiğine inanıyor bu yüzden de onları memnun etmeye çalışıyorlardı (Kalafat, 1995: 17).

Simav’da bu düşünce halen devam etmektedir. Zira hem Tekke ve mezarlar etrafında hem de ölüm ritüellerinde bu hususta uygulamalara sıklıkla rastlanmaktadır.

Ölüm sonrası ölü ruhuyla ilgili inanışlardan bazıları şunlardır: Ölen kişinin ruhunun evi ziyaret edeceğine inanıldığından ev sürekli ışıklandırılır. Cenaze evinde arı-sinek dolaştığında onun, kişinin ruhu olduğuna inanılır (KK32). Bir kişi gömüldükten sonra 7 gün boyunca ruhu evini ziyaret eder. Ölen kişinin evinde 7 gün boyunca sokak kapısı kapatılmaz, gelenlerin ayakkabıları geri çevrilmez ve bu yedi gün boyunca okuma yapılır, ekmek ve kesme şeker dağıtılır. Ölenin ruhunun Cuma günleri evine, sabah erkenden veya akşamdan geleceğine, “Bana dua ediyorlar mı?” diye bakacağına, okuyan göremeyince de “Siz de bencileyin olun” deyip gideceğine inanılır (KK32).

Kaynak kişinin “Küçükken yan komşunun evinin merdiveninin altında yatır var derlerdi. O dede geceleri gürültüler çıkarır, pekmez küplerini devirirdi. O yüzden o ev satılmazdı (KK3)” sözleriyle anlattığı bu olayda evini terk etmeyen bir ruhun varlığına inanılmaktadır.

Türbe-Yatır-Dede adı verilen bu kişilerin kendini rahatsız eden, mezarı yanında hakaret eden, çevresindeki ağaçlara zarar verenlere karşı keramet gösterip zarar verdiği, uyardığı görülmektedir. Kimi geceler bir ışık halinde bu dedelerin çıkıp gezdiğini, ardından sabah namazı vaktinde tekrar mezarlarına döndükleri yönünde rivayetler anlatılır. Ayrıca bazı dedelerin her sabah namazı vakti kalkıp abdest alıp tekrar türbelerine girdiklerini gördüğünü iddia eden insanların anlatıları yörede bilinmektedir.

Bunlardan birisi verilecek olunursa: Bir gün kadının biri türbe yakınındaki tarlada çalışırken mezarın yanına bir geyik geldiğini görür. Bakar ki aksakallı nur yüzlü biri geyiği sağımakta. Kadın durumu yakını olan bir avcıya anlatır, avcı da geyiği vurmaya gider. Avcı geyiği vurur, geyik dile gelerek beddua eder: “ellerin büzülsün” der. O anda avcının elleri büzülür (Bozyiğit, 2001: 390). Bu anlatıda adı geçen dede Kusumlar köyünde yatan Cıbcık Yaren Dedesidir.

Kamlarda görülen don değiştirme hadisesinde kurt, geyik, tilki vs. hayvanların donlarına girildiği görülmekteydi, bu durum İslam ile eren-evliya zatlara geçmiştir. Yukarıda bahsi geçen rivayetteki gibi anlatımların kökeninde eski Türk inançlarını görmek mümkündür.

Tüm bu inanışlar İslam dinine tabi olunmasına rağmen eski inanç sistemlerinin kalıntılarıdır. Tüm bu uygulamalar yapılmazsa ataların ruhlarının huzurda

olmayacağına, ev halkının da bundan zararlı çıkacağına inanılır ve bu yüzden bu konularda belirli kurallara uyarak ruhlar kızdırılmamaya çalışılır.

1.2.2.7. Kam, Şaman, Ocaklı

Türk inanç sistemi içerisinde Tanrı, yardımcı iyeler ve ata ruhları ile iletişimi sağlayan Kamlar Türkler arasında baksı/oyun/ozan/şaman gibi adlar almıştır.

Daha çok büyücü anlamında kudret ve kuvvet fonksiyonlarına sahip olan Kamlar, doğaüstü varlıklarla ilişki kurarak onların güçlerini toplum yararına kullanmaları amacıyla yönelik olarak yapılan dinsel ve sihirsel törenleri icra eden, kendi din ve dünya görüşlerini birleştirerek yansıtan kişilerdir.

“Şamanizm” meselesi, geleneksel Türk dini hususunda yapılan bilimsel araştırmaların odak noktasını oluşturmaktadır. İnsanlarla doğaüstü varlıklar arasında köprü görevi yapan, onlardan haber getiren Türklerin “Kam” adını verdikleri(Kalafat, 1995: 74) bu otorite tipine, Tunguzların dilinden alınmış olan ve menşei konusunda çeşitli tartışmalar yer almakla birlikte çok geniş bir kullanım alanına sahip, “şaman” adının verilmesi; bu din sistemine de “Şamanizm” denmesine vesile olmuştur (Günay ve Güngör, 2007: 119).

Kamların, geleneksel Türk dini içerisinde ne derece önemli bir yer teşkil ettiği bu durumdan da anlaşılmaktadır.

Şamanizm’in menşei hakkında iki ana kuram mevcuttur. Bunlardan birincisi Şamanizm’i Kuzey Asya’ya bağlama eğilimindedir. Bu kurama göre Şamanizm, şiddetli soğukun, uzun gecelerin ve ıssızlığın hüküm sürdüğü Arktik bölgede doğmuştur. Bu kuramı kanıtlamak için de bu bölgeye has olan arktik histeri rahatsızlığını şamanların maruz kaldığı sara nöbetine benzer hastalıklarla ve patolojik durumlarla benzerliğini öne sürmüşlerdir. Ohlmarks’ın öne sürdüğü bu kuram pek çok itiraza maruz kalmış ve kanıt olarak gösterilen patolojik durumlarla arktik rahatsızlıkların ilişkilendirilmesi zayıf görülmüştür (Günay ve Güngör, 2007: 139).

İkinci Kuram ise Güney Asya’ya bağlama eğiliminde olup menşe konusunda yapılan daha ciddi tahliller, bizzat “şaman” kelimesi etrafında toplanmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi kelimenin kökeni Tunguz diline dayanmaktadır ve “şa”/”bilmek” kökünden hareketle şaman adı bilen veya bilge kişi anlamını ifade eder. Bu görüşün

karşısı olan savunmada ise bu kelimenin Tunguzcaya da yabancı olduğu, kelimenin Hindu-Avrupa dillerinden Toharca ve Soğdçada yer aldığını, “Budist Rahipler” için kullanıldığı ifade etmektedir. Bu görüş ve Budizm zaman içerisinde Tibet, Çin, Orta ve Kuzey Asya, Kore, Uygurlar, Moğollar ve Mançular arasına kadar yayılmış olması, Şamanizm ile ilgili birçok fikrin güneyden geldiği kuramını güçlendirmiştir (Günay ve Güngör, 2007: 140) Şaman sözü, ayrıca Toharcada “samane”, Çince de “şa-men” şeklinde geçmektedir. Sogdçada “şmn” olarak yazılan kelimenin, Şaman sözüne karşılık olduğu ileri sürülmüş ise de bunun doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Zira Sogdca metinlerdeki şekline işaret edilen bu kelime, Türkçe Turfan metinlerinde önceleri “şamnu, şumnu” diye okunmuş iken, sonradan şimnu şeklinde saptanmıştır. Anlamı da, “kötü ruh, şeytan”dır (Buluç, 1997: 310). Bu etimolojiye itiraz eden bazı araştırmacılar Türkçedeki “kam” kelimesinin Tunguzcada Şaman’a dönüştüğünü savunsalar bile Ramstedt bu sonuncu açıklamanın da yetersiz olduğunu gösterir (Günay ve Güngör, age, 141).

X.-XI. yy Şamanizm’in Türklerin arasında sistemleştiği yıllardır, Moğol hâkimiyeti dönemi Şamanizm’in en canlı olduğu devrelerdir. Şamanizm sistemi içerisinde Lamaist (Şaman elbisesinde yer alan yılan sembolleri, davul, müzik, vb.) izler, âyin esnasında uyuşturucudan yararlanma usulü İran etkisinde, üç kozmik alan ve bunların birbirine bağlı oluşu inancı Hindu-Avrupailerde de yaygın olmakla beraber, kozmik ağaç ve dünya ağacı gibi unsurlar Hindu, İranî etkileri çağrıştırmaktadır. Bu durumda anlaşılan sonuca göre Şamanizm bünyesinde birçok yabancı etkileri de toplamıştır. Budizm bu hususun en etkin olanını teşkil ettiği görülmektedir. Bu nedenle Orta ve Kuzey Şamanizm’in Budizm tarafından beslenip, tahrik ve teşvik edildiği kanaati Şirokogorov ve Eliade tarafından benimsenmiştir. Lakin yine de Eliade, Şamanizm’in Budizm tarafından yaratılmış olduğu görüşüne karşı çıkmaktadır.

Bunlardan hareketle, yalnızca Türklerin arasında değil, Şamanizm’in yayıldığı geniş alanda değişmez yerli unsurlarla tarih içinde değişen ve gelişen harici etkiler birleşmek suretiyle “Şamanizm’e evrensel bir boyut kazandırmıştır. Bu sebeple de *“bir dinden çok, karmaşık bir inanç ve uygulamalar dokusunu teşkil eden, bu haliyle bir alt kültür olarak Türklerin arasında varlığını sürdüren Şamanizm; Türklerin asli bir dini formu değil orada sonradan gelişen “melez” bir dini sihri mistik oluşum olduğunu”* söylemek mümkün değildir (Günay ve Güngör, 2007: 143).

Şamanizm sistemi birçok dinin etkisi altında kalarak, pek çok değişim ve gelişim sonucunda daha çok gündelik hayat içerisindeki gereksinimleri karşılayan, yaşama yön verip etkileyen bir gelenek ve inanç bütünü olarak süregelmiştir.

Anadolu’da ve diğer pek çok coğrafyada geçmişten taşıyıp devam ettirilen, benliklerine sinen bu uygulamalar, eski Türk inançlarının kalıntısı olduğunun farkına varılmadan benimsenmeye, mevcut dinin çatısı altında yaşanmaya devam etmektedir.

Şamanlık belirli genetik özelliğe sahip kişilerin kaderidir. Şaman olmaktan kaçan kimse ya delirir ya da ölür. Yakutlarda şaman olacak kişiye nöbetlerin daha şiddetli geldiği belirtilir (İnan, age).

Altaylarda şamanlar ikiye ayrılır. Birincilere; ak şamanlar, ikincilere; kara şamanlar denir. Ak şamanlar gökyüzüne ve aydınlık âleminin tanrısı Ülgen’e Şamanlık ederler. Kara şamanlar ise, yeraltındaki kötü ruhların temsilcisi Erlik’e hizmet ederler.

Şamanlığın menşei hakkında, ilk şamanın Tanrı tarafından yaratıldığını ancak daha sonra onun gücünün kısıtlandığını, kötü ruhların sebebiyet verdiği hastalık ve ölümle mücadele etmek üzere dünyaya gönderildiğini ifade ediyorlar. Bir başka rivayete göre ise Tanrının hastalık ve ölümlerle mücadele için bir kartal gönderdiğini, yeryüzünde onunla bir kadının ilişkisinden ilk şamanın dünyaya geldiği ifade edilir. Bütün bu yaratım efsanelerinin neticesinde ilk “şaman-ata” anlayışı görülmektedir (Günay ve Güngör, 2007: 126).

Kamlar, özel kıyafetleriyle toplumda ayırt edilmektedirler Her kamın kendi şahsına özel bir cübbesi, külahı, davulu ve maskesi vardır. Altaylılarda davulun yerini tef almaktadır. Tüm bu eşyaların üzerinde özel süsler-semboller mevcuttur. Bu semboller çoğunlukla güneş, ay, yıldız, hayat ağacı gibi kozmik cisimlerdir.

Cezbe haline hazırlanan Kamlar davullarını çalar, yardımcı ruhları çağırır, bu amaçla gizli bir dil veya hayvanların dilini kullanırlar. Hayvanların, özellikle kuşların sesini taklit eder, bir başka hale ve ancak insanlar tarafından bilinmeyen ve çok merak edilen yeni bir âleme geçer ve orada ruhlarla ilişkiye girerler. Şamanın bu törenler sırasında kuşlarla ilgili semboller ve taklitler kullanmasının nedeni, şaman göğe çıkarken kendisinin bir kuş gibi uçabilmesini sağlamaktır. Taktıkları kuş tüyleri ile gökyüzüne ulaşmayı kolaylaştırdıklarını düşünürler. Kamların her türlü tabiat kanunlarını aşarak yeniden kayboluşları birçok yeri bir anda dolaşmaları beşeri şartları

aşarak olağan üstü güçlere kavuşmaları onlara toplumda bir saygınlık sağladığı gibi, dini sihri hayatı da zenginleştirmiştir (Aday, 2003: 74).

Türklerin inanç sisteminin merkezinde böyle önemli bir yer işgal eden Kamlık müessesesi, İslam sonrasında da kendisine toplum hayatında yer bulmuştur. Bugün Anadolu'da araştırma alanı olarak seçilen Simav yöresinde de Kama has birtakım özellikleri kendilerinde bulunduran kişiler mevcuttur.

Kamın hastalıkları sağaltmak amacıyla tanrı tarafından gönderildiğine dair efsanelere yer verilmişti. İslam'dan sonra Ocaklı adı verilen kişiler, Allah tarafından kendilerine hastalıkları sağaltma gücü verilen mübarek insanlar olarak bilinir. Bu kişiler belli nesneler ve okumalarla ve uygulamalarla insanları tedavi etmektedir. Yörede geçmişte daha yoğun olmakla beraber halen devam etmekte olan Ocaklı uygulamaları, yöre halkının inandığı ve başvurduğu tedavi yöntemlerinden biridir.

Yağmur duaları, kurbanlar, hayırlar gibi önemli törenlere Türklerde Kam önderlik ederken yörede bu işlevi Hoca/İmam denilen kişiler yapmaktadır. Üstelik İslam dinine mensup bu hocaların yaptığı uygulamaların birçoğu şamana has uygulamalardır.

Yörede kötü ruhların getirdiği rahatsızlıkları, hastalıkları, dileklerin kabulü için yapılan okumaları yapan bu kişilere üfürükçü/okuyucu/hoca/cinci/ocaklı gibi adlar verilmektedir. Anadolu'nun hemen her yerinde olduğu gibi yörede de ulu ve bilge kişilere ait mezarların dertli kişilere birer ümit kapısı olması ile ilgili inanç ve pratikler kamlık inancına bağlı eski Türk inançlarının İslamiyet'le fonksiyon değişikliğine uğramış birer biçimi olarak yaşamasına devam etmektedir

İKİNCİ BÖLÜM

İNSAN HAYATINDA TÖRENLER VE İNANÇLAR

2.1. GEÇİŞ TÖRENLERİ

İnsan hayatındaki başlıca üç önemli geçiş dönemi, sırasıyla, “doğum, evlenme ve ölüm” dür. Bu üç önemli dönem kendi içlerinde alt bölümlere ve bu alt bölümlere özgü inanç, adet, töre, tören, dinsel ve büyüsel uygulamalara sahiptir.

Bu dönemlerde uygulanan tüm işlemlerin kaynağı, uygulamaya tabii olan kişinin veya kişilerin bu dönemlerde güçsüz ve zararlı etkilere karşı açık olmasından dolayı, onu tehlikelerden korumak ve kutsamak inancıdır.

Bahsettiğimiz bu evreler esnasında birçok gelenek, görenek, töre, tören, uygulama önemli bir yere sahiptir ve bunların uygulanışı bağlı bulundukları kültürün beklentilerine, yaşamlarına ve çalışmalarına uygun bir biçimde şekillenir. Bu gelişim süreci içinde meydana gelen törelerden, törenlerden ve uygulamalardan bir ülke veya belirli bir yöre halkının geleneksel kültürünün esas birimleri oluşur (Örnek, 1995: 131)

2.1.1. Doğum

İnsan yaşamının önemli geçiş dönemlerinin başında yer alan dönem “doğum”dur. Doğum hadisesi tüm milletlerde mutlu bir olay olarak kabul edilir. Canlı olan her şeyin çoğalıp neslini devam ettirmesi gibi, insan da dünyaya gelen çocukla birlikte, ailenin, soyun, sopun artışı, devamlılığını düşünerek sevinir. Bu artış ile birlikte, özellikle küçük milletler, gücün ve dayanışmanın da arttığını düşünerek daha güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler.

Toplum içerisinde evlat sahibi olmak hem annenin hem de babanın statüsüne katkı sağlar, saygınlığını arttırır. Özellikle kadın annelik ile bir kutsiyet kazanır. Erkeğin de sosyal çevre içinde “*erkek yerine konması*” için evlat sahibi olması gerektiği devam ettirilen bir davranış halidir. (Örnek, 1995: 132.)

Doğum hadisesi ile ilgili bu “geçiş” döneminde çocuk sahibi olmak istemekle başlayan süreç içerisinde, birçok inanç, uygulama vb.lerinin etkisiyle, kadın belirli adetlere uyma zorunluluğu ile karşılaşır. Böylece bu süreç onlarca, belki yüzlerce âdetin, törenin, dinsel ve büyüsel birçok uygulamanın nezaretinde ilerleyen bir süreç olur.

İlçedeki doğum ile ilgili uygulamaları: Doğum öncesi, Doğum Sırası, Doğum sonrası olmak üzere üç başlık altında verilecektir.

2.1.1.1. Doğum Öncesi İnanç ve Uygulamalar

Doğum öncesindeki her bir aşama ile ilgili farklı inanış ve uygulamalar mevcuttur.

Daha önce belirtildiği üzere, dünyaya gelecek olan çocuk, ailesine saygınlık kazandıracaktır. Bu yüzden evlenen kadın, özellikle erkek egemen toplumlarda, çocuk sahibi olmadığı zaman ezilir, aşağılanır. Genellikle kusur önce kadında aranır, bu yüzden de uygulamalar öncelikle kadına uygulanır.

Kaynak kişinin ‘Çocuklunun yanına vardıkça bakarsın o keyifli, sen kendin kararıyorsun zaten’ şeklinde ifade ettiği, çocuğu olmayanın kendini kahrılı, kararmış hissetmesi çocuk sahibi olmanın önemini göstermektedir. Bir kadının çocuk sahibi olamaması maalesef boşanma sebebi olabilmektedir.

Dede Korkut Hikâyeleri’nde Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi içinde geçen “kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçeyi altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin!.. Oğlu kızı olmayanı Yüce Allah lânetlemiştir, biz de lânetleriz.”(TOBB, 2014: 593) şeklindeki Bayındır Han’ın söylediği bu sözler de bahsini ettiğimiz çocuk sahibi olmanın, sosyal çevre açısından, ne derece mühim olduğunu göstermektedir.

Çocuk sahibi olamayan ailelerde öncelikli olarak kusurun kadında arandığını belirtmiştik, Örnek bu aşamada uygulanan yöntemleri “Dinsel-büyüsel nitelikte olanlar, Halk hekimliği kapsamına girenler ve Tıbbî sağaltma alanına girenler” olarak üçe ayırmaktadır (Örnek, 1995: 132).

Bu sınıflandırmaya göre çocuk sahibi olamayan aile bazen yatırlara, türbelere vb. ziyaret yerlerine gider, hocalara büyücülere başvurur; bazen bel çektirme, rahme çeşitli ilaçlar uygulama gibi yöntemlere başvurur; bazen de kırsal alanda yaşayan insanlarda son çare olarak bir ebeye, doktora ya da hastaneye başvurulur. Bu durumda da genellikle koca-karı ilaçları denilen tedavi yöntemleri öncelikli olarak uygulanmaktadır.

Kaynak kişinin yaptığı uygulamaları direkt kendisinden aktarıyoruz: “Benim 15 sene cıbarım olmadı. Doktor olur, gençsin dedi yolladı ama çok geç oldu. Çocuk olmayınca hocaya gider, dilek dilersin. Yabanda bir yere gidiyorlar, çapıt bağlıyorlar ağaca, ağacın her yanı çapıttan görünmüyor. Hasta olan, çocuk arayan kendi üstünden koparıp ağaca asar. Bu köyün öte yanında vardır, ta en uçta... Verem hastası gibi yatan gidip o ağaca bağlarsa dileğini, iyi olyon derler. Benim oğlan dünyaya gelince kurban kestik, dedeye gittik. Dedede her yana çapıt bağladık” (KK10).

Yörede eskiden kimin çocuğu olmazsa bu işle ilgili ocağı olan kadının yanına giderdi. Ocaklı kadın, demir bir kabın içine iki bıçak atar. Birisi hocalık, birisi de dedelik içindir. Hocalık olan bıçak sabah küflenirse kadın hocaya, dedelik olan bıçak küflenirse dedeye götürülür (Sunal, 2004: 179).

Kaynak kişisi çocuk sahibi olmak için yaptırdığı bir uygulamayı şöyle aktarıyor: “Cıbarım olmadı diye burada bir garı vardı devamlı üfürürdüm. Ağladıkları zaman da ona götürürdüm” (KK10). Hoca/üfürükçü/falcı vb. adlar verilen bu kişilere çoğu zaman okuyarak veya mıkça/tılsım yazdırarak şifa bulunacağı geçmiş inançlarımızın etkisinin devam ettiğine örnek teşkil etmektedir. Uygulamayı yapanın adlandırılması dışında işlemlerin çoğu günümüze kadar varlığını devam ettirmektedir.

İlçede bulunan Tatar Dedesi isimli türbeye genellikle civar köylerden çocuğunun karnı ağrıyan ya da çocuğu olamayan kişiler giderler. Türbenin olduğu yerde tavuk pişirirler ve gözleme yaparlar, yemekler hazırlarlar, gelene gidene ikram ederler. Artanları dağıtırlar veya türbenin orada bırakıp giderler. Gebeceler ve Gökçeler köyünden gelenler, oraya koydukları şeyleri daha sonra gelip alarak yerler. Bu uygulamayla sonra çocuğu olmayanların çocuk sahibi olacağına ya da hastalığı olanın iyileşeceğine inanılır (KK3). Ayrıca Şenköy’de bulunan Küçük Yeren (yaren) Dedesi’ne çocuğu olmayanların gelip dua edince çocuk sahibi olacağı inancı vardır.

İlçede çocuğu olmayanların ilk başvurduğu yöntemler okutma veya adak adamadır. Çocuğu olmayan kadın dedeye gider adak adar, çocuk dünyaya gelince de geciktirmeden adağını yerine getirir. Adak olarak çoğunlukla kanlı kurban gözlenmekle beraber kansız kurban sayılabilecek hayır yapma, aç olanı doyurma vb. uygulamalar yapılır.

Kaynak kişilerin bizzat şahit olduğu, farklı kaynaklarda da yörede varlığıyla ilgili anlatımları duyulan bir diğer uygulamayı direkt kişinin anlatımıyla aktarıyoruz: Fadıllı diye bir yer vardır Pulluca köyünün orada. Dağ gibi bir yerdir. Dilek dilemeye oraya gider bazen kadınlar. Eski insanlardan tarihi yerler vardır orada. Fadıllıya gittik çocuğu olmayan bir komşumuzla, oradan bir taş bulup kaldırıncı altından ne çıktıysa yersin böylelikle kadının çocuğu olur derler, bütün taş aradık bir kaldırdık yok, iki kaldırdık yok. En son böyle küçük karafatma gibi bir böcek çıktı. Arkadaş onu aldı zor olmasın diye ekmeğin içine koyup yedi. Biz onun için oraya iki defa gittik (KK2-KK4).

Fadıllı olarak adlandırılan bu tarihi yer Frig döneminden kalma bir yerleşim yeridir ki döneminde de Ana Tanrıça Kibele ile ilgili inançların yaygın olarak uygulandığı bir yerdir. Hem tepenin hem de oradaki suların kutlu sayılması ve şifa verici kabul edilmesi tamamen koruyucu iyeler ile ilgilidir. Yer-Sub'ların yardımıyla dertlerin şifa bulacağı inancı hâkimdir.

Sunal'ın verdiği bilgiye göre çocuğu olmayan kadın için, içinde Mehmet oturan yedi evden siyah tavuk bulunur, yedi siyah tavuktan yedi siyah yumurta alınır. Bunlar o kadına yedirilir, böylelikle çocuğu olacağı düşünülür (Sunal, 2002: 179). Bu tür işlemler olağanüstü güçlerden ve çeşitli büyüklük işlerden yararlanma amaçlanır. Bahsi geçen kara bir tavuğun yumurtasını yedirme de büyüklük işlemler arasındadır. Çocuksuzluğa çare olarak doğum yapan kadının elinden su içmek, son'a oturmak gibi işlemler döl verme yeteneği olanların gücü kısır olana geçirmesi ilkesine dayanıyor.

Düğün olduktan sonra yeni gelinde uygulanan çocukla ilgili birtakım uygulamalar görülür. Bu uygulamalarda gelinin çocuk sahibi olmasını kolaylaştırmak, uğur getirme amaçlanmaktadır.

Yeni gelinin kucağına çocuk verirler onlara da nasip olsun diye, bunun uğur getireceğine inanırlar(KK15). Düğün günü gelin odasında yatak hazırlandıktan sonra yatağın üzerinde bir oğlan çocuğu yuvarlarlar ve “oğlan çocuğu olacakmış” derler(KK8). Oğlan gelin odasına girdiği zaman eline bir oğlan çocuğu verirlerdi, ilk çocukları oğlan olsun diye(KK1).

Gelinin iki yakın arkadaşı evin yakınlarındaki çeşmeye gider ve buraya tarak ve bıçak saklar. Daha sonra gelin arpa, üzüm ve şeker saça saça çeşmeye gider. Bunları

aramaya başlar. Önce tarağı bulursa kızı, bıçağı bulursa oğlu olacağına inanılır(KK2, KK22).

Hamilelik evresi oldukça önemlidir, bu dönemde annenin yaptığı, yapmakla yükümlü olup da yapmadığı her şeyden karnındaki çocuğunun etkileneceğine inanılır.

Kadına sütü bol olsun diye tahin-pekmez yedirilir, bal yedirilir, soğan vb. yiyecekler yedirilir(KK2). Annenin sütü bol olsun diye pancar, portakal ve soğan yedirilir (KK8).

Anne hamileyken aynaya çok bakarsa çocuğun kendisine benzeyeceğine (KK12) inanılır. Ekmek yerken çok ufak dökenin çok çocuğu olacağına inanılır. Ayva yerse çocuğun gamzeli ve güzel olacağına (KK1) ; nar yerse çocukta nar beni (kırmızı leke veya ben) olacağına (KK5) inanılır. Ölü'nün suyundan atlarsa çocuğun öleceğine inanılır. Tavşan eti yerse çocuğun dudağının veya dişlerinin tavşan gibi olacağına inanılır (KK2). Et yedikten sonra elini yıkamadan başını kaşırsa çocuğun başında kellik olacağına; ayıya bakarsa çocuğun sırtında tüy çıkacağına; ciğere dokunduktan sonra vücudunun bir yerine dokunursa çocukta da dokunduğu alan kadar siyah bir leke olacağına (KK1, KK2, KK21) inanılır. Ördek ve kaz eti yerse çocuğun parmaklarının yapışık olacağına; hamile iken sakız çiğnerse çocuğun sümüklü olacağına (KK37) inanılır. Canının çektiğini yemezse çocuğun eksik olacağına (KK2) ; ekmek bırakılan süngünün üstünden atlarsa bebek doğarken, göbek bağının boynuna dolanacağına inanılır (KK1). Balık yerse çocuğun büyük ağızlı olacağına; anne kına yakarsa kınası çıkana kadar doğuramayacağına inanılır (Başhan, 2010: 12).

Anne hamileyken sinirlenirse çocuğu da sinirli olur, çocuğa da huyu geçer. Kime çok bakarsan ya da kim için sevmiyorum dersen çocuk ona benzer (KK12).

Eğer çocuğun yanağında beni olsun istiyorsan, parmağınla minicik karabiber alıp yanağına dokunursun, çocuğun da o dokunduğun yerde beni olur derler (KK2).

Görüldüğü üzere bu evrede annenin yaptığı veya yapmadığı, hissettiği, yediği, gördüğü her şeyin karnındaki bebeği etkileyeceğine inanılır.

Çocuğun cinsiyetini tayin etmekle ilgili olarak da, ‘ye ekşiyi doğur Ayşe’yi, ye tatlıyı doğur atlıyı’ inancı bu yörede de yaygındır. Kişi rüyasında erik yerse oğlan,

armut yerse kız çocuğu olacağına (KK2) inanılır. Ayrıca kadının başına tuz dökülür, burnunu kaşırsa erkek; yüzünü kaşırsa kız olacağı (KK12) düşünülür.

Oğlan olacaksa annenin yüzü gözü güzel olurmuş; kız olursa bozulmuş derler. Kız çocuk olunca annenin arka tarafı büyük olur derler, annenin şeklini bozar (KK12).

2.1.1.2. Doğum Sırası İnanç ve Uygulamaları

Bu aşamaya kadar dikkat edilmesi gereken bir dizi uygulamadan bahsettik. Tüm bunlar çocuk sahibi olabilmek, doğum hadisesine kazasız belasız varabilmek ve çocuğun dünyaya sağlıklı bir şekilde gelmesini sağlamak içindi. Doğum sırasında kadınların çektikleri acıyı, güçlüğü gidermek için her yörede farklı çare, inanç ve uygulama olduğu görülür.

Tüm aşamalardan sonra bu geçiş evresinin en zor kısmı hiç şüphesiz doğum anıdır. Simav'da çocuk ilk dünyaya geldiği zaman 'aranırmış, eş tutarmış' denilir, bu yüzden çok ağrı, sancı yapar. Dünyaya gelişin kolay olması, hem çocuğa hem de anneye zarar gelmemesi için bazı yollara ve çarelere başvurulmaktadır.

Doğum sırasında kadının doğumu kolay olsun diye doğumu yaptıran kişi, 'benim elim değil Fatma Ana'nın eli olsun' der (KK4).

Doğumdan 15 gün önce doğum kolay olsun diye kadını hamama götürürlər. Doğum sırasında yine kolaylıkla olsun diye yatağında muska, çörek otu, nazarlık bulundurulurdu (KK8). Doğum yerine genç kız veya yeni gelin alınmaz (KK2).

Hastanede eşik olmadığı için kırk basmayacağına dair bir inanış vardır.

Bebek doğar doğmaz yıkanır, göçebeler tuzlu suya koyarmış çocuk kokmasın diye, pekmeze yatırılmış soğukta falan vücudu diri olsun diye. Tatlı dilli olsun diye balla, güzel tenli olsun diye sütle ovulurdu (KK2) . Kıl çıkan bölgelere kıl olmasın diye karınca yumurtası sürülürdü. Bebek doğar doğmaz düzgün olsun diye dümdüz kundaklanırdı (KK8).

2.1.1.3. Doğum Sonrası İnanç ve Uygulamalar

Doğum sırasında olduğu gibi doğum sonrasında da anne ve çocuk güçsüz ve kırk gün boyunca kötülöklere, zararlı şeylere karşı savunmasız olarak kabul edilir. Bu sebeple yörede anne ve çocuk üzerinde kırk gün boyunca süren özellikle kırk basmasına karşı korumak için birçok uygulama vardır.

Yörede loğusa için “Kırk gün mezarı açık olurmuş” diye inanılır. Bu yüzden kendine dikkat etmesi gerektiği savunulur. Destursuz yere basmaması gerektiğine, banyoda-yolda besmele ile adım atması gerektiğine, çocuğuna süt vermeden evvela besmele çekmesi gerektiğine inanılır. Bu uygulamaları gerçekleştirmediği takdirde kötü varlıkların musallat olacağına inanılır (KK33).

Samat köyünde bir kaynak kişinin yakının başından geçen olay şu şekilde anlatılmıştır: “Doğum sonrası kız kardeşime çocuğunu veriyoruz, bu benim çocuğum değil diye atardı. Yeni doğum yaptığında Bismillah’sız yere basmış, o yüzden de bu varlıklar da ona uğramış. Sonra okumalarla düzeldi” (KK34).

Simav merkez ve köylerinde görünmeyen varlıkların insanlara musallat olması durumuna “uğrama” denmektedir. Yörede doğum sonrasındaki kırk gün boyunca dikkat edilmesi, yapılan her işin besmele ile yapılması zorunluluğuna değinilmişti. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi, anne ve bebeği bu süreçte kötü varlıklardan gelecek zararlara karşı açık ve savunmasız bir durumdadır. Bu süreçte ancak koruyucu olduğuna inanılan dualar, tılsım-muskalar ve mistik güce sahip oldukları kabul edilen bitkilerin yardımıyla koruma altında olunacağı düşünülmektedir.

Doğum yapan anne veya çocuk bir eve gelirse o evden çocuğa- anneye bir yumurta verilmesi gerektiğine inanılır. Bugün yaygın inanışta ve bizim de yörede yapılan iki farklı çalışmada¹² rastladığımız üzere yumurta verilmemesi halinde evi fare-sıçan basacağına inanılmaktadır. Lakin kaynaklık eden Şengöl Altaş bu uygulamada verilen yumurtanın doğurganlığı, bereketi temsil ettiğini dile getirmiştir. Bugün söylenen fare basar algısının yeni oluştuğunu aslında eskiden iyiyi temsil eden uygulamanın bugün anlamının değiştiğini ifade etmiştir.

¹² Bkz. SUNAL:2002,180.- BAŞHAN:2010, 15.

Çocuğun doğumundan itibaren kırk gün geçinceye kadar anne ve çocuğun dışarı çıkması uygun görülmez. Kırk günü geçirmiş anneler kırklı kadın olur. Kırklı kadın hamile bir kadına bakmamalıdır. Yoksa çocuğu kırk basar.

İki lohusa karşılaştıklarında, bebeği kırk basmaması için, konuşmadan, birbirlerinden bir şey alıp verirler.

Anadolu'nun pek çok yerinde yalnızca iki kadının karşılaşmasından değil loğusa kadının doğum yapmış bir hayvanla karşılaşmasıyla o hayvanın kırkı basacağına, ölüyü veya ölü evinden geleni görürse ölü kırkı basacağına inanılır. Bebeğin kırkı çıkana kadar alına yılcık taşı, gök boncuk, çörek otu bağlanarak asılır. Lohusa kadının yanına yeni doğum yapmış kedi ya da doğan yavrulardan biri gelirse, çocuğu kedi kırkı basar. Anneye, doğum yaptığında rengi sarı olur diye, aynaya baktırılmaz.

Anne ve bebek yalnız bırakılmaz. Bebek yalnız kalmasın diye yastığının altına süpürge teli, bunun yanında bıçak, muska, çörek otu ve süpürge tohumu konulur.

Kırk basmasın diye yeni doğum yapmış iki kişi karşılaşınca üstlerinden bir şey verirler, ayrıca hemen banyo yaptırılması gerektiğine de inanılır (KK1).

Anadolu'da Al basması olayı genellikle Al karısı olarak adlandırılan kötü ruhlarla ilgili olsa da Simav'da Al basması kavramı, kırk günü doldurmamış bebeği adet (regl) döneminde olan bir genç kız görürse, bebeğin cildinin bozulacağına, kırmızı lekeler oluşacağına dair inancı ifade eder (KK1, KK2, KK22, KK33).

Kaynak kişilerinden bir anne doğumdan odasında dayken odasında gölge gibi olan korkunç suretli bir şey görür. Lohusalık dönemi boyunca belirli bir süre çocuğunun yüzünde bu sureti gördüğünü ifade etmektedir (KK14). Bu durum lohusalık döneminde anne ve çocuğa zarar vermeye çalışan Al Ruhü ve kara iyelerle ilgili tasarımları hatırlatmaktadır. Yörede anne ve çocuğun yalnız bırakılmamasına bu gibi sebeplerden dolayı özen gösterilir.

Kırklı anneler karşılaştıklarında iğne-düğme değiştirirler. Lohusa yeni geline bakınca “gelin kırkı” basacağına inanılır: “Ben yeni gelin gelmiştim, karşıdaki komşulardan biri doğum yapmıştı. Kayınvalidem beni, kırk basar diye cama bile çıkartmamıştı. Lohusayken çok uzaktan bir akraba geldi ve mecbur görüşülecek o

zaman üzerinden bir düğme veya iğne verilir karşılıklı olarak. Ayrıca kırklıyken adetli bir genç kız çocuğa baktırılmaz, çocuğun cildinin bozulacağına inanılır” (KK8).

Simav’da kırklamaya ‘Kırk Uçurma’ adı verilir. Kadın ve çocuğu kırklamak için, kırk tane küçük taş toplanır bir torbaya konulur. Bu taşlar çoğu zaman Dört Yol ağzından toplanır (KK14). Genellikle altın yüzük olmakla beraber bazen gümüş bir yüzük ile birlikte bu taşlar yıkanılacak su kovasının içine koyulur. Anne ve çocuk her defasında bu suyla yıkanır, böylelikle kırk basmayacağına inanılır. Kırk basarsa çocuk sakat kalır, sarılık olur veya hasta olur derler (KK1).

Kırklama işlemiyle ilgili kaynak kişilerden dinlenen bir başka örnek şu şekildedir: “Kayınvalidem doğum yapmış aynı evde oturuyormuş anneanneyle. Üç gün sonra mı bir hafta sonra mı ne annesi de doğum yapmış. O zaman ebe demiş ki: Gel gızım seni ben kırklıyem de yanlarına üyle gir. Başka türlü birbirini görmeden olmaz. Böylelikle kırk almış olunur, kırklanmış olur” (KK1).

Kadın doğum yapmadan önce gittiği her evi tek tek su dolu bir kovayla dolaşır. Bu evlerin avlularına ve duvarlarına eliyle su serper, böylece çocuğun ve annenin kırkının çıktığına inanılır (Demircan, 2017: 299).

Göbek bağı (Plasenta) ile ilgili uygulamalarda gömülme veya bırakıldığı yer ile çocuğun gelecekteki durumunun belirleneceğine dair inanmalar vardır. Çocuğunun üniversiteye gitmesini, okumasını isteyen aileler göbek bağını okulun bahçesine gömmekte, çocuğunun dindar olmasını isteyen aileler ise caminin bahçesine gömmekte veya çatısına atmaktadır.

Kaynak kişilerinden biri çocukları dinine bağlı, muhafazakâr bir birey olsunlar diye iki çocuğunun da göbek bağını sandıkta bir beze sararak saklamış, daha sonra hac görevine giden eşine vererek Mekke’ye göndermiş, göbek bağları oradaki bir caminin çatısına baba tarafından atılmıştır (KK5).

Çocuğun kafasına nazarlık dikersin, başının tepesine bağlarlar. Beşiğinin sapına da nazarlık bağlanır. Nazarlık üzerlik, çörek otu, süpürge otu, renkli boncuklardan olabilir (KK10). Çocuk sarılık olmasın diye beşiğinin üzerine kırk gün boyunca sarı tül bent örtülür (KK8).

Çocuk doğduğu zaman ‘ağız açma’ denilen bir uygulama yapılır. Yemek konusunda seçici olmayan bir kişi bebeğin ağzına bir miktar sıvı akıtılır. Bazen yaş hurma suyu bazen akbaşı suyu akıtılır (KK8).

Çocuğun dişi çıktığında ilk kim görürse hediye alır. Bu hediye ya altın olacak ya bakır olacak: çocuğun dişi sağlam olsun diye (KK1).

Konuşması geciken çocuğa bulaşık yıkadıktan sonra kaşık-çatal duruladığının temiz su içirilir. Kaşık ve çatalın şıkır şıkır ses çıkarmasından dolayı çocuğun da sesinin çıkacağına inanılır (KK1).

Yörede sünnet düğünlerinde sünnet çocuğu için “Sini Kaldırma” adı verilen geleneksel hediye hazırlanır. Sini adı verilen tepsi içerisine sünnet çocuğu ve ailesi için çeşitli eşya vb. hediyeler koyulur. Bu siniler rengarenk tüller, paketler ile kaplanır. Sünnet düğünü sahibi, konvoy halinde, önceden sini kaldıracağını haber veren evlere gider, sünnet çocuğu bu evlerin önünde davul ve zurna eşliğinde oynar, sini alınır. Tüm siniler toplanana kadar bu işlem devam eder (KK5).

Yörede sünnet düğünü üç gün sürmektedir. Birinci gün sünnet çocuğu giydirilir, Sini kaldırma yapılır; ikinci gün Kına gecesi yapılır; üçüncü gün ise yemek verilir. Kına gecesinin yapıldığı gece çocuk sünnet edilir. Kına gecesinde sünnet çocuğunun sağ elinin başparmağı ile işaret parmağına (Silah şeklini tasvir için) kına yakılır. Bu şekilde yapılmasının sebebi ise askere gidince o eliyle silah tutacak olmasıdır. Böylelikle elinin iyi silah tutması, güçlü olması ve koruması amaç edinir.

Sünnet düğünlerinde çocuğa nazar değmemesi için 41 tane çörekotuna Ayet’el-Kürsi okunur mavi boncukla bağlanarak nazarlık yapılır, iç yakasına takılır (KK1). Sünnet düğünlerinin olmazsa olmazı helvadır.

Bahsi geçen çoğu uygulama bugün merkezde nadiren yapılmaktadır. Köylerde daha yaygın olmakla beraber insanlar sünneti kına gecesinde değil aylar veya günler öncesinde yaptırmakta, ardından düğün merasimini ayrıca yapmaktadır (KK5). Yörede çocuğun sünnetli doğması halinde dahi kan akıtılması gerektiğine inanılır (KK22). Ayrıca çocuk tek sünnet edilecekse -yani ağabey-kardeş veya akraba, eş-dost çocuğu ile bir sünnet olmuyorsa- ona eş olması için horoz kesilir. Kesilen bu horoz sünnetçinin olur. Çocuğun tek sünnet edilmesi uygun görülmez mutlaka bir hayvanın kanı akıtılır (KK3).

2.1.2. Ad Koyma

Simav'da çocuğun adı genellikle Cuma günü verilmektedir ve bu görevi ailenin yaşlı erkeği (Dede vd.) üstlenmektedir. Çocuğa ad verilirken doğduğu gün, doğduğu zamanda yaşanan olaylar, hayranlıklar, ataya saygı vb. unsurlar belirleyici olurlar.

Çocuğa adı, abdest alınarak sağ kulağına ezan, sol kulağına sela verildikten sonra her iki kulağına da üçer kez adı fısıldayarak verilir. Çocuğu hep ölen veya düşük olan ailenin, çocuğu ölmesin diye, yeni doğan bebeğe 'Yaşar' adını verdiği görülür. Bu adın verilmesindeki niyet çocuğun adı gibi yaşamasını temenni etmektir. Ayrıca yörede Satı-Satılmış gibi isimler de verilmektedir. Yörede bu isme sahip biriyle görüşme yapmasak da Anadolu'da bu isimlerin verilmesinin altındaki düşüncenin, kötü ruhların, çocuğun ruhunu alıp götürmesini önlemek olduğu bilinmektedir.

Yörede son zamanlarda İslâmiyet'in etkisiyle daha çok dini şahsiyetler ve Kurân'da yer alan isimler vermeye dikkat edilmektedir.

Üst üste kız çocuğu olanlar son kız çocuğuna 'Yeter, Durkadın, Döne' gibi adlar, erkek çocuğu olanlar genellikle 'Duralı' adını verirler. Bu durumda kız bu adı aldıktan sonra erkek; erkek çocuk bahsi geçen adı aldıktan sonra kız çocuk sahibi olunacağına inanılır.

2.1.3. Asker Uğurlama

Toplumumuzda askere gitmek doğum ve evlilik kadar mühim bir olaydır. Toplum içinde erkeklerin hayatlarında önemli geçiş evreleri sünnet-asker-baba olmak denilebilir. Bu erkeklere has gelişmeler onların sosyal hayattaki statülerini etkiler. Sünnet olmayan çocuk ayıplanır, geciktirilmeden yapılması konusunda aile uyarılır. Askerlik yapmayan erkeğe kız verilmek istenmez, askere gitmemiş olmak evlenmeye engeldir. Son olarak da çocuk sahibi olamayan erkek toplum içinde bunun ezikliğini yaşar. Bu yüzden tüm bu hususlar önemli kabul edilmektedir. Zira askerden dönen genç artık olgunlaşmıştır ve sorumluluk alma evresindedir.

Bu süreç yöre halkı tarafından da önemli kabul edilip askerliğe gitmeden önce, askerde olduğu sırada ve askerlikten dönüşte yapılan belirli uygulamalar ve kaçınmalar vardır. Anadolu'da asker uğurlamalarına büyük önem verilir, kutlamalar yapılır, kınalar yakılır, eşe dosta yemek dağıtılır.

Yörede asker uğurlamalarında, askere gidecek gence yakınları ve komşuları ziyafet verir. Aynı zamanda askere gidecek gençler kendi aralarında bir hafta kadar eğlence düzenlerler.

Her akşam bu asker adaylarının evlerinden birinde gidecek olana kına yakılır. Asker eğlencesinin olduğu gün ev işi yapılmaz. Asker için kurban kesilir, gidecek olan gencin alınına o kurban kanından sürülür. Kaynak kişilerinden birinin aktardığına göre, yörede askere gidene kına yapılması geçmişte uygulanan bir işlem değildir. Lakin sünnet edilirken gelecekte askere gidecek, silah tutacak diye sağ elinin başparmağı ile işaret parmağına -silah şeklini temsilen- kına yakılır (KK1). Böylelikle eline güç olacağı, koruyacağı düşünülür. Aynı zamanda kına yakma işlemi seçilmiş, adanmış olanı göstermektedir.

Askere gidecek gencin arkasından su gibi gitsin su gibi gelsin diye su dökülür. Askeri uğurladıktan sonra ailesi asker çabuk gelsin diye yıkanmaya gider (Başhan, 2010: 39). Yolcu ile ilgili inanışların çoğu asker uğurlamalarında veya hac/umre uğurlamalarında da geçerlidir. Yola gidenin ardına bakmaması tembih edilir, bakarsa dönemeyeceğine inanılır (KK3). Ayrıca gidenin ardından süpürge yapılmaması, yerine varana kadar temizlik yapılmamasına dikkat edilir (KK12).

Askere giderken Dedeler dolaşılır, dualar edilir ardından yemek verilir (KK34). Askere gidecek gencin tüm tanıdıkları dolaşması, helalleşmesi gerekli görülür.

2.1.4. Evlilik-Düğün

Yaşamın ikinci geçiş dönemi olan evlenme, *“yapısının karmaşıklığı ve içeriğindeki ayrıntıların zengin çeşitlemeleri bakımından, hem çok ilginç hem de incelemesi çetin bir gelenektir.”* (Boratav, 2015: 190). Bu dönem erkek ve kadının toplumsal hayattaki sosyalleşme sürecinin en önemli aşamasını teşkil eder. Bu süreç ve gelişme bireylerin sosyalleşmeleri dışında, aileler arasında kurulan ilişkinin, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi etkilemesi, düzenlemesi açısından da her toplumda mühim bir olay olarak kabul edilmiştir. Tüm kültürlerde geleneğin kurallarına ve kalıplarına uydurularak gerçekleşen evlilik süreci tören, töre, âdet, gelenek, görenek açısından zengin bir tablo çizmektedir (Örnek, 1995: 185).

Türklerin geçmişinde de bugününde de ev, evlilik ve çocuk neslin devamlılığını sağlamak açısından önemlidir. Ayrıca yeni kurulan bir ailenin bireyleri ev-bark sahibi olmakla ve dahi çocuk sahibi olmakla çevreye karşı itibar sahibi olarak görülürler. Böylesine önemli olan evlilik safhası da, bu safhadan önceki ve sonraki tüm safhalarda olduğu gibi, hareketlerimize yön veren unsurların etkisinde gerçekleşir. Bu aşamada iyi ve kötü karakterli iyeler, ev iyeleri, ata ruhları yuvayı kurmadan önce, kurduktan sonra ve çocuk doğarken etkili olurlar inancı, yörede uygulanan pratikler içinde yaşamaya devam etmektedir (Kalafat, 1995: 101).

Simav ilçesinde evlenme hususunda merkez ile köyler arasında yapılan uygulamalar bakımından farklılıklar söz konusudur. Her köyün kendine has bir uygulaması olduğu görülmektedir. Bu uygulamaların birçoğu köylerde hâlâ varlığını sürdürürken merkezde bunların eskideki varlıklarını kaybettikleri görülür. Simav'da evlilikle ilgili aşamalar boyunca gerçekleştirilen birçok uygulamaya örnek vermeye çalışacaktır. Bu gelenek ve uygulamalar henüz gelin kız arayışı içindeyken başlayıp düğün tamamlanana kadar devam etmektedir.

Yörede eskiden evlenmek isteyen delikanlı babasının ayakkabılarını kapının eşiğine çakar, böylelikle isteğini belli etmiş olurdu (KK15).

Yörede evlenmek isteyenlerin (çoğunlukla genç kızlar olmakla beraber oğullarını evlendiremeyen anneler de) uyguladığı bir takım işlemler vardır ki bunlara 'kısmet açma' adı verilmektedir. İlçede tespit edilen uygulamalar arasında muska yaptırma, okutma, ağaca çaput bağlama, türbe-yatır ziyaret etme, adak adama, kilit açma, Hıdrellez'de dilek dileme, gül dibine dilek gömme işlemlerine rastlanmaktadır. Ayrıca gelin kız çıkarken, geride kalan arkadaşlarının kısmeti açılsın, onları da süpürsün gitsin diye arkadaşları tarafından geline süpürge teli takılır (yörede süpürge sapının genellikle nazarlık yapımında kullanıldığı gözlenmiştir). Gelinin eşyalarının tesiriyle kısmet açılacağına inanılır. Bugün devam eden ayakkabısı altına adını yazdırma, nişan kurdelesini yutma, çiçek veya duvak kapma gibi birçok uygulama gelinin tesiriyle bu kısmetli hâlin, iyi talihin kendilerine geçeceğine inanmaktan ileri gelir. Bu uygulamaların çoğunun büyü-sihir temelli olduğu görülmektedir. Yukarıda bahsi geçen gelin merkezli pek çok uygulama, bir şeyde bulunan gücün, o şeyin başka nesnelerle

teması neticesinde bir dereceye kadar diğerlerine bulaşması ve geçmesinin (Örnek, 2000: 141) yani temas büyüsunün örneği olarak kabul edilebilir.

Kısmet açılsın diye, ufak kilitler olur, bu kilidi umreye gidene verirsın. Kapalı olan bu kilit tavaf yapılırken açılır. Böylece kısmetin de açılacağına inanılır (KK2). Kaynak kişi bu uygulamanın türbelerde de yapıldığını aktarmaktadır.

Dünür olmadan evvel yapılan bir uygulamaya değinecek olursak eskiden kız evinden hamur mayası alınır, evde hamur yoğrulur. Eğer hamur güzel kabarırsa olumlu, kabarmazsa da olumsuz kabul edilir, istemeye gidilmezdi (KK1).

Gelin seçilirken birinci husus ailedir. Simav’da bir kızın veya erkeğin mensup olduğu soy önem arz etmektedir. Ardından huy-ahlak güzelliği, görünüş vb. yönler incelenir. Erkeklerde görünüşten evvel ahlak aranmakla birlikte işi, maddi durumu da önemlidir. Eskiden gençlerin kiminle evlenebileceğine anne ve babası karar verirken şimdi bu durum söz konusu değildir. Ayrıca artık soyun da önemi kalmıştır, zira gençlerin anlaşmaları esas alınmaktadır.

İnan, Türklerin eski evlenme geleneklerinden bahsederken: Kızın razı olduğunun delili olarak erkeğe bir yüzük veya mendil gibi bir şey verdiğini ve bunun da ‘nişan yüzüğü’ yerine geçtiğini söylemektedir (İnan, 1986: 166). Yörede de söz kesildiğinde kız evinden bir tek kırmızı mendil, oğlan evinden de kız evine sakız gönderilir.

Simav’da bazı köylerde gelinin yakın arkadaşına ‘yâren’; oğlan evinin akrabalarına ‘dünüş’; köyün gençlerine ‘seyman’ adı verilir. Kimi köylerde nişana ‘dua’ , kimilerinde ‘şerbet’ denir ve düğünden üç gün önce yapılan nişana ‘koca nişan’ denirdi (Sunal, 2002: 170). . Düğünün birinci günü çocuklara bir kese verilir. Bu kesenin içinde bir elma, ceviz veya şeker konulur. Erkek tarafı kız evine boş bir heybe getirir, kız evi bu heybenin içine gelin ve damadı temsil eden iki ekmek koyar. Bu uygulamayla evlenenlerin geçimlerinin iyi olacağına inanılır.

Yörede eski zamanlarda düğünler, kadın ve erkekler ayrı olacak şeklide kendi aralarında kutlamalar halinde gerçekleştirilirdi. Düğünler genellikle Perşembe veya Pazar günlerinde yapılmaktadır. Günümüz çalışma koşulları göz önüne alındığında bugün çoğunlukla Pazar günlerinin tercih edildiğini söyleyebiliriz. Süreci aşamalı olarak vermek gerekirse birinci gün yani Perşembe gecesı gelinin kız arkadaşları kız

evinde kalır çeyiz toplarlar, ayrıca yine bu gece yatmadan evvel gelin kızın başına kına yakılır.

İkinci gün yani Cuma günü kız evine sabahtan davul alayı gelir. Eğlence olur. Bu arada davul alayı ile birlikte çeyiz oğlan evine yollanır. Cuma öğleden sonra ‘Gelin/Kız Hamamı’ için evden çıkılır ve gelinin kınalı başı bu hamamda büyük yenge tarafından yıkanır. Hamamdan döndükten sonra evde şerbet ikramı yapılır tatlılık olsun diye. Akşamsa kına kutlaması yapılır. Kına malzemelerini erkek tarafı alır, bu malzemeler damadın yengesi tarafından kız evine ulaştırılır. Kına gecesinde gelinin eline kınayı evliliğinde mutlu olan biri yakar, burada görülen ilk kişi de yengedir.

Kına gecesinde kadınlar kendi arasında eğlenirken kılık değiştirip erkek kılığına giren bir kişi olur, bu şekilde oyunlar oynanır, eğlenilir. Aynı şekilde oğlan evinde yapılan eğlencelerde de kadın kılığına giren erkekler olur. Bu oyunlardaki kılık değiştirme uygulamasının, eski inanç sistemi içerisindeki dini ayinlerin günümüzdeki değişmiş şekilleri oldukları düşünülebilir. Kamların başarılı olmak için kadın gibi saç uzatarak, sakalını bıyığını kestiği, kadın elbisesi giyip, takı takarak kadın rolü oynadığı görülür. Bu şekilde dini-sihri bir kuvvet ile töreni vecd halinde yönetirdi. Yöredeki kılık değiştirme uygulaması bu inanç ve pratiğin günümüze ulaşan şeklidir (Gökalp, 1991: 81).

Kına gecesi akşamı genç kızlar ve yakın akrabadan kızlar gelin evinde yatıya kalır. Bu akşam yatısına ‘Yat Geber’ adı verilir. Kınadan sonra kız evi yemek hazırlar ve kalacakların karnını iyice doyurduğundan böyle bir ad verildiği dile getirildi. Kına, Türklerde seçilmiş, adak edilmiş olanı göstermek amacı ve inancıyla yapılan bir uygulamadır (Araz, 1995: 112).

Kız evinde ‘yat-geber’ yemeği yapılacağı günde oğlan evine gidilir, bir kişi erkek kılığına girer. Oyunlar oynaya oynaya, davullarla oğlan evine varılır, oradan bir tavuk çalınır. Eğer oğlan evinin tavuğu yoksa önceden alınıp çalabilsinler diye bahçeye tutulur (Bu uygulamadaki çalma ismi sözgelimidir iki tarafın bilgisi dâhilinde gerçekleştirilen bir uygulamadır). Sonra kız evi tavukla birlikte geri döner, gece yat-geber yemeği olur (KK7). Bu uygulamada görülen gelin evinden alınan bir eşyanın oğlan evine getirilmesi, bir çeşit saç olarak kabul edilebilir. Anadolu’nun farklı yerlerinde oğlan tarafının kız evinden gizlice veya açıkça birtakım eşyaların alındığı

görülür. Bu pratiğin temelinde oğlan evindeki iyeleri memnun etme isteği olduğu kabul edilebilir.

Düğün sırasında oynayan gençlerin, kadınların, özellikle de gelin ile damadın başından, üç kere çevirerek para atma işlemi görülür. Gelinin başına para atma işlemi genellikle kayınvallide yapar. Para oynayan kişinin başı üzerinde üç kere çevrilir ardından havaya doğru atılır.

Burada Türklerin eski inanç sistemlerinde görülen göçürme (nakletme-çevirme) hadisesine benzer bir uygulama söz konusudur (Aday, 2003: 100). Şaman uygulamalarına göre insanı hasta eden ruhu, kamın marifetiyle başka bir nesneye nakletmek mümkündür (İnan, 1952: 29). Para çevirme uygulamasında, oynayanın üzerinde toplanan dikkatleri (Kötü nazarı) başında para çevirerek, paraya çekme ve oynayandan uzaklaştırma isteği bulunmaktadır.

Üçüncü gün (Cumartesi) davul alayı yeniden kız evine gelir ve akşamında düğün merasimi yapılır. Gelin baba evinden ancak dördüncü gün çıkar. Pazar günü öğleden sonra gelin almaya gelinir. Gelini almaya sağdıçlar ve akrabalar gelir. Oğlan o sırada kendi evindedir. Damada bu sırada ‘Tıraş düğünü’ adı verilen tören yapılır. Tıraş yapılsın veya yapılmassın, damat güzelce giydirilir, hazırlanır. Kapıda davul alayı eşliğinde eğlence yapılır, gelinin gelmesi beklenir.

Daha sonra gelini getiren alay gelir, oğlan evi onlara yemek verir. Akşam hoca gelir. Kız içerde odasında olur, damat hocanın yanında olur, kızın vekâleti bir yakınına verilir böylece nikâh kıyılmış olur. Eskiden ertesi sabah geline hayırlı olsuna gelinirmiş. Gelin ve damatla birlikte onların sağdıçları da yine düğündeki gibi süslenir, giydirilir, misafirler kabul edilirdi (KK1). Gelin oğlan evine geldiği gecenin ardından sabah erkenden eline ekmek ve yağ verilerek çeşmeye yollanır. Gelin yağı ekmeğe sürerek oradan geçen çocuklara dağıtır (KK33).

Demircan, Kurduman köyünde gerçekleşen bir düğünü anlatırken şu bilgileri vermektedir: Köyde yapılan düğünde Cumartesi günü gerçekleşen ‘Dongavit’ uygulaması kızın eşyalarının kız evinden oğlan evine getirilmesi hadisesine verilen addır. Davul eşliğinde gerçekleştirilen bu gelenek Simav’ın bütün köylerinde varlığını farklı isimlerle devam ettirmektedir (Demircan, 2017: 318).

Düğün adetleri incelendiğinde, gelin alma sırasında elma pek çok yerde karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'nun farklı yerlerinde oğlan evinin damına dikilen bayrak direğinin tepesinde çoğalmanın sembolü olan elma yer almaktadır. Oğlan evinden gelin alayıyla beraber kız evine giden bu bayrak, gelinle birlikte gelen düğün alayında da en önde yerini alır. Bu elmanın çoğu zaman talihi, saadeti, muradı sembolize ettiği görülür. Kimi düğünler de elma ile birlikte ayna koyulduğu da rastlanılır, bu ayna kalp temizliğini, doğru ve huzurlu olma isteğini yansıtır. Yörede uygulanan gelin alma işlemlerinde sıkça elmanın karşımıza çıkması ve bunun çoğunun çocuk sahibi olma veya bereket ile ilgili olması dikkate değerdir. Ayrıca gelinin evden çıkışı sırasında oğlan evinin özenle hazırladığı bayrak-sancak Simav'ın Ortaca Köyünde sürdürülmektedir. Bu sancak önceki yıllarda kırmızı-yeşil-beyaz kumaşlardan oluşan, kumaş uçları pullu işlemeli olan, bir sopaya asılarak en uç kısmına da kırmızı bir elma ve horoz kuyruğundan tüyler koyulan bir bayraktı. Bayrak taşıyan kişiye “Bayrakbaşı” adı verilmektedir. Son yıllarda pullu üç renkli bayrak yerine Türk Bayrağı kullanılması yaygınlaşmıştır (KK15).

Elma sembolünün Türk masallarında ve halk hikâyelerinde her daim çocuksuzluğu veya Hızır (a.s.)'ın ikramıyla çocuk sahibi olmayı temsil ettiği bilinmektedir. Masallarda padişahın kızının evleneceği delikanlıyı veya padişahın oğlunun evleneceği kızı başına elma atma suretiyle seçtiğine rastlanılır (Büyükoflaz, 2004: 18). Simav Ortaca Köyünde de bu uygulamayı hatırlatır bir işlem yapılmaktadır. Ortaca köyünde gelinin evden çıkışı sırasında peşine bir heybe içine üç elma koyulur. Gelin bunların birincisini, oğlan evi yolunda delikanlılara doğru atar, yakalayan gencin sıradaki evlenen olacağı düşünülür. Elmayı yakalayan gencin babasına Bayrakbaşı delikanlının evlilik zamanının geldiğini kafiyeli bir sözle¹³ söyler. Burada elma saadet dileme aracı olarak görülebilir. Zira yakalayan gence saadet (Evlilik) getireceği kabul edilir. Gelin oğlan evine gelince başına buğday, şeker karışımı saç yapılır. Eve çıkan geline sırayla bir takım pratikler uygulanır. Öncelikle kaynana gelinin sağ kolu altına Kur'an, sol kolu altına ekmek verir, Kur'an dindar olması için, ekmek de yuvalarının betli bereketli olması için verilir (KK33). Bu eşyalar birer semboldür. Ardından kayınvalide üstündeki bir yazma vb. eşyayı “benim sözümünden çıkmasın, bana benzesin”

¹³ “Kara kuzun çamları/Sallanıyor dalları/Elmayı kapan... Ağanın ala zağarı/ Deheyyy!(Pala ve Erdoğan, 2007: 95).

diyerek gelinin başına örtüp geri alır. Bu işlemden sonra gelinin kucağına bir erkek çocuk verilir, ilk çocuğunun erkek olması için bu işlem uygulanır. Gelin ikinci elmayı bu çocuğa verir. İkinci elma ve erkek çocuk sembol olarak tekrar karşımıza çıkar. Ardından gelin evinden getirilen ekmekler “Dişleriniz sızlamasın” diyerek oradaki misafirlere dağıtılır (KK1). Ardından “Cümüşalçı” denilen gelinle ilgilenmekle görevli kadınlar damat odasını hazırlarlar, bu sırada hazır bekletilen bir oğlan çocuğu yatağın üzerine koyulur. Gelin üçüncü elmayı da bu çocuğa verir. Çocuğun yatak üzerinde yuvarlanmasının veya yatağa koyulmasının nedeni erkek çocuk olması için bir temsildir.

Köylerde mahalle aralarında veya meydanlarda, gelin almaya gidilmeden önce dibek taşında keşkek dövüldüğü görülürdü (Sunal, 2002: 174). Gelin oğlan evinin kapısına geldiğinde çevresindekiler erkek tarafına ‘üzenğiliğine ne veriyorsun’ derler. Bazı köylerde bir koyun, bir inek vb. hayvan verirler, bu hediye yalnız gelinin olur (Sunal, 2002: 175)

Kızın beline erkek kardeşi veya babası kırmızı kuşak bağlar. Kuşak bağlama işlemi sırasında bu uygulama üç kere tekrar edilir. Oğlan tarafı gelini almaya geldiğinde yapılan bu işlemle, gelinin gideceği eve bolluk, bereket ve uğur getireceğine inanılır. Türklerde Alplerin ve kamların kuşandıkları kuşakla, kutsiyet ifade eden üç sayısının söz konusu pratikte birleştiği görülmektedir. Kamların icraları sırasında önemli bir aksesuar olarak görülen kuşak, İslamiyetle çeşitli tarikatlarda ve Ahilikte yaşayarak günümüze ulaşmıştır (Araz, 1995: 113).

İnan, evlenme geleneklerine değinirken, Şamanist ve Müslüman Türklerin evlenme törenlerindeki ortak Şamanizm unsurunun gelinin geldiği gün başına saçı saçmak olduğunu söyler (İnan, 1986: 167). Saçı bahsi burada uzunca verilmeyip ilerde bir başlık altında incelemeye çalışılacaktır. Düğün sırasında saç yapılmasıyla ilgili örnek şu şekildedir: Simav’da gelin alma günü gelin arabaya binerken, damadın babası ve yakınları bozuk para, şeker vb. saçar. Bu işlem gelinin oğlan evine girişi sırasında da tekrar edilir. Bazı köylerde buğday ve arpanın da bunların arasına karıştırıldığı görülür. Burada bozuk para bereket, şeker geçimlerinin tatlı olması ve sürmesi, yine arpa ve buğday da bereket içindir. Bazı düğünlerde gelin oğlan evine girmeden önce küçükbaş hayvan kesildiği görülür. Gelin kurbanın kanının üzerinden geçerek eve girer. Bu

şekilde kazadan, beladan, nazarın kötü etkisinden korunacağına inanılır. İki gelini aynı gün alacak olan kayınpeder birini alıp diğerini almaya gitmeden önce koyun keser. Böylece çocuğu olmama durumunun ortadan kalktığına inanılır. Çift gelin alındığında kurban kesilip gelinler kana bastırılarak eve çıkarılır.

Yörede gelinin oğlan evine girişi sırasında uygulanan pratiklerde eşik iyesiyle ilgili uygulamalar görülmektedir. Eşikten sağ ayakla geçilmesi gerektiğine sol ayakla geçerse uğursuzluk getireceğine (KK1), kapının önüne atılan koyun postuna basarak eve girerse koyun gibi güzel huylu olacağına (KK5), kapıdan girerken, ayağı suya bastırılrsa ayağının bereketli olacağına (KK2), kapıdan geçerken eşığe tereyağı sürünce geçimlerinin yağ gibi olacağına (KK33), eşikten geçmeden önce kesilen kurbanın kanına bastırılırsa evliliğin/evin kötülüklerden korunacağına inanılır. Bazen de gelin sözümüzü dinlesin, sözümüzden çıkmasın diye kulağı dibinde dümbelek çalınır. Ayrıca kayınvalide gelin eve girerken ‘Gelin benden korksun, sözümü dinlesin’ diye, bardak kırar (KK27). Bu uygulamalarda eşığe verilen önem ve eşik iyesini memnun etme söz konusudur.

Gelin ve damadın düğün boyu giydiği kıyafetler çıkarıldıktan sonra, bir taşın altına bastırılır. Böylece gelin ve damadın eski kötü huylarının orada kalacağına inanılır (Başhan, 2010: 20) Bu uygulamada temelinde büyüsel bir anlam taşımaktadır. Kıyafetlerin kendilerine temas etmesiyle, kendilerinden eşyalara geçen kötü şeyin, eşyaya uygulanan bir pratikle de kendilerinden uzaklaşacağı inancını taşımaktadır. Burada birbiriyle temas eden iki şeyin birbirini etkilemesi söz konusudur.

Uğursuzlukla ilgili olarak düğün günü veya yeni gelin eve geldikten sonra ahırda hayvan ölürse gelin uğursuz sayılır (KK1).

Yeni evlenenlerin evine, ocakları bereketli olsun diye yemek koyulur, kız tarafı çeyizini yerleştirdiği gibi, ilk gün için mutfağına yemeğini de bırakır (KK27). Ağzılarının tadı bozulmasın diye baklava gibi tatlı yiyecekler mutlaka bırakılır. Bu uygulama halen devam etmektedir.

Simav yöresinde evlilik dönemi sırasında gerçekleştirilen pek çok uygulama verilmeye çalışıldı. Bu uygulamaların ardındaki nedenlere dikkat edildiğinde geçmişten bugüne getirilen birçok unsur dikkat çekmektedir. Kimi zaman kaynak kişiler gerçekleştirdikleri uygulamaların nedeni sorulduğunda ‘yapılması iyi sayılır, yapmadın

mı olmaz” şeklinde cevaplar vererek yapılan uygulamanın asıl nedenlerinin farkında olmadan sürdürüldüğü izlenimini vermekte, kimi zaman da uygulamanın büyüsel-mistik bir takım unsurlar barındırdığı izlenimi veren korunma-tesir etme-müdahale ve mücadele etme gibi etkileri amaçladığı görülmektedir.

Evlenme geçiş törenleri içerisinde ikinci önemli süreci temsil etmektedir. Bu sürecin başlangıcından, henüz evliliğe aday olan kişilerin seçimi sürecinden başlayıp söz, nişan, kına, gelin hamamı, düğün, gelin alma ve bu aşamaların içinde gerçekleştirilen bir yığın küçüklü büyüklü evre boyunca geçmişten beri süregelen pek çok pratik gerçekleştirilir. Bu evreler geçmişten halen günümüze etki eden bir takım normlar çerçevesinde vücut bulur. Tüm uygulamaların merkezinde bu unsurların etkisi, kısıtlaması, yön vermesi hakîmdir.

2.1.5. Ölüm/Mezar/Yas Törenleri

Bahsini ettiğimiz diğer iki önemli geçiş döneminde de olduğu gibi üçüncü geçiş evresi olan ölüm evresi etrafında da birçok âdet, ayin, tören, dinsel ve büyüsel işlem bulunmakta ve bu süreçleri yönetmektedir. Bu süreçlerdeki tüm uygulamaların amacı uygulamaya tabii olanları kutlamak veya kutsamak, onları süreçte gerçekleştirebileceğine inanılan tehlikelerden sakınmaktır.

Bu başlık altında aktarmaya çalışacağımız ölüm bahsini: ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olmak üzere üç ayrı başlık halinde vereceğiz.

Yöre hakkında görülen ölüm çevresinde gelişen uygulamalarda çeşitli tutumlar görülmektedir. Günümüzde uygulanan bu işlemlerin temelinde milli kültürün ve kültürel değerlerin olduğu gözlenebilir. Bugün uygulanan yeni işlemler geçmişteki uygulamaların izlerini taşıyan, etkisinde oluşmaya devam eden uygulamalardır denebilir.

2.1.5.1. Ölüm Öncesi

Ölüm hadisesi her ne kadar kabul edilen bir gerçek dahi olsa, insan ölüm fikrinden tedirgin olur ve birtakım davranışları, eşyayı, doğayı, hayvanı, rüyayı esas alarak ölümün işareti veya belirtisi sayar.

2.1.5.1.1. Ölüm Belirtileri/Habercileri

Belirtildiği üzere yöre insanı hayvanda, insanda, doğada veya eşyada meydana gelen bir takım olayları ölüme işaret olarak sayabilmektedir. Bunlardan bazıları verilmeye çalışılacaktır.

Ekmek dilenin ömrünün az olacağına inanılır (KK3). Hayvanların alışılmadık davranışları ölüm habercisi olarak nitelendirilir.

Köpeklerin evin yakınında uluması ile bir de baykuş kimin çatısına tünirse o evde ölüm olur denir. Köpeğin uzun uzun veya acı acı, eve doğru, gece vakti uluması; karga, doğan, baykuş gibi kuşların eve karşı uzun süre ötmesi; horozun vakitsiz ötmesi, hayvanların huysuzlanmaları, değişik davranışta bulunmaları ölüme veya acı bir habere işaret sayılır. Köpek çok uluyorsa ölüm veya kötü haber olabilir (KK3).

Karga/Doğan eve doğru gak gak diye ünlerse eve müsibet, uğursuzluk gelir; evden ölü çıkar, o haber verir derler. “Komşumun kocası öldüğü zaman karşıki dutta tam 15 gün eve karşı gakladı derlerdi” (KK12). Baykuş sesinden tedirgin olunur, ölüm getireceğine inanılır (KK5).

Bunun dışında eşyaların etrafında ölüm korkusunun etkisiyle gelişen bir takım inanmalar görülmektedir. Ayakkabıyı çıkarırken ters dönmesi, kişinin yakın zamanda öleceğini gösterir.

Kişilerin fizyolojik durumları da ölüme belirti olarak görülür ilçede kulakların arkası sarardığında öleceğine inanılır, belirti ilk kulağa düşer derler. Bu benin adına ‘ölüm beni’ denmektedir (KK3). Ayrıca kirpiklerin dökülmesi de ölümün belirtisi olarak kabul edilmektedir (KK21).

İnsanların halindeki ani değişiklikler de ölüm belirtisi olarak kabul edilmektedir. Örneğin kaynak kişinin anlattığı: Burada yaşlı bir teyze var, hep yere bakıyor öyle, komşular diyor herhalde ölecek halinde bir şey var diye(KK12), bu durum, yaşlı kadının halindeki değişikliğin ölüme yorulmasına örnek teşkil etmektedir.

Yaşlı insanlar son zamanlarda çok toprakla uğraşıyorsa ‘toprak çekiyor’ derler ölümü yakın olabilir anlamında (KK12).

Gece yanında yürürken birisinin gölgesi görünmüyorsa (KK4), çiğ hamur yere düşerse (KK12), bir çocuk sürekli ağlarsa (KK5) (ağlamanın ağlamayı getireceği

düşüncesiyle), rüyada dişin çıkarsa (KK5), cenaze gömülürken kürek elden ele verilirse (KK3) bir ölümün daha olacağına inanılır.

2.1.5.2. Ölüm Sırası

Ölüm anında kolaylık olsun diye ağzına zezem akıtılır (KK11). Bu işlem Simav'da çoğu evde bulunan Şifa tası ile ölüm döşeğindeki kişiye su içirme yaygın olarak görülmektedir. Şifa tasından su içirilenin ölümünün daha kolay olacağı, acılarının azalacağı düşünülür.

Eğer ölüm sırasında gülüyorsa iyi bir şey gördü ki gülüyor; zor ölene de günahı mı çoktu ki derler. İnsanın ruhu ağızdan çıkar (KK3-11-13).

2.1.5.3. Ölüm Sonrası

Ölüm gerçekleştikten sonra ölünün yıkanma anından gömüldükten sonra ki süre de dahil uyulması gereken bazı kurallar ve yerine getirilmesi gereken inanmalar vardır.

Cenaze bekletilirken üzerine bıçak, makas vs. demirden nesneler konulur, şişmesin diye. Gözü açıksa, gözü açık gitti, daha yapacak işleri vardı, gözü ardında kaldı derler (KK3).

Beyce köyünde görüşülen kaynak kişilerin verdiği bilgiye göre: “Bizde ölünün üstüne tırpan koyulur, şişmesin diye” (KK12) bu işlem yapılırdı.

Ölenin ardından yakınlarını ağıt yaktığı görülür. Ağıtlarda ölenin özellikleri, yaptıkları, ölene dair hayaller, sevgisi, huyları ve güzellikleri dile getirilir (KK32).

Gömme işleminin ardından üç gün sonra “ölü ağzı açma” adı verilen bir uygulama yapılır. Buna göre evde helva pişirilir bu helvalar yufkaların içerisine koyularak ev ev dağıtılırdı, artık bu uygulamaya devam edilmemekle birlikte helva yerine ekmek ile kesme şeker dağıtılmaktadır. Bu helva dağıtım işleminden sonra ölünün eşyası evde bırakılmaz, her şeyi toplanır ihtiyaç sahiplerine dağıtılır (KK33).

Kişi gözleri açık ölürse ardından birisini daha götüreceğine inanılır. Önceden ölüyü yıkamak için kazanlarla su kaynatılırdı. İşlem bittikten sonra kazanlar ters çevrilir, üstüne taş konurdu. Böylelikle arkasından birinin ölmeyeceğine inanılır, eğer

bu uygulama yapılmazsa ölümün arkasından bir ölüm daha getireceği düşünülürdü (KK24). Ayrıca ölünün arkasından “şu kişiyi çok severdi” dendiğinde sevdiği o şeyi veya kişiyi de yanına çekeceğine inanıldığından böyle sözler söylenmekten çekinilir, “toprağını sevsin” denilerek kimseyi yanına almaması temennisi ifade edilirdi (KK36).

Ölen kişi teneşirde yıkanır, teneşir o gece kişinin evinin yanında bir geceliğine kalır, üzerine de bir kazan su konur. Zira cenazenin ruhunun gelip o sudan içeceğine dair bir inanç vardır. Kefenin içine, şeytan yaklaşmasın diye, nane, çörekotu, ayva dalı ve kahora otu koyulur, böylelikle ölünün her türlü acıdan, kötülükten korunacağına inanılırdı (KK24, KK3).

Tabutun üstüne halı koyarlar, daha sonra bu halıyı camiye sererler, ameli ona yazılsın diye (KK11). Ölen kişinin cinsiyetine ve yaşına göre tabutunun üzerine eşya koyulur. Erkekse yeşil örtü olur, kadın cenazelerinde tabutun başına yazma koyulur, ölen genç kızsaa “al” yazma koyulur (KK31). Cenazenin tabutla mezarlığa taşınması esnasında, başının tepesine büyük bir tabak koyulur, gömüldükten sonra hoca tabağı geri getirirdi (KK23).

Mezar kazılırken veya cenaze mezara koyulduktan sonra kemik çıkması halinde içine bozuk para atılır. Bu, burayı parayla satın aldım demektir. Mezardan geçenin ömrünün kısa olacağına inanılır (KK31). Tabut taşınırken önüne geçilmesi hoş karşılanmaz, bu ölüye karşı saygısızlık olarak kabul edilir.

Cenaze kabre konulduğunda ardıc ağacı konulur. Ardıcın şeytanı uzaklaştıracağına inanılır. Cenaze gömüldüğünde toprağın üstüne su dökülür. O suyun ölene şefaatchi olacağına, ölünün günahlarının yıkanacağına inanılır.

Ölen kişinin ruhunun evi ziyaret edeceğine inanıldığından ev sürekli ışıklandırılır. Cenaze evinde arı-sinek dolaştığında onun, kişinin ruhu olduğuna inanılır (KK32). Bir kişi gömüldükten sonra 7 gün boyunca ruhu evini ziyaret eder. Ölen kişinin evinde 7 gün boyunca sokak kapısı kapatılmaz, gelenlerin ayakkabıları geri çevrilmez ve bu yedi gün boyunca okuma yapılır, ekmek ve kesme şeker dağıtılır. Ölenin ruhunun Cuma günleri evine, sabah erkenden veya akşamdan geleceğine, “Bana dua ediyorlar mı?” diye bakacağına, okuyan göremeyince de “Siz de bencileyin olun” deyip gideceğine inanılır (KK32).

Yörede “Ölü evinden aş, ölü gözünden yaş çıkmaz” sözlerine sahip atasözünde de anlatılmaya çalışıldığı gibi ölü evinde yemek pişmez. Simav’da Eren’e gelirler; Cenaze evine komşular yemek getirirler, 1 hafta devam eder Eren Aşı. Eren yemeğinde tabak sıyrılmaz, kalanı ölünün gelip yiyeceğine inanılır (KK5).

‘Babaannem derdi ki ölmeden önce, 52. Günümü sakın bir gün geciktirmeyin, burnum düşüyormuş o gün, çok zor oluyormuş dedi. Et kemikten ayrılır derler. O gün yapamadı amcamlar ben de çok üzıldüm yapılmadı diye.’

Ölü evinden döndükten sonra el yüz yıkanmazsa kendi evinden de ölü çıkacağına inanılır. Ölü evi sahibi komşularına veya fakirlere ölü arkasına bakmasın, evini merak etmesin diye, tuzla karıştırılmış un verir (KK3).

Ölü gömüldükten sonra, aynı gün hiç bekletilmeden eşyaları toplanıp fakirlere dağıtılır. Cenaze evinde ayakkabılar ters çevrilmez, çevrilirse evden tekrar ölü çıkacağına inanılır (KK5).

Haram yiyeenin karnı kocaman şişer, Öyle çok günahı olanın cenazesi yüzüne bakılmaz halde olur (KK31).

Yörede yağmurun ardından toprak kokusu olduğunda “çok güzel toprak koktu” denmez. Diyenin öleceğini, toprağın/ölümün onu çekeceğine inanılır (KK36).

Ölünün arkasından kötü anmak hoş görülmez. Ölenin hatası, günahı sıkça konuşulmaz dikkat edilir (KK31).

Yörede ölümle ilgili sakınmalar ve uygulamaların çoğunda eski inançların tesiri devam etmektedir. Ölü ruhunun huzurlu olması için birçok işlem yapılırken bir yandan da ölünün geri dönmesini engellemek, evden uzaklaştırmak belirli uygulamalar yapılmaktadır.

2.2. BEREKET TÖRENLERİ

2.2.1. Kurban/Adak/Saçı

Türk kabilelerinde Farsça “hüdayî”den” bozulan “kudayı” (Kırgız-Kazaklar), Moğolcadan geldiği sanılan “tayılga, hayılga” kelimeleri, kurban anlamına gelen “kereh” (Yakutça) kelimesine rastlanmaktadır (İnan, 2000: 97-98). “*Dinin buyruğunu*

veya adağı yerine getirmek için kesilen hayvan; Doğaüstü güçleri, yüce varlıkları ve tanrıları hoşnut etmek, onlarla barışık olmak, onlara teşekkür etmek ve isteklerde bulunmak için kesilen hayvan, sunulan yiyecek, içecek.”¹⁴ anlamına gelen kurban kavramı, Türklerde ata ruhlarını ve çeşitli fonksiyonlar yüklenen iyeleri memnun etmek, onların rızasını kazanarak yardımlarını elde etmek amacıyla yapılan törenleri ifade etmektedir. Dinsel ya da kutsal amaçlarla sembolik bir sununun yok edilmesini içeren verme eylemi (Erginer, 1997: 18) olan bu kurbanlar/adaklar belli bir esas ve nizama göre Kamın önderliğinde düzenlenen tören ve ayinlerde sunulurdu. Kurban ve adak sunma uygulamalarının temelinde şükür, korunma, dilek, iyileşme/kurtarma, bolluk/bereket ve uğur gibi nedenler bulunmaktadır.

Şamanist sistemde kurbandsız ayin olmaz, her ayin için kanlı veya kansız kurban bulunması gerekir. Kansız kurbanlar; saçı, yalma (ağaçlara ve şaman davuluna bağlanan paçavralar), tös (ongon)leri yedirme (ağızlarına yağ sürme), ateşe yağ atma ve şarap serpmeye gibi törenler bunlara örneklerdir. Ayrıca bunların en önemlilerinden biri de ruhlara bağışlanarak başboş salıverilen hayvanlardır. Bu tür kurbana Türkler ‘ıdıık’ yahut ‘ıduk’ adını verirler. Salıverilmiş, gönderilmiş anlamlarına gelmektedir. Bu amaç için yetiştirilen hayvanlara yük vurulmaz, sütü sağılmaz, yünü kırılmaz. Sahibinin yaptığı bir adak için saklanır (İnan, 2000: 97-98).

Simav’da yeni ev yapan kişilerin eve oturmadan önce kurban kesme âdeti yaygındır. Kurban kesmeden önce bir kuyu kazılır, kurban orada kesilir, kanın başka yerlere akmasından kaçınılır. Hayvandan kalan artık parçalar da bu kuyunun içerisine koyulup gömülür (KK21). Kurban kesildikten sonra kellesi pişirilir ev halkı tarafından yenir. Daha sonra bu kellenin eve asıldığı da görülür (KK8). Ev yaparken temel atılınca kurban kesilir, hayır ve bereket olsun diye temelin içerisine altın atılır (KK34). Bu uygulamalarla evi kutsamak, korumak amaçlanmıştır. İyeleri ve ruhları memnun etmek amacıyla kurban kanının akıtılması, hayvanın kanının ve parçalarının etrafa saçılmamasına özen gösterilmesi Kamların kurban törenlerinde dikkat ettikleri hususlarla benzerlik göstermektedir.

Simav dağının en yüksek tepesi olan Ziyaret Tepesi, çevre köylerde yaşayanlar tarafından yılın belli günlerinde özellikle Hıdrellez zamanında burayı ziyaret eder,

¹⁴ <http://www.tdk.gov.tr> (27.08.2018)

kurban keser, dilekte bulunurlar. Burada kesilen kurbanlar pişirilip yenilmez, dağa bırakılır, dağa sunulur (Pala ve Erdoğan, 2007: 19). Bu uygulama Türklerde görülen Yer-subları ve ata ruhlarını memnun etmek için yapılan kurban törenlerini hatırlatmaktadır. Türkler de kurbanlarını iyeleri memnun edip, hastalık ve bela getirmelerini önlemek amacıyla, yüksek tepelerde veya dağlarda keserler bazense sırf tanrı ve tanrısal varlıkları memnun etmek için büyütülen ıduk adı verilen hayvanlar dağa kurban olarak bırakılır böylelikle iyelerin memnun olacağına inanılırdı.

Adak evlenme, hastalığın sağaltılması, çocuk sahibi olma, korunma, zor durumdan kurtulma, vb. gibi dileklerin gerçekleşmesi amacıyla yüce varlıklara, türbelere, ruhlara-iyelere adanan kurban, oruç, yiyecek, eşya veya herhangi bir söz¹⁵ anlamına gelmektedir.

Yörede çocuk sahibi olmak isteyen kişiler çeşitli türbelere giderek mum diker, ağaçlara çaput bağlar, horoz keser veya kurban adar. Ayrıca çocuk dünyaya gelirse türbede yatan zatın adının koyulacağını adayanlar ve sonunda çocuğa kavuşunca bu ulu olarak kabul edilen kişinin adını koyan ailelere dair anlatmalar yaygındır. Adak yapacağını dile getirip geciktiren, yerine getirmeyenin başına bela geleceğine inanılır. Bu yüzden adağın bir an önce yerine getirilmesi uygun görülür (KK33). Kurban adayan kişiler geciktirmeden adaklarını yerine getirirler, genellikle bu kurban sunma ritüeli türbe yanında yapılmaktadır zira türbelerin bulunduğu tepeler/dağ etekleri kutsal kabul edilmektedir. Kurbanı adayan kişi kurban etinden yemez, bu et insanlara ister pişirilerek ister çiğ olarak dağıtılır. Adak olarak kesilen hayvanın ev halkınca yenilemeyeceği düşünülür (KK23-33).

Simav'da adak için, akıka için, askere gidenler için veya sağ salım dönen için, hacdan dönünce, yeni bir şeye sahip olunca, hatadan-kazadan korunmak adına kurban kesilir. Kurbanın artıkları gömülür, diğer hayvanların erişip karıştırması iyi karşılanmaz (KK5).

Çocuğun dili çözülsün diye adak veya kurban yapılır. Kurban için genelde erkek ve 1 yaşını doldurmuş hayvan tercih edilir (KK3). Yörede en makbul görülen kurbanlar keçi ve koyundur. Her hayvanın da erkeği tercih edilir. Koç veya erkek kurban olarak ilk tercih edilenlerdir (KK32-3-1-18). Türklerde her zaman kurban olarak

¹⁵<http://www.tdk.gov.tr>

erkek hayvanın kesildiği en eski yazılı kaynaklarda dahi geçmektedir. Dede korkut hikâyelerinde kurban törenlerinden ve kesilen hayvanlardan söz edilirken “deveden buğra, attan aygır, koyundan koç” sözü sık sık geçmektedir. Yörede de dişi hayvan tercih edilmemeye çalışılır.

Akika kurbanı yeni doğan ilk erkek çocuğa için 10 yaşına kadar her yıl kesilir (KK24). Bir başka inanmaya göre ise her erkek çocuk için iki kız çocuk için bir tane kurban, yedi yaşına kadar kesilir, bu kurbanlar Allah çocukları korusun diye kesilir (KK22).

Bazen korunma ve kötülükleri uzak tutma adına Tanrı’ya kurban sunulduğu görülür: ‘Bir ürüya gördüydü Asım’a benim kayınbabam, hemen o gün hayvan aldı geldi, kestik dağıttık. Ne gördüğünü de söylemedi. Her ne gördüyse herhalde onu korumak için tanrıya kurban kesti’ (KK12).

Bazen çocuk sahibi olmak isteyen kişiler özel olarak kabul edilen ağaçlara gider. Oğlan çocuğu isteyen:

“Armudu taşıladım,

Kızı koydum oğlana başladım’ der, daha sonra dua eder. Sonunda dileği yerine geldiğinde yemek yedirir veya bir adak kurban kesilir.

Saçı uygulamaları genellikle düğünlerde görülmektedir. Simav yöresinde saçı olarak şeker, arpa, buğday ve bozuk para yaygındır. Gelin alma sırasında baba ocağında çıkan gelin arabaya bindirilmeden önce evdeki kadınlar etrafa bu karışımı saçar, son zamanlarda saçı olarak paketli hazır yiyecekler (Kek vb.) atılmaktadır. Ayrıca gelin oğlan evine geldiğinde damat gelinin başına bu karışımdan saçar. Bu uygulamadaki amaç, kötülüklerden korumak, nazarı uzak tutmaktır.

2.2.2. Yağmur Duası

Yağışın olmadığı veyahut yetersiz olduğu zamanlarda, kuraklık ve kıtlık endişesiyle yapılan yağmur duası oldukça eski bir uygulamadır. Çoğu toplum tarafından kutsal kabul edilen su, yaşamın, üretimin kaynağı olarak kabul edilmiştir.

Türkler en eski devirlerinden itibaren suya Tanrının bir armağanı olarak bakmaktadır. Bu yüzden de suyun kesilmesi-yağmurun yağmayışı üzerine Tanrıdan

yardım ister, dilekte bulunur. Bu hususta isteklerini kabul ettirme amacıyla ata ruhlarının ve Yer-Sub'ların nezaretinde bir takım işlemlere başvururlar.

Türk kavimlerinde, eski devirlerden beri Türk Tanrısı'nın, soylarına yağmur, kar, dolu yağdırma ve fırtına çıkartma gibi sihirli olaylar meydana getiren bir taş armağan ettiğine inanılmıştır. 'Cay, Cada, Yada ve Sata' isimleriyle anılan bu taş her devirde Türk kavimlerinde bulunmuş, kamlar tarafından bahsi geçen doğa olaylarını gerçekleştirmek için kullanılmıştır (İnan, 2000: 160).

Türklerin geçmişlerinde bu tür işlemlerin Kam adı verilen kişilerin önderliğinde gerçekleştiği görülür. Kamlar sihir yöntemleriyle yağmuru yağdırır. Günümüzde Simav yöresinde yılın belirli zamanlarında veya yağışların yetersiz olduğu günlerde bu işlemlere benzer uygulamaların yapıldığı görülmektedir.

Simav'da rastladığımız ve Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yağmur duası yapılırken sıkça görülen en az kırk bir olmakla beraber farklı sayılarda toplanan taşlara, dua okuyup ardından suya atmak âdetinin kaynağının Yada Taşı'na vardığını söylemek mümkündür.

Yağmur duaları genellikle, çok sayıda çakıl taşlarının (genellikle 41 olmakla beraber değişebilir) üzerine kısa dualar okunup bunların torba içinde suya daldırılması; yöre halkınca verilen 'hayır aş'ından sonra hep birlikte namaz kılarak dua edilmesi; küçük çocukların birtakım tekerlemeler söyleyerek oynadıkları oyunlar ile tören ortamının oluşturulması gibi farklı yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Bahsettiğimiz bu üç uygulama dışında bir de Tanrı'nın acıyıp merhamet etmesi amaçlanarak yapılan, anne ile yavrunun uzaklaştırılıp yavrunun ağlamasını sağlamayla gerçekleştirilen bir işlem görülmektedir. İnek buzağıdan, koyun kuzudan, anne bebeğinden ayırılır, kuzunun melemesi, buzağının böğürmesi, bebeğin ağlaması ile Tanrı'ya bu yavruların süt dilemesi gibi, toprağın da su dildiği anlatılır (Boratav, 2015: 158-159).

Yörede yağmur yağmadığında, kuraklık olduğunda köprü altına ekmek gömüldüğüne inanılır. Bu yüzden Tanrı'nın su vermediği düşünülür. Ekmeğin köprü altında gömülü olması ise buğday ekenlerin, ürünün bol olması için, ekmeği bir köprü'nün altına gömünce yağmurun kesileceğine inanmasıdır. Simav'da sıkça başvuru olan bu uygulamayla yağmur kesilir, ekmek bulunduğu yerden çıkarılınca yağmur geri gelir inancı vardır (KK3). Yine yağmur yağmadığında asma dalının

gömülmesiyle veya önceki mahsulden kalmış kabağın atılmasıyla yağmurun da yere ineceğine, yağacağına inanılır. Yağmurun yağmamasının bir diğer sebebi olarak da birisinin hata yapması ve Allah'ın bu durumdan ötürü ceza vermesi olarak görülür (KK33).

Yörede yağmur duası ile ilgili gerçekleştirilen uygulamalar köylere göre farklılık göstermektedir. Çocukların gerçekleştirdiği bu uygulamalar dışında toplu halde yapılan dualar da çeşitlilik göstermektedir.

Öncelikle Simav'da yağmur duaları genellikle Cuma günü yapılır. Yağmur duası çoğunlukla İlkbahar'da Nisan-Mayıs aylarında veya Hıdrellezde yapılır. Duaya çıkmadan evvel sadaka verilmesi, 'hayır aş' verilip fakirlerin doyurulması, günahlardan tövbe edilmesi, dargınların barışması gibi bir takım işlemlerin yapılması gerekli görülür. Duaya köyün hocasının-imamının önderlik ettiği sıkça görülür. Bazen önce dua yapıp ardından hayrın yapıldığı da olur. Yüksek bir tepeye çıkılır, bu genellikle bir türbenin bulunduğu tepe olmakla beraber, bazen su kenarına, yaylaya çıkıldığı da görülür. Hayır için her evden yağ-un vs. malzemeler toplanıp hamur işi yiyecekler yapılır. Duanın yapılacağı tarihe, saate ve yere önceden karar verilir, halka duyurulur. Tüm süreçler hocanın önderliğinde gerçekleşir.

Bugün hâlâ devam etmekte olan yağmur duasının en yaygın uygulaması bu bahsettiğimiz işlemidir. Simav'ın çoğu köyünde hayır yaptıktan sonra yüksek bir tepede, su kenarında, yeşil bir alanda dua edildiği görülür. Dua sırasında yapılan birçok uygulama birbirleriyle benzerlik gösterir: Ceketlerin ters giyilmesi, çocukların ıslatılması, taşların suya basılması, hayır yapma vs.

Yağmur duası sırasında eller sürekli yukarı-aşağı evirip çevrilir. Bunu yapmadaki sebep yağmurun gökten gelip toprağa düşmesinin temsil edilmesidir. Kaynak kişimiz Kiçir Köyünde bu şekilde dua ettikten hayır aşından yiyemeden yağmurun yağdığını söylemekte (KK3).

Beyce Köyünde yağmur duası yapılırken bir koyun bir de onun kuzusu getirilir, birbirlerinden uzaklaştırılıp melettirilir ve eller toprağa çevrilip dua edilirse yağmurun yağacağına inanılır (KK24).

Bahtıllı'da köyde adı tek olan kişi şehit mezarından bir taş alır, çeşmenin ayaklığına gömer, böylece yağmurun yağacağına inanılır (Başhan, 2010: 36).

Çocukların yaptıkları uygulamalara değinecek olursak, akşamleyin dışarı çıkarak; Bir evin önüne gelerek

Yağ yağ *yağmur*

Teknede *Hamur*

Ver Allah'ım ver

Sicim gibi *yağmur*' derler, ev sahibi de onlara su döker ve para verir. Bu işlemi kız çocukları yaparsa duanın kabul olacağına inanılır (KK12-24). Beyce köyde bu işleme çıkan kız çocukları üzerlerine bir naylon örterler ve işlem sonunda su atan ev sahibi çocuklara yumurta hediye eder.

Başhan yaptığı araştırmasında yöredeki çocukların 'Kepçe Gelini' oyununu oynadıklarını söylemektedir (Başhan, 2010: 37). Çocuklar bu oyunu oynarken köyün her tarafını defalarca dolaşırlar.

Çocukken yumurta toplamaya çıkardık;

'Yağmur yağıyor

Seller akıyor

Arap kızı

Camdan bakıyor' diye tekerleme söyledik, evin sahibi de oradan bakardı, su serpirtirdi camdan, bir hediye verirdi. Ondan sonra yağmur geleceğine inanılırdı (KK12).

Çocuklar nohut büyüklüğünde taş toplarlar, bunlar bir torbaya koyulur. Hocalar taş toplama işini üzerine alırlar. Taşlar çeşmelere okunarak bastırılır ve ardından dedeye gidilip dua edilir.

Yağmur duasına bebekler götürülürse ve bebek ağlarsa yağmurun yağacağına inanılır. Ayrıca ceketler ters giyilir, dedeye gidilir, dua boyunca eller havaya kalkar ve ardından yağmurun gökten yere yağışını temsil edercesine yere doğru tersine çevrilir. Çocuklardan birkaçının üzerine su serpilir, bir türbe veya yataının etrafında döndürülürdü. Bazen de yağmurun yağması için koyun, keçi veya küçük çocuklar havuzlara atılıp çıkarılırdı.

Uzun süre yağmur yağmazsa, yaşlılar evin ilk erkek çocuğunu getirir, aharların suyuna-çeşmeye bastırırlar, çocuk ağlayarak evine gider. Böyle yapılıncaya yağmurun yağacağı düşünülür (KK3).

Samat köyünde yağmur duası köyde bulunan yaylada yapılır. Bu dualar eğlence şeklinde olur, tüm köy halkı katılır (KK8). İhtiyar heyeti duanın yapılacağı yere, zamana, saate karar verir, halka duyurulur. Duadan önce küsler barıştırılır. Duadan önce mevlit okutulur, köyden toplanan un, bulgur, yağ vb. malzemelerle köyün kadınları yemek pişirilir, gözleme yapılır. Hocanın önderliğinde tüm köylü namazdan çıkarak yüksek bir yere gider, burada dua edilir, dua esnasında ellerin avuç içleri göğe doğru açılıp yere doğru çevrilir. Duaya gelen köylüye gözleme dağıtılır. Genellikle duadan sonra yağmur yağar (KK34).

Bahsi geçen tüm uygulamalar yağmuru yağdırmak, Tanrı'nın lütfuna erişmek ve duaların kabulünü sağlamak içindir. Yöre insanı bunları yaparken yağmurun yağacağına inanır. Eğer yağmur yağmazsa Tanrı'nın istemediği bir durum olduğuna inanılır. Tüm küslerin barışması istenir, zira küs kalınmaktan Tanrı'nın hoşlanmayacağına inanılır. Bu yüzden dua edilmeden önce atılan ilk adımlardan biri sosyal ilişkilerin düzeltilmesidir.

Yukarıda bahsi geçen uygulamalardan yola çıkıldığında, yöredeki bu unsurlarda eski Türk inançlarının hâlen sosyal hayata, ilişkilere etki ettiğini görürüz. Tüm bu uygulamalara 'imam' önderlik etmesine rağmen 'dua' kısmı çıkarıldığında geri kalanların eski inanç sistemlerinden kaldığı görülecektir.

Yağmur duası sürecinin tamamına önderlik eden imam (Hoca)ın Şamanist inanç sistemindeki Kam'ların zamanımızdaki temsilleri olduğu dikkate değerdir. Bu süreçte 'Hayır Aşı' için kesilen kurban, İslam'da olduğu kadar, eski Türk inançlarında da olan bir işlemdir. Daha önce değindiğimiz üzere bu pratiklerin yüksek yerlerde, genellikle türbelerin yer aldığı tepelerde, yatırların olduğu alanlarda olması Türklerin eski inançlarındaki dağ kültü ve atalar ruhunun gücüne, kurtarıcılığına sığınma anlamına gelmektedir.

Taşlarla ilgili pratiklerde taşın suya bastırılması, üzerlerine kısa duaların okunması, taşların çeşme kenarlarından, mezarlardan toplanması ve yine çeşme, dere, göl vb. yerlere atılması, mekânların yatırlara yakın seçilmesi şeklinde karşımıza çıkan

tüm bu unsurlar su, taş ve ata ruhlarının kutsal sayıldığı eski inanç sistemlerimizle ilgilidir. Bu kutsal sayılan unsurların kullanılmasındaki amaç onlardaki kutsiyet ile korunup kurtarılabaklarına inanmaktır.

Yağmur duası esnasında elleri avuç içleri yukarıya (göğre) bakacak şekilde kaldırıp ardından tam tersi (yere-toprağa) çevirmede bir çeşit taklit etme söz konusudur. Yağmurun yağışını taklit eden bu uygulamayla yağmurun yağacağına inanılır. Acıpayamlı bu uygulamaları ‘geçken’ ve ‘benzetimsel’ sihirler olarak açıklamaktadır (Acıpayamlı, 1976: 6). Geçken büyü, önceden bir arada bulunmuş nesnelerin ayrıldıktan sonra da temas hallerini devam eder gibi göstermek için yapılan uygulamalardır. Su serpmeye veya suya basma uygulamalarında bu görülmektedir.

Sonuç olarak tüm bu uygulamalarda, yöre halkı her ne kadar İslâmi bir uygulama gibi sanarak icrâ etse de bunların daha çok eski Türk inançlarının belirtileri olduğu söylenebilir.

2.2.3. Avcılık

Türkler göçebe hayattan sonra çiftçi, çoban ve avcı olmak üzere üç bölüğe ayrılmışlardır. Eski Türklerde avcılık ve akıncılık her zaman kıymetli görülmüştür. Bağımsız boy döneminde Türkler yılda bir defa totemlerini avlamayı gerektiren, ayin niteliği taşıyan, avın sonunda toy ve bayram yapılan birinci av ile ekonomik amaçlarla, günlük hayatta kullanılan alet vb. gereksinimleri karşılamak üzere yapılan ikinci av olmak üzere iki amaçla ava giderdi. Baay Bayanay av tanrısı olarak kabul edilir, avın kutsanması, iyi geçmesi için veya av esansında hastalanan bir avcının iyileşmesi için bu tanrıyı memnun etmek amacıyla kurban verilirdi. Bayanay’ın yedi arkadaşı daha olduğu bunların üçünün avcılara dost, gerisinin düşman olduğuna inanılır (Gökalp, 1991: 270-271).

Ava giden kişi ile konuşmamaya özen gösterilir. Zira avcılar ava giderken biriyle karşılaşır ve ardından da hiç hayvan avlayamazsa o kişinin uğursuz geldiğini düşünür. Bu yüzden nasibini kapamamak için konuşmaya çekinildiği görülür. Avcıların arkasından kuşları süpürsün gelsin diye süpürge atılır. Süpürge çoğu işlemden karşıma nazardan koruyan, kötü varlıklardan sakınmayı sağlayan bir unsur olarak çıkarken burada da hem uğur getirmesi, hem de süpürmek işlevini temsil eden süpürge ile kuşları

vurup-süpürüp gelmeyi birbirine benzeterek birinin gücünü diğerine geçirme amacı taşıdığı düşünülebilir.

Cuma günleri yaş kesmek, temizlik yapmak gibi şeylerin hoş görülmemesi gibi ava da gidilmez (KK34). Zira Cuma günü insanlar gibi tüm canlı varlıkların Allah'a ibadet ettiği düşünülmekte, cana kıyanın da büyük günah sahibi olacağına inanılır.

Simav'da eskiden domuz, tavşan, kurt, ayı, geyik veya kuş için ava gidilirdi. Günümüzde kuş ve yaban domuzu avı devam etmektedir. Kurdun vurulması bazı köylerde iyi sayılmamaktadır (KK31).

Yörede uğursuzluk getirdiğine inanılan insanlara görünmeden ava gitme gayretinde bulunan avcılar, bu durumun tersi olarak uğurlu saydıkları kişileri görünce işlerinin yolunda gideceğini düşünürlerdi. Bu duruma örnek olarak kaynak kişinin anlattığı: Eliflerin bir kadın varmış, dedem onların oradan geçerken mermi atarmış 'geh, geh, geh' diye seslenirmiş, kadın dışarı çıksın diye, kadını görünce işleri rast gidermiş (KK35) bu olay gösterilebilir.

Ava çıkarken uğursuz sayılan kişilere görünmeden-duyurmadan, gizlice ava çıkılır. Tavşan vurulursa, kimseye verilmez, vuran kişi evinde soyar, bir hafta sonra çömleğe vurur, kendisi yer (KK35).

Yörede avcıların biri bir yandan diğerinin öbür yandan "Hayy!" diye bağırarak hayvanı ortaya çıkararak avlanmasına sürüm avı denir. Eskiler avı hep bu şekilde yaparlarmış (KK32).

Simav'da Akdağ avcılar için değerli bir bölgedir. Yörede avcılar tarafından anlatılan meşhur av öykülerinin çoğu Akdağ'da geçmektedir. Abartılı bir av hikâyesi örneği şu şekildedir: Yörede ustalıklarıyla nam salmış avcılar Akdağ'a ayı avına çıkar. Avcılar ayrı ayrı giderek ortada birleşecek şekilde ilerlerler. İçlerinden biri, sırtını kayaya vererek güneşlenen bir ayı görür. Hemen tüfeğini doğrultur ve ayının kendisini görüp üstüne doğru gelmesini bekler. Ayının umursamadığını gören avcı tahrik olur, diğer avcılarının sesleri gelmeye başlayınca onlardan önce davranıp işini bitirmek için harekete geçer. Tüfeğini kontrol edip ayının üzerine doğru ilerler, tam ateş menziline girince de tetiğe basar. Lakin tüfek ateş almaz, bu arada ayı da yerinden doğrulup avcının üzerine doğru gelir. Avcı tekrar tetiğe basar lakin tüfek tekrar tutukluk yapar. Ayı avcının burnunun dibine kadar yanaşır, korku içindeki avcının elinden tüfeğini alır,

yüzüne karşı “tuuh!” diyerek tükürür, tüfeği de odun gibi bölerek, geri döner ormanın içerisine doğru gözden kaybolur. Bu hikâye avcılarının her yıl verdiği Cumhuriyet şöleninde anlatılır (Pala ve Erdoğan, 2007: 21).

2.2.4. Ürün/Hasat

Türklerde “yer ve toprak” eş bir değer içinde kullanılsa da farklı anlamlar içermekteydi. Toprak, ayaklarımızla bastığımız ve aynı zamanda bize çok yakın olan bir varlıktı. Yer ise oturduğumuz ve bastığımız toprak parçasından başlayarak bütün dünyayı içine alan ve göğün karşısında bulunan ikinci bir kutsal varlık idi. Türklerin “yağız-yer” adını verdikleri bu kutsalın aşağılara doğru uzanan sonsuzlukları vardı. Gök ve yerin sonsuzlukları gelip “Kişioğlu” yani insanoğlunda birleşiyordu.

Türklerin ziraatla ilgili uygulamalarının ve inanmalarının temelinde eski inanç sistemlerinin etkileri görülmektedir. Tabiat yasalarını etkileme işlemlerinin birçoğu bereketi sağlama amacı güder.

Buğday, nohut vb. ekerken, tohumu toprağa saçan kişi “Kurt-kuş yesin, artan bizim olsun”; “Gelen geçen yesin” der. Böyle söyleyince daha çok ürün vereceğine inanılır. Ayrıca Enderesi Dedesi tarafında bulunan tarla sahipleri, tarlalarını ekmeden önce, adak olarak hayvan kurban ederler veya kansız kurban olarak nitelendirilebilecek nesneler sunalar, dağıtırlar, daha sonra tarlalarını ekerler (Aday, 2013: 666). Bu uygulama bir çeşit Yer-subları memnun etme amacı taşıyan kurban törenini hatırlatmaktadır. Harman kaldırıldıktan sonra ise belirli bölgelere kuşlar yesin diye deste halinde harmandan bırakılması (KK3) da yine temelinde Yer-Subları memnun etmeyi amaçlayan bir çeşit saç/kansız kurban yerine geçmektedir.

Önceden yufka yapıldığında ilk önce öküze yedirilirdi. İlk yeme hakkının hasadın işlenmesinde çok emeği olan öküzün olduğuna inanılırdı. Böyle yapılmadığında evin bereketinin azalacağı düşünülürdü (Başhan, 2010: 47).

Rençperlerin buğday para yapsın, bol olsun diye gerçekleştirdikleri bir pratik vardır. Buna göre tarlasını eken kişiler, ürün yetiştikten sonra, Simav’a yakın bir yerdeki köprüünün altına ekmek gömerler. O köprüden bu tarafa yağmur geçmez diye inanırlar. Yağmuru kesmek için yapılan bu pratiğin gerçekliğine inanılmakta, yakın

zamana kadar uygulandığını kaynak kişimiz aktarmaktadır. Daha sonra hasat yapıldıktan sonra ekmek gömüldüğü yerden çıkarılır ve böylece yağmur yağar (KK3).

Yörede buğday bolluk, bereket ve nimet gibi anlamlara gelmektedir. Buğdaya özel bir saygı gösterilmektedir. Halk arasında buğdaya, una, ekmeğe saygı duyup kıymetini bilen Tanrı'nın huzurunda kıymetli olacağına inanılır. Saygısızlık edenin ise hiçbir zaman feraha ermeyeceğine, evinde bereket olmayacağına inanılır. Ekmeğin yere düşmesi halinde hızla yerden alınır üç defa öpüp başa koyma pratiği uygulanır. Bir cismin öpülüp alna değdirmenin saygı duymak ve kutsal görmekten ileri geldiği bilinmektedir.

Buğday, arpa, darı gibi ürünler birçok uygulamada karşımıza çıkmaktadır. Düğünlerde veya kutlamalarda saç olarak arpa buğday saçmak, kazalardan belalardan korunmak için başın üzerinde üç defa un çevirmek gibi (KK3). Başta un çevirme yöntemi Kamların insanları çeşitli hastalıklardan kurtarmak için göçürme-çevirme adı verilen, hastanın başının etrafında bir hayvanı dolaştırıp hastaya musallat olan ruhu bu hayvana nakletme yöntemini hatırlatmaktadır. Yörede bu işlemi Ocaklı kişiler yapmaktadır ki bu kişilerde Kamların öğreti ve yöntemlerini günümüzde temsil eden kişilerdir.

2.2.5. Bahar Bayramları ve Belirli Günlerle İlgili Uygulamalar

Türklerin ilkel zamanlardan beri birtakım ayinleri, kutlamaları sürdürdüğünü çeşitli araştırmaların ışığında bilmekteyiz. İnan, Türk kavimlerinin yaptığı ayin ve törenleri, *“1-Muayyen vakitlerde yapılması gereken ayin ve törenler”*, *“2-Tesadüfî olaylar dolayısıyla yapılan özel ayin ve törenler”* olarak ikiye ayırmaktadır (İnan, 2000: 97). Bizim bahsini edeceğimiz kesin ve belirli olan bu kutlamalardan ilkbahar ayına özel olanlardır. İlkbaharın gelişyle çoğu korunma, bereket-bolluk için gerçekleştirilen bu uygulamalar yöre halkı tarafından devam ettirilmektedir. Bu bayramların ve kutlamaların eski Türk devletlerinde resmi bayram olarak kutlandıkları Çin kaynaklarından anlaşılmaktadır. Mart aylarında başlayan bu uygulamalar, Mayıs ayı süresince de devam ederler.

Simav yöresinde 9 Mart'ta yapılan bir takım pratiklere rastlanır. Mart'ın dokuzu kışın bitişi baharın başlangıcı olarak kabul edilir. Bu yüzden tüm ev silinir ve

bir küpe koyulup evden atılır. Böylelikle ev temiz ve pisliklerden arınmış olur (KK1). Yine bu uygulamaya benzer şekilde: Bir testi alınır, komşunun kapısına gidilir. Kapıda “Al pire kütüğünü, ver çıra kütüğümü” denir ve testi o kişinin kapısında kırılır. Böylelikle evde pire olmayacağına inanılır (KK3).

Mart ayının 21’inde nevrüz kutlamalarının geçmişte yapıldığını anlatan kişiler olduysa da günümüzde Simav’da nevrüz kutlamalarının yapıldığı hususunda bir kaynak edinemedik. Hıdrellez kutlamaları tüm halk tarafından kabul edilirken onun dışındaki bahar bayramlarına Nevruz/Gâvur Küfrü/ Paskalya cevapları verildi. Bu bayramlar birbirine karıştırıldığı gibi Nisan ayı içerisinde gerçekleştirilen Gâvur Küfrü bu kutlamalardan -özellikle Beyce köylüler tarafından- en hatırlanır olan bayram olduğu görülmüştür.

Simav’da Nisan ayında yağın yağmurla ilgili çeşitli inançlar görülür. Yöre halkı Nisan yağmurunu zezem suyu gibi kutlu ve uğurlu saymaktadır. Bu yağmurdan hamur yapılır, hamur kabarırsa bir yıl boyunca bir şey istemeye gelene istediği verilir, kabarmazsa verilmez. Nisanda yağın yağmurun suyu alınıp eve serpilirse o yılın bereketli olacağına inanılır. İlk hamurun Nisan yağmuruyla üretildiğine inanılır. Bu inanca göre yağmurun suyuyla hamur yapılır. Hamur kabarırsa kişinin muradına ereceği kabul edilir (Başhan, 2010: 50).

2.2.5.1. Gâvur Küfrü

Bahar bayramlarının ilki olarak değineceğimiz “gavur küfrü”, yörede sorulan Hıdrellez sorularına verilen cevapların, Hıdrellez kutlamaları dışında birtakım pratiklere denk gelmemizden kaynaklı ele alınacaktır.

Boratav’ın Bolu civarında ‘Betnem’ (veya Betlem) olarak adlandırıldığını söylediği bu kutlama Hristiyanların paskalya törenlerine denk gelen bir Pazar gününde gerçekleşir. Boratav’ın aktardığına göre bu ismin nereden geldiği tam olarak bilinmemekle beraber Kelt kavimlerinde *beltane* diye adlandırılan bir bahar bayramı vardır. Bu adın Keltlerin bir kalıntısı olabileceği düşünülmektedir (Boratav, 2015: 251). Boratav kelimenin kökeninin tam kaynağının bilinmediğini ifade etmektedir, betnem-betlem adının DLT’de geçen “Bedhrem”(halk arasında gülme ve sevinme, bir yerin ışıqla bezenmesi ve orada sevinç içinde eğlenilmesi” (Çay, 1990: 5).) kelimesini

hatırlatmaktadır, lakin kelimenin kökeni hakkında bu bilgiler dışında bir araştırmaya girilmemiştir. Bu güne “Hasır küfrü” veya “Gâvur küfrü” adı verildiği de görülmektedir. Hasır küfrü denmesindeki sebep eski hasırların ateş yakmakta kullanılmasıdır.

Gavur Küfrü olarak adlandırılan bu bayramın Anadolu’da gördüğümüz ortak özellikleri arasında ateşin yakılması, yumurtaların kızıla boyanması, ateşten atlarken günahlardan ve kötülüklerden kurtulacağına inanılması, atlama sırasında “gavurların boynuna” gibi sözlerin veya bu sözlerin bulunduğu tekerlemelerin söylenmesi sayılabilir.

Araştırmamızı yaparken Nevruz ve Hıdrellez ile ilgili sorular yöneltince “Hasır küfrü derler ona” diye yanıtlar aldık. Bizden önce yörede yapılan benzer çalışmalara da bize verilen cevapların benzerlerinin verildiğini tespit ettik. Başhan’ın Beyce Kasabası’ndan ‘6 Mayıs’ta Gavur Küfrü olur’ şeklinde, Sunal’ın Hıdırdıvanı (Divanhıdır veya Delhadır da denilir)’ndan ‘Gavur Küfrü-Paskalla denir’ şeklinde kaynak kişilerinden aldığı bilgiler bizim karşılaştıklarımız ile benzerlik göstermektedir. Yörede yukarıda sıraladığımız bayrama ait özelliklerin çoğu devam ettirilmektedir.

Beyce’de dinlediğimiz Gâvur Küfrü uygulaması şu şekildedir: Ateşi eskiden yakarlardı. ‘Gâvur Küfrü’ derlerdi, herkes üstünden zıplardı. Ateşin üstünden atlayınca günahların gâvurun boynuna geçeceğine inanılırdı. Hasır yakarlardı, ateşi akşamleyin mahalle içinde gençler yakardı. Anneler, babalar da evde yumurtaları soğan kabuklarıyla boyamış şekilde pişirirlerdi. Çocuklar yumurta dövüştürdü.

Beyce’deki bir diğer kaynak kişimizin anlattığına göre Gâvur Küfrü Hıdrellezden 3 hafta önce olur ve ateş için çocuklar, akşama kadar çevreden çalı-çırpı vb. toplar, ateş yakarlar (KK12, KK24).

Hasır vardı bizde önceden, o hasır kabuklarını yakardık, üzerinden tüverdik. Günahların gâvurların koynuna dökülecek derdi ihtiyarlar.

Paskalya deriz biz ona, gâvurlar edermiş onu. Kadının biri ben çocukken arkasına bindirdi, ateşin üstünden tüngüttü. Cigirgeni ocağa salarlardı:

“Küçük iğne Metin’e

Koca iğne gâvurların g...üne” deyince gâvurların arkası gidişirmiş derlerdi (Sunall, 2002: 185).

Boratav bu bayrama kimi zaman Gâvur Küfrü kimi zaman Paskalya denmesinin sebebini Mudurnu’dan derlediğı bir anlatıya bağlayarak, bir defasında Hıristiyanlar Paskalya gününün hesaplama yöntemini unuttur, onlara bunu, rivayete göre Müslüman çocukları başka bir rivayete göre ise ünlü din adamı Cibâlî öğretmiştir. Bu anlatı bayramın öteden beri Müslüman ve Hıristiyanlarda ortak olduğunu ve iki dine de daha eskiden miras kalan bir gelenek olduğu düşüncesine götürebilir (Boratav, 2015: 251).

Hasırların yakılmasıyla ev eski şeylerden arınır, yenilenir ve tazelenir. Bu işlem tam da bahar bayramına yaraşır bir amacı ihtiva eder.

2.2.5.2. Hıdrellez

Bahar bayramları başlığı altındaki diğer bir kutlama Hıdrellez’dir. Anadolu’nun çoğı yerinde kabul edildiğı üzere Hıdrellez, Hızır ve İlyas Peygamberlerin, 6 Mayıs günü buluşması ve Hızır Peygamberin baharın geldiğini haber verdiği inancıyla kutlanan bayramdır. Yöre halkı 6 Mayıs günü baharın başlangıcıyla, o seneki bereketin, kısmetin dağıtıldığına inanır. Bu sebeple de 5 Mayıs gecesinden birtakım pratikler gerçekleştirmeye başlar ve bu uygulamalar 6 Mayıs akşamına kadar devam eder. ‘Hızır’ adının Arapça yeşillik manasına gelen ‘hadr’dan geldiğı sanılmaktadır. Hızır peygamber her devirde yoksullara, ihtiyaç sahiplerine yardım, bereket getiren bir kurtarıcı olarak tasavvur edilmiştir. Ayrıca Arap mitolojisinde de Hızır tabiatın canlanmasını sağlayan tanrısal bir varlık olarak kabul edilirdi. İslamiyet’ten sonra Hızır inancının devamının kaynağı Kur’ân’da Kehf Suresi’nin 60. ve 80. Ayetlerinde geçen Hz. Musa ile Hz. Hızır kıssasıdır.¹⁶

Türklerde destanlara, hikâyelere, masallara kadar giren Hızır ile ilgili inanç ve düşünceler, eski Türk inançlarından da etkilenerek varlığını devam ettirmektedir (Ögel, 2010: 87). Halk inancına göre Hızır yıl boyunca dünyayı dolaşır, İlyas peygamber ise denizdedir. Hızır peygamberin ayağının değdiği yer yeşerir, kuru otlar yeşillenir, dokunduğı kişide yeşil iz bırakır (Aday, 2003; 128). Hızır peygamberin kişiliğinde var

¹⁶ <https://kuran.diyaret.gov.tr> (25.08.2018)

olduğuna inanılan bereket, bolluk ile uğur getirdiğine, darda kalanlara yardım ettiğine inanılır.

Hıdrellez kutlamalarıyla ilgili iki görüş vardır. Bunlardan birincisi bizim de yukarıda değindiğimiz üzere, bazı yerlerde ‘hıdırilyas’ da denilen bu günde, karada gezen Hızır ile denizlerin hâkimi İlyas yılda bir kere Mayıs’ın 6’sında yeşillik, çimenlik bir yerde buluşup sohbet ederler. Bu buluşmanın akabinde her yer yeşillenir, sular çoğalır. Bu sebeple halk bu günü kutlar.

İkinci kabule göre ise Hızır bir erkek, ellez ise kadın ismidir. Bu iki genç birbirini delice sever, fakat bir türlü bir araya gelemmez. 6 Mayıs’ta bir tesadüf ile çayır ve çimenlik bir yerde kavuşurlar. Sevinçten orada can verirler. Halk bu büyük aşkı anmak üzere kutlama yapar (Acıpayamlı, 1978: 22-23). Aktardığımız bu ikinci inanca yörede rastlamadık.

Anadolu’nun çoğu yerinde olduğu gibi yörede de Hıdrellez öncesi, birçok hazırlık yapılır. Bu hazırlıkların başında temizlik gelir. Yöre halkı evini, kullandığı eşyaları, üstünü başını temizler. Önceki günden yiyecekler, kıyafetler ve tüm eşyalar ayarlanır. Hıdrellez sabahı erkenden, ağaçlı, pınarı olan bir mesire alanına giderek hep birlikte yer, içer ve eğlenir. Hıdrellez günü alışveriş yapınca evde bereket olacağına inanılır. Bugün merkezde ve köylerde yapılan kutlamalarda panayır gibi tezgâhların kurulması ve alışveriş yapılması bu inancı taşımaktadır. Yöre halkı Hıdrellez’e özel olarak “Soğan bastı” yapar. Bu yemek, haşlanmış yumurtayla taze soğanın içine tuz ve zeytinyağı eklenerek yapılır.

Simav yöresinde Hıdrellez daha çok baharın gelişı için kutlanan, kadınlar ve genç kızların önem verdiği bir bayramdır. Gerçekleştirilen çoğu pratikleri kadınların icra ettiği görülür. Erkekler ya katılımcı olarak yer alırlar veya bazı köylerin kutlamalarında erkeklerin bulunmasına izin yoktur.

Beyce köyü hıdrellezi düz yeşillik alanda, çimenlerin üstünde kutlar. Çitgöl’de ise erkekler kutlamaya girmez. Satıcılar veya kutlayanların hepsi yalnızca kadındır, hepsi başlarına beyaz örtü örterler (KK4). Çitgöl’de hıdrellezin yalnızca kadınlar tarafından kutlanıyor olması, Başkurt kadınlarının ilkbaharı, erkekleri karıştırmadan ‘karga toy’ adıyla kutlamasını hatırlatmaktadır. Yalnızca Başkurt kadınlarında görülen bu kutlamaya küçük erkek çocukların bile katılması yasaktır (İnan, 2000: 97).

Beyce köyde 5 Mayıs gecesi arpa, fasulye, nohut hepsi yıkanıp bir kaba konur, üstünü geçecek kadar su eklenip, sabaha kadar bekletiyorsun. O orada mayalanıyor, hepsinin özü karışıyor. Daha sonra onları süzüyorsun. 6 Mayıs sabahı erkenden onunla hem yoğurt hem de ekmek mayalanır. Ona ekşi maya derler. Ekmek yaparken kabaran hamurdan bir parça alırsın, saklarsın. Bir daha ekmek yapınca onu kullanarak ekmek böylece üretilir. Kimse kimseden mayayı almamaya özen gösterir. Mayayı kaybederse, almayı unutursa bereketin gideceğine inanıyorlar.

Beyce’de yeşillik bir alana gidilir, -kesinlikle bir su-çeşme kenarıdır burası- bir büyük ağaç altına oturulur, kendi aralarında, ‘düğün’ dedikleri eğlence yapılır. Beyce köye has kaşık oyunları oynanır (KK24).

Dağardı tarafında da ekinlerin üstündeki çileri, damlaları toplayıp onunla ekmek ve yoğurt mayalıyorlar. O çiğ ile maya tuttuğuna inanıyorlar (KK4).

Hıdrellezde genellikle Acem Baba’ya gidilir. 6 Mayıs sabahı erkenden kalkılır, güneş doğmadan yola çıkılır. Simav dağının eteklerinde türbesi bulunan Acem Baba’ya gidilir. Orada iki rekât namaz kılınır. Etraftan toplanan çalı çırpı veya taştan dilenen şeyin şekli yapılır, resmi çizilir. Dualar edildikten sonra hep beraber yemekler yenir.

Hıdrellez baharın, yazın habercisidir. Hıdrellezde ‘Tıkırdak Helva’ meşhurdur, yalnızca Hıdrellezde olur. Önceden Hıdrellez günü giyinilir, süslenilir, oynanırdı. Hıdrellez yeri dediğimiz bir çeşme yanı vardır, orada yeşilliklerin üstüne oturulur ailecek. Şimdi sadece piknik gibi oluyor, oyun olmuyor, ateş yakılmıyor (KK13).

“Benim annemler zamanında ateş yakıyorlardı, üstünden atlamak için. Koca karılar yakardı bizi de atlatırlardı. ‘Eğer sen tüngüyemezsen biz senin başına tüngüdük’ der karşı yana geçerdik” (KK10).

Delhadır köyünde Hıdrellez 3 gün üst üste kutlanır, kutlamalar herkesin bir meydanda toplanmasıyla düğün şeklinde gerçekleştirilir. Yöre halkının ifadesiyle “davırığa giderler, elyaj (İlyas) dede’ye” bu yer Hıdrellez yeri olarak bilinmektedir. Gençler eğlence yapar, türküler-maniler söyler. Genç kızlar dualar eder, dilekler diler. Ayrıca köy halkınca ‘Tekke’ denilen bu yerde yağmur duası edilir. Tüm evlerden getirilen malzemelerle gözlemeler yapılır, çerezler dağıtılır. Tepelere mum yakılır, daha önceden ateş yakılıp üzerinden atlanılırdı (KK38).

Alper'in aktardığına göre “Göl ile Akbaldır Hızırilyas'ın, baharın karşılandığı” yerler arasındadır. “Hızırilyas'ta buralar üç hafta Pazar günleri kadın erkek hıncahınç” dolduğunu söylemektedir (Alper, 1956: 42).

Hıdrellez Samat'ta ardı ardına üç gün kutlanır. Kutlamaların başladığı birinci gün olan Cuma'ya ‘Dolaştığı gün’, Cumartesi'ne ‘Oynadığı gün’, Pazar gününe ise ‘Damrik günü adı verilir. Kutlamalar 1970’li yıllardan önce Yayla harmanı’nda yapılırken (Aday, 2013: 660) günümüzde Söğütlü yaylada yapılmaktadır. Hıdrellez yerinde dua edilir, eğlence yapılır, hıdrellezin kutlanmasıyla bereketin geleceğine inanılır (KK30).

Hıdrellezde neredeyse tüm köylerde civardaki türbeye, yatıra gitme görülür. Samat'ta Koca Tekkesi'ne; Demirciköy Beldesi'nde Hıdrellez Yeri Dedesi, Ali Emiri Tekkesi'ne; Kusumlar'da Yaren Dedesi'ne; Hisarköy'de Eski-Koca Dede'ye; Şenköy'de Enderesi Dedesi'ne ve Simav Merkez'de genellikle Acem Baba ile Ece Sultan Türbelerine ziyaretler yapılır.

Türbelerin bulunduğu yerler mutlaka bir tepenin üzerinde, ağaçlık ve çimenlik, pınarı-çeşmesi bulunan yerlerdir. Yörede bu mekânlar günümüzde mesire alanı olarak kullanılmakta, oturacak yerler bulunmaktadır. Simav'da Hıdrellez üst üste üç Pazar kutlanır. Bu üç hafta boyunca Pazar günleri kutlanır. 6 Mayıs günü ortadaki Pazar yani ikinci Pazar olacak şekilde ayarlanır. Bu yıl 30 Nisan-6 Mayıs-13 Mayıs olarak gerçekleştirildi.

Önceden Hıdrellez günü dilek tutup bir çaputa okuyarak suya atılırdı. 5 Mayıs akşamı gül dalına para bağlanır, 6 Mayıs günü sabah namazından önce kalkılıp iki rekât subaşıda namaz kılınır. Su olan yerde kılınması bu şekilde nasipli olacağına inanıldığı içindir. Gül dalına bağlanan para alınıp bereket getirsin diye yıl boyunca cüzdanda taşınır (KK5).

Ayrıca oğul otuyla ilgili pratiklere rastlanır. Hıdrellez günü Üsüm Dedesi'ne (Ece Sultan) gidilir. Okuma yapılır, dualar edilir. Oğul otu kesilir, bereket olsun diye evde bir yıl bekletilir. Gül dibine para, altın, buğday başağı, oğul otu gibi eşyalar koyulur bunlar bir yıl boyunca saklanır (KK5). Şeker, çay koyulup sabah alındığı da olur. Böylelikle hanede bereketin ve bolluğun olacağına inanılır. Gül dibine çocuğu olmayan çocuk şeklini, ev isteyen ev, araba isteyen araba, para isteyen para şeklini

çizer. Yine bebek isteyenlerin bez bebek yapıp gül dalına bıraktığı, karınca yuvasından toprak alıp cüzdanda bereket için taşındığı görülür (KK2).

Dileklerin taşa okunup veya kağıda yazılıp suya, dereye atıldığında dileklerin kabul olacağına inanıldığı görülür. 5 Mayıs akşamı evdeki tüm tahılların ağzı açık bırakılır. Yine aynı akşam dışarıya, üstü açık kaplarla tahıllardan koyulur. Tuz, şeker, pirinç ve suyun koyulduğu yaygın olarak görülür. Tuz sağlığı, şeker ağız tadını temsil eder. Pirinç kötülüklerden korur, su ise tüm bunların etki etmesini ve vücudun arınmasını sağlar (KK4). 5 Mayıs akşamındaki diğer bir uygulama ise: bahçedeki bir soğanın iki yaprağını aynı boyda kesip birine siyah birine beyaz ip bağlanıp, sabaha karşı yapraklara bakarak, beyazın bağlandığı yaprak uzarsa yılın iyi geçeceğine, siyahın bağlandığı yaprak uzarsa kötü geçeceğine inanılarak yapılır (KK21).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİĞER İNANÇ VE UYGULAMALAR

3.1. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANÇLAR

Türklerin tarih boyunca bazı hayvanları kutsal kabul ederek, onları sembol edinmeleri, üzerinde sıkça durulan bir husustur. Oğuz Destanları'nda değinilen her boyun kendine has bir hayvan veya kuş sembolü olduğu ve genellikle yırtıcı kuşlardan seçilen bu sembollere “Ongon” adının verildiği bilinmektedir. Şamanist sistem içinde bu put-fetişlere “Ongon (Moğollar)”, “Töz-Tös (Altaylılar)”, “Tangara (Yakutlar)”, “Eren (Uranhalar)” adlarını verirler. Bu adlandırmalardan Altaylıların kullandığı Töz-Tös ve Moğolların kullandığı Ongon sözcükleri önemlidir. Şamanist Türklerde “kök, menşe, asıl” gibi anlamlara gelen bu sözcüklerle Türkler hangi hayvandan veya kuştan türemiş olduklarını ifade ederlerdi (İnan, 2000: 42-Ögel, 2010: 31-32).

Töz-Ongon adı verilen bu semboller keçe, deri, paçavralar veya kayın ağacı kabuğundan yapılır, deri torbalar içerisinde saklanırdı. Bazıları çocukların oynadığı bebeklere benzer, bazıları ise tavşan, tilki ve başka hayvanların derilerinden ibaret olurlar, genellikle duvar ve sırtlara asılırlardı. Bu sembollere, ava veya önemli bir sefere çıkarken, saçını saçılır ya da ağızlarına yağ sürülür (İnan, 2000: 42).

Çin kaynaklarında Gök Türklerin bu sembollerin tanrıların, mukaddes sayılan varlıkların, ata ruhlarının birer simgesi olarak yaptıklarını; bunların insanları koruyacağına ve doğadaki hadiseleri idare edeceklerine inandıkları hakkında malumat verilir. Ata ve Ölü kültürüne bağlı olan “Ongon Kültü”nün Türklerin Şamanist inanç sisteminde önem teşkil ettiği görülür. Bu kültürün simgesi olarak seçilen hayvanlar ve onların oluşturdukları semboller, sosyal hayatta önemli bir yer işgal etmekte ve hayatın çoğu safhasında yer almaktadır (Aday, 2003: 132).

Türk tarihinde ve efsanelerinde ulu olarak kabul edilen kurt, at, geyik, kartal gibi kuşlar ile ilgili yörede devam eden inanç ve uygulamalar, geçmişteki ululuk tasavvurunun devam ettiği görülür. Bahsi geçen hayvanlar Türk mitolojisinde karşımıza çıkan en önemli sembollerdendir.

Kurtlar köken mitlerinde türemeyi sağlayan unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Mitlerde ve çeşitli anlatımlarda Göktürklerin Bozkurt'tan türeyiş destanları ve soylarının A-sih-na neslinden geldiğinin kabul edilmesi buna örnek sayılabilir (Ögel, 2010: 21). Anlatımlarda kurdun üretken oluşu, rehber vazifesinde oluşu, renginin “Boz-Kök” oluşu onun ‘Kutsal’ (Tanrı) ile ilişkili olduğunun, onun

tarafından görevlendirildiğinin işareti olarak kabul etmek mümkündür (Arıkan, 2006: 17). Zira Kao-çı'ların kurttan türeyiş efsanelerinde, kızların Tanrının gelmesini bekledikleri tepede bir kurt görünür. Küçük kız “İşte bu kurt Tanrının ta kendisidir. Ben inip, onunla evleneceğim” der. Kız kurt ile evlenir, Kao-çı halkı bu kız ve kurdun evliliğinden türer (Ögel, 2010: 18).

Ergenokon ve Göktürklerin türeyiş efsanelerinde rehber ve türeme sembolü olan dişi kurdun yerine; Kao-çı'larda türeme gök yeleli erkek kurt sembolü ile gerçekleştirilir. Çoğu anlatıda savaş sonrası ortada kalan erkek çocuk dişi kurt tarafından beslenir, nesil buradan devam eder.

Yörede eski zamanlarda hayvanlarına musallat olduğu için avlamaya gittikleri kurtların, bugün kalmadığı söylenmektedir. Eskiden bazı köylerde kurt öldüren avcı, kurdun derisi uzun bir sırığa geçirip tüm köyün evlerini yiyecek, hediye vs. toplamak için dolaşırdı. Boş çevirenin hayvanlarına kurtların musallat olacağına inanılır, bu yüzden öldüren kişi boş çevrilmezdi. Yörede kurt kafasının sırığa asılıp yağmur duasında kullanıldığına dair (bazen at kafası da denildi) anlatmalar ile karşılaşılmiştir. Yine evlerin girişlerinde kurt kafası asma uygulaması geçmişte yapılanlar arasındadır. Ayrıca çocuğa (veya korkmuş birine) korkusuz olsun diye kurt yüreği yedirilmesine rastlanmaktadır (KK2, KK3, KK34).

Geyik Türklerde kutsal kabul edilen hayvanlardandır. Göktürk efsanelerinde Göktürk hakanı ile deniz ilahesi olarak adlandırılan dişi Ak-Geyik bahsi geçmektedir. Ögel'in Moğolların gizli tarihinden yaptığı bir metin çevirisinde

“Çinggis-Kahan'ın atası, yukarıdaki gökten, Tanrının buyruğuyla doğup(gelmiş), Göğümsü-Kurt (Börte-Çina) idi. Karısı ise Sarı-Kızılımsı Dişi Geyik idi. (Buraya) denizi geçerek geldiler...” (Ögel, 2010: 575) bu iki varlıktan söz edilir.

Ögel, metinden hareketle: Altay Şamanizminde doğacak çocukları için Tanrının elçi gönderip, insanlara ruh vermesi gibi, kutsal birer ruh olan ve gökte doğan Gök-Kurtla Ak-Geyik, Tanrının elçileri yerine geçmiştir.

Hunların efsanelerinde göç eden kavme rehber olup bataklığı/denizi geçmelerini sağlayan geyik olayına yer verilir; Oğuz Kağan Destanları'nda rehber görevinde karşımıza gök yeleli kurt çıkmaktadır. Hun efsanelerinde yer alan avcılar-göç halindeki peşinden sürükleyip daha sonra ortadan kaybolan geyik olayı, Anadolu

masal ve anlatımlarında yer almaktadır. Bugün hâlâ bilinen “Geyik de çekti beni kendi dağına” (Ögel, 2010: 578) şarkısının bu sözlerinde ve Anadolu masallarında, Hun efsanelerinde karşımıza geyik motifi görülmektedir.

Simav’da ava çıkan avcının geyik vurması hoş karşılanmaz, geyiği öldürenin başına uğursuzluk geleceği, evinin yanacağı yaygın bir inanıştır. Ayrıca halk arasında geyiğin kendisini vurmak isteyen insanlar için “Etimi yiyen doymasın, çiğneyen onmasın” dediğine inanılır. Bu yüzden geyik eti yemenin iyi olmayacağı, kişinin kabahat işlemiş olacağı düşünülür (KK3).

Türk mitolojisindeki türeyiş anlatılarında kartal ve doğandan türeme ile ilgili efsaneler bulunmaktadır. Bu efsanelerin başında gelenler ve ne önemli görülenler: Şato Hükümdarı Li-Ko-Yung’un doğuşu; Macar kralı Almos’un annesinin bir doğandan hamile kalması ve doğandan türeyen Kırgız kabilesinin efsaneleridir (Ögel, 2010: 586-588-594). Bu efsanelerde türeyiş görevini üstlenmeleri dışında; Yakutlarda kartallar, en sayılan kuştur. İlkbahar ve Sonbahar mevsimlerini idare edenin bu kuşun ruhu olduğu düşünülür. Kartal bir defa kanatlarını salladığında buzlar erimeye başlar, iki kere salladığında İlkbahar gelir. Ayrıca Kartallar Güneş ve Gök-Tanrı’nın sembolü olarak kabul edilmektedirler (İnan, 2000: 46).

Yörede kuşlarla ilgili inançlarda genellikle kuşlar haber götüren, gurbette olanlara olan hasreti onlara ileten bir vasıta olarak kabul edilmektedir. Türkülerde sıkça kuşların adı zikredilir. Ruh da çoğu zaman kuşa benzetilir ve ağızdan uçup gittiğine kanaat getirilir (KK3). Ölü evinin kapısına bir kuş gelir, uzun süre kalırsa veya eve doğru bakar ya da öterse o kuşun aslında ölünün ruhu olduğu, evini-ailesini özlediğinden geri gelip ziyaret ettiğine inanılır. Bu hususta Atalar Kültünün etkilerinin mevcut olduğu söylenebilir. Ölenin ruhunun evini ziyaret etmesi Türklerin ilkel dönem inançlarından günümüze kadar sürdürdükleri bir kabuldür.

Leyleği oturduğu yerden görürsen nasibinin ayağına geleceğine veya seyahat etmeye işaret sayılır (KK7). Ayrıca ‘Alaca kuşu’ isimli kuşu gören emellerine erişir denir. Baykuş ve karganın eve karşı veya bacada tüneyip ötmesinin veya gece ötmesinin eve uğursuzluk getireceğine inanılır (KK12, KK3, KK5).

Türklerin eski inanç sistemlerinde “Ongon” veya “totem” sayılan kutsal hayvanlar insanları koruyup, iyilik verdikleri gibi; zarar verebilir, kötülük getirebilirdi.

Hastalıkların onlardan geldiği kabul edilirdi. Bu sebeple Şamanlar karada, denizde ve havada yaşayan hayvanların kemiklerini ve şekillerini bir araya getirir, onlardan yardım dilenirdi. Genellikle çadırlarda yapılan bu törene, gece yarısı başlanırdı. Şaman sol yanına kurt derilerini, sağ yanına balık cinslerini, yılanlar ve ayı postunu alırdı (Ögel, 2010; 35). Şaman bu orijinal elbisesiyle “Hayvan-Ata”yı temsil eden ve onun belirtilerini gösteren bir hale bürünürdü. Bu kıyafetteki asıl gaye Hayvan-Ata’yı kendisiyle sembolleştirme ve o hayvanı temsil etmedir. Bu sebeple de elbise kutsiyet kazanır (Aday, 2003: 135).

Yörede hayvancılıkla uğraşan Yörükler oldukça yaygındır. Simav’ın her yerinde hayvanlar etrafında gelişen bir takım inanışlar mevcuttur. Bu inanışların genelinde hayvanların uğur-uğursuzluk bağlamında bir takım anlamlar yüklendiği görülür. Yukarıda bahsi geçen Şamanın Hayvan-Ata’yı temsil etmede kullandığı bir takım ulu sayılan hayvanın parçalarını tören sırasında yanında bulundurması bugün evlere bereket getirmesi, kötülüklerden koruması için asılan kaplumbağa kabuğu ile yine evleri korusun diye asılan at başı, koçbaşı, geyik başı, at nalı vs. nesnelerin bulundurulması ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca yörede düğünlerde gelinlerin başlıklarına ve gelin almada en önde bulunan sancağa horoz tüylerinin takılması bir çeşit tesir etmeye olan inançtan kaynaklı olabilir.

Simav’da horozun vakitsiz ötmesi belaya işarettir, uğursuzluk getirir diye düşünülür, akşam vakti öten horoz kesilir. Yine tavuğun horoz gibi ötmesi uğursuzluk sayılır, öten tavuk kesilir. Horozun vakitsiz ötüşü ile köpeklerin sık sık havlaması depreme işaret sayılır. Kara kedinin uğursuzluk getireceğine inanılır.

Altaylılara göre insan hayattayken de süne’si (ruhu-canı) vücudundan ayrılıp dağ ve bozkırlarda dolaşabilir. Bu süneyi Şamanlar, bazı insanlar ve nadiren de köpekler görür. Köpekler süneyi gördüklerinde acı acı ulurlar. Köpeklerin ulumasının uğursuz sayılması veya bir habere-musibete işaret sayılması bu eski inanışın izi olarak düşünülebilir (İnan, a.g.e.).

Kaplumbağa kabuğu şans getirdiğine, kötü ruhlardan koruduğuna inanıldığından nazarlık olarak kullanılır. Bahçelerde, ahırlarda, evlerin çatılarında ve kapılarında sık sık kaplumbağa kabuklarına rastlanılır (KK8).

Köylerde koyunu-malı kaybolan hocaya gider kurtağzı bağlatır. Bu işlem için bir makas veya çakı getirilir, hoca bu çakı veya makasın ağzını açar, üzerine okur, ardından da bu çakının-makasın ağzını kapatırdı. Böylelikle hayvanları korumak için okunan dua ile makasın ağzı gibi bu okumanın muhatabı olan kurdun da ağzı kapanmış-mühürlenmiş olur. Hayvan bulunduktan sonra, kurdun açlıktan ölmemesi için tekrar okumayla makasın açılması gerekir, böylelikle kurdun da ağzı açılmış olur (KK3).

Simav ve çevresinde koyunun melek, keçinin şeytan olduğuna dair inanç yaygındır. Bu sebeple bir iş için rüyaya yatıldığında koyun görülürse işin hayırlı olduğuna, keçi görülürse hayırsız olduğuna inanılır. Yine yöre halkınca en makbul kabul edilen kurbanlık hayvanlar koyun ve keçidir. Kurban edilecek hayvanın erkek olması önceliklidir. Düğünlerde gelinin huyu güzel olsun diye eve gireceği sırada eşikte koyun postuna bastırıldığı gözlenmektedir (KK2).

Daha önce değindiğimiz üzere At kafasının (kuru kafanın), yağmur dualarında belirli yerlere gömüldüğü, suya basıldığı hakkında anlatmalara denk gelinmiştir.

Türklerin hayvanların figürlerini yapıp bunları saklayarak, onlardan yardım beklediklerini belirtmiştik. Yılan figürü de bunlar arasındadır. Yılan birçok anlatmada ve inançta kendine yer edinen bir hayvandır. Birçok medeniyette şifanın sembolüdür. Kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz bir anlam yüklenerek karşımıza çıkar. Altayların yaradılış destanlarında Tanrı'nın yasak meyveyi korumakla görevlendirdiği, yine Orta Asya'daki bir inanişe göre Tanrı'nın Hayat Ağacına bekçilik yapması için yılanı (Abırğa) görevlendirdiğine inanılır. Yörede siğil olan kişinin kurumuş yılan kabuğunun çiğnenmesiyle hastalığının geçeceğine inanılır. Yılanın birçok medeniyette şifa anlamına geldiği bilinmektedir, burada da yılanın şifa unsuru olarak kullanıldığı görülmektedir. Yılanı bir vuruşta öldürenin cennetlik olacağına, yılanın öldürülüp ağaca asılmasıyla yağmurun yağacağına inanılır. Ayrıca yılan havaya atılır, yere sırtı gelirse yağmurun yağmayacağına, karın tarafı gelirse yağmurun yağacağına inanılır. Temel yılanı olarak kabul edilen yılanlar ise, evin temelinde çıkarlar lakin bunlar öldürülmez, bu yılanların evi koruyacağına inanılır. Uyuza yakalanan hastaya yılanın çıkan derisi ekmeğin arasına koyulup yedirilir.

Hayvanların tesiri ile yapılan sağaltmalara örnek olarak: Sincap eti yenir, kanı vücuda sürülürse uyuzun geçeceğine, köstebeği vurup etini yer, kanını hasta olan yere

sürersen köstebek hastalığının geçeceğine inanılır. İtdirseği için dişi bir köpeğe gözün üstünden ekmek aldırılır veya hasta olan kişi yola yatırılır, üzerine hasır veya kalbur koyulur, kalburun üzerine ekmek bırakılır ekmek kara bir köpeğe aldırılır, böylelikle hastanın iyileşeceğine inanılır (Başhan, 2010: 58-59).

Böcelik hastalığı için samanlıktan sarı kurtlar toplanıp bir yağa bastırılıp okunarak çocuğun burun deliklerine sokulduğunda hastalığın düzeleceğine inanılır. Sarılık olana ak köpeğin pisliği yoğurtla karıştırılarak yedirildiğinde iyileşeceğine inanılır.

Yılancık rahatsızlığı denilen bacak, damar ve kemiklerde meydana gelen ağrı taşlarla yapılan tedaviden ismini almaktadır. Yılancık adı verilen bu taşlar ağrı çekenin vücuduna koyulur, bu taşların ağrıyı çekeceğine inanılır. Yılancık hastalığının kendine has bir ocağı vardır. Taşları herkes koyamaz ancak ocaklı olan bu işlemi gerçekleştirebilir. Yılancık taşlarını koyar ardından buralara bıçak ile vurulur. Vurulduktan sonra düşmeyen taşların olduğu yer ağrıların olduğu yer; taşların düştüğü yer ağrı olmayan yer olarak kabul edilir (KK5).

İnek doğum yaptığı zaman kırkı çıkana kadar dışarı süt verilmez, verilirse ineğin sütünün kesileceği yavrusunun sütsüz kalacağına inanılır. Ayrıca inek yavru olduğu zaman sağılan ilk süt un ile karıştırılıp hamur yapılır. Bu hamurdan yapılan yiyecekler bütün köye dağıtılır, böylece inek ve yavrusu kutsanacağına inanılır (Demircan, 2017: 298).

Eğer evde örümcek tavandan bir anda sarkarsa eve misafir geleceği şeklinde yorumlanır. Ayrıca yöre halkı tarafından örümcek veya örümcek ağı hoş karşılanmaz. Örümcek yuvası görülünce dağıtılır. Örümcek ağının çokluğu fakirliğe işaret sayılır.

Yörede rastlanılan hayvanlarla ilgili bu kabullerde eski Türk inanışlarının ve mitolojik tasarımlarının tesirinin, yoğun bir Şamanist sistem etkisinin varlığından söz etmek mümkündür.

3.2. UĞUR VE UĞURSUZLUK İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Uğur kavramı DLT ‘de “ogur: ‘karşılık(ivaz)’; ‘vakit, zaman’; ‘devlet’; ‘bir işte imkân ve fırsat’; ‘hayır ve bereket’ gibi anlamların karşılığı olarak verilmektedir. TDK Büyük Türkçe Sözlükte ise “a.1. Bazı olaylarda görülen ve insana iyilik

getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelerde var olduğuna inanılan iyilik kaynağı. 2. Bu nitelikte olduğuna inanılan şey. 3. İyi nitelik, meymenet, kadem. 4. Talih, şans.” gibi anlamlara geldiği belirtilmektedir.

İnsanlar başlarına bir bela, hastalık geldiğinde, kazaya uğradıklarında, beklenmedik bir sonuçla karşılaştıklarında, istemedikleri şeylere maruz kaldıklarında telkine ve bir takım varlıkların etkisine inanma ihtiyacı duyarlar. Günümüzde her ne kadar toplum kaderci bir tavırda sanılsa da, özünde gelişen tüm olayları açıklama şekillerinde bir takım kabuller olduğu görülür. Kimi zaman bir insanın bakışından, sözünden, bir hayvanın alışılmadık tavrından, çıkardığı değişik seslerden veya bizzat o hayvanın varlığından, kimi eşyadan uğur-uğursuzluk hususunda bir takım güce sahip oldukları görüşünü benimserler. Etraflarında gerçekleşen olaylar sebebiyle oluşan sorularına kendilerince verdikleri cevaplar ile bir çeşit önlem alma ihtiyacı duymaktadır. Kimi zaman bir tavşan bacağı, çörek otu, bir demir parçası, bir buğday, at nalı vs. uğur getiren nesne olarak kabul edilir; kimi zaman durmayan köpek uluması, kara kedi, ayna kırılması, gece ıslık çalınmasının uğursuzluk getireceği kabul edilir. Bu tür kabuller günlük hayatın içindeki pek çok davranışa yön verir ve belirli kurallar dâhilinde yaşamayı gerektirir.

Dükkânı açınca ilk önce dükkânın önü temizlenir, temizlemeden tezgâha bir şey koyulmaz, böylelikle kazancın artacağına inanılır. Temizliğin bereket getireceğine inanılır. Kasadaki tüm para alınırsa bereketin kaçacağına inananlar vardır, bu yüzden kese dibi olarak para bırakılır (KK9).

Nalbantlıkta örsün, demirin dövüldüğü yere katiyetle ayak basılmaz, ayak uzatılmaz. Evin geçiminin buradan çıkması sebebiyle saygı gösterilir. Saygısızlık halinde işlerin yolunda gitmeyeceği, rıziksız kalınacağı düşünülür. Arife günleri örsün üstünde mum yakılır, bayrama bağlanan gece, örs mum dikilerek aydınlatılır. O gece örs bu şekilde aydınlatılınca bereketin artacağı düşünülür (KK3).

Kaynak kişinin: “Kız kardeşim doğduktan sonra evin bereketi artmış, bu yüzden onun uğurlu olduğuna inanırlardı. Yapılacak işlerle ilgili şeyleri, eşyaları filan, uğuru o eşyaya geçsin diye, ona dokundururlardı (KK12).” şeklinde ifade ettiği, uğurlu kabul edilen nesne (veyahut kişi) ile temasa geçen nesnenin de diğerine ait olan gücün

etkisine sahip olacağı yönündeki inanç bir çeşit temas büyüsüdür. İlkel dönemlerden gelen ve halen varlığı kabul edilen bir büyü.

Nisan yağmurunun uğur getirdiğine inanılır, zemzem suyu gibi kabul edilir ve bu yağmur suyuyla ıslanınca şifa bulunacağı düşünülür.

Yörede Fadıllı olarak bilinen bölgenin suyunun şifalı olduğuna, içene veya yıkanana uğur getireceğine, her dileğinin kabul olacağına, sıkıntılarından kurtaracağına inanılır (KK2, KK4).

Yeni dikilen elbisenin parçaları ateşe atılmaz, uğursuzluk ve fakirlik getireceğine inanılır (KK36). Küle basmanın, tükürmenin uğursuzluk getireceğine, kül atarken besmele çekmeyi cinlerin çarpacağına inanılır. Ocağın üzerini boş bırakmanın fakirlik getireceğine (KK3); sacayağının birden devrilmesinin eve yıkım getireceğine; dört yol ağzında ve yol kenarında yatanı şeytan çarpacağına veya başına uğursuzluk geleceğine inanılır (KK22).

Maya hamurunun hepsi başkasına verilir, geride bırakılmazsa bereketin gideceğine; pencereden kül dökünce meleklerin gözüne kaçacağı için günah olacağını; evde tuz yere dökülürse kavga olacağına; yeni gelin eve sol ayağı ile girerse eve uğursuzluk getireceğine inanılır. Eğer bir düğün vs. gibi zamanlarda ölüm, kaza vb. olursa, o kızın uğursuz olduğuna inanılır (KK1).

Elbise üzerindeyken dikilirse kısmetin kapanacağı veya aklın da dikileceği, fakirlik olacağı söylenir. Soğan ve Sarımsak kabukları yanmaz bunlarda şeytan oturur derler (KK36). Evlere kötü şeyler gelmesin diye sarımsak konur (KK33). Yeni yapılan evlerin kapısının üstüne küçük bağ yavrusunun kabuğu takılırdı, uçlarına da mavi boncuk takılırdı, uğur getirsin, kötülüklerden korusun diye (KK8). Yattığın yerde veya yatarken giydiğin eşyada ekmek ufağı, yiyecek artığı olursa kötü ruhların musallat olup rahat vermeyeceğine inanılır (KK3). Açık olan, toplanıp temizlenmeyen yatakta şeytan yatar diye inanılır (KK5). Bugün hâlâ evlerin girişine nazar boncuğu yapıştırılır, hem süs olsun diye hem de eve girerken nazarları oraya odaklansın diye (KK4). Bu nazarlıkların eşikte bulunması eşik iyesiyle ilgilidir. Ayrıca göz boncuk denen nazarlığın dikkati çekmesinden dolayı, eve gelenin içinden geçirdiği kötülük veya nazar, bu eşikten geçemeyeceği diye düşünülür.

Yeni ev yapıldığında kelle pişirilir, yenir. Böylelikle kaza ve belanın önleneyeği, uğur geleceği düşünülür (KK8, KK4). Evlerde görülen yılan temel yılan olarak kabul edilir, evi koruduğu düşünülür. Eve şeytan-kötü varlıklar girmesin diye, ayva dalı evin kapısının arkasına asılır (KK24). Evin içerisi temiz olmazsa meleklerin o eve gelmeyeceğine, şeytanların geleceğine ve evde geçimsizliğin olacağına inanılır (KK5). Eşikte künye bırakılmaz, şeytanlar eşinir derler, kaldırılması gerekir (KK33). Eşikte oturulması kötü karşılanır. Oturanı şeytan çarpacağına, kapıda kalacağına, hasta olacağına inanılır. Fatma Ana'nın düşük bebeğinin kapının eşiğine gömüldüğüne, bu yüzden de eşikten atlamanın iyi olmayacağı düşünülür.

Duvar dibinde uyuyanın çarpılacağı söylenir, bu yüzden orada uyumak iyi karşılanmaz (KK3). Eller bacakların arasına alınıp uyunursa kıtlık olacağı kabul edilir. Mezarlıkta yatanın felç geçireceğine, dört-üç yol ağzında yatanın sakat kalacağına, ceviz ağacı altında yatanın aklını kaybedeceğine inanılır.

Karpuz keserken kafasının (sap olan kısmın) kesilmesi iyi karşılanmaz. Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit olduğunda kafası kesilir ve kafasıyla top gibi onanır, karpuzun bu durumu da ona benzetilir, bu yüzden kesene uğursuzluk geleceğine inanıp, sakınılır (KK5).

Lavaboya bir şey dökerken besmele çekmeyi cinlerin çarpacağına inanılır. Cinlerin oralarda yaşadığına, ayrıca şeytanın yavrularının orada olduğuna inanılır. Sıcak bir şey döker zarar görüp çarpmasınlar diye soğuk su da açılır (KK5-KK33). Gece tanıdık bir sesle çağrıldığında ses duyulmamış gibi yapılır, yolda isen dönüp bakarsan veya sese cevap verirsen, cinlerin çarpacağına inanılır (KK3).

Yörede "Ağaç kesen, baş keser" sözü yaygın olarak kullanılır, bundan hareketle yaş ağacı kesenin başına uğursuzluk geleceğine inanılır. Ayrıca türbelerin, yatırların etrafındaki ağaçların kesilmesi hoş karşılanmaz, orada yatan zatın kesmesine izin vermeyeceğine inanılır, kesenin başına bela gelir. Ağaçların kesilememesine arife ve kurban bayramı günlerinde dikkat edilir (KK33). Bu işlemler Ağaç iyesiyle ilgili olup, onların bir nesne olmaktan çok insan gibi canlı bir varlığı olduğunu ve kutsal kabul edilmelerinden ileri gelmektedir.

Bazı insanların uğurlu veya uğursuz olduklarına tecrübeden yola çıkarak inanılır. Bir kişi geldiğinde sürekli onunla birlikte iyi olaylar oluyorsa (iş yeri için bol

müşteri, çok kazanç; diğer kişiler için iyi haber vs.) onun ayağının, elinin, kendinin uğurlu olduğuna inanılır. Hep gelmesi istenir. Bu olayın tam tersi olarak, bir kişi geldiğinde işler ters gidiyorsa, kötü haber geliyor veya kaza-bela gerçekleşiyorsa o kişinin uğursuz olduğuna hüküm verilir. Genellikle onlardan uzak durulmaya, her yere çağırılmamaya çalışılır, böyle olan kişi kadınsa, doğum sırasında odaya alınmaz.

Kara kedi geçerse, ayna kırılırsa uğursuzluk geleceğine inanılır (KK21) Bir eşya kırılınca üçlenir, yani peşine iki tane daha eşya kırılır, böylelikle beladan kurtulacağına inanılır (KK5). Üçleme davranışı büyü merkezli işlemler içerisinde önem arz etmektedir. Belirli sayılarda yapılmayınca işlemlerin geçersiz olacağı, fayda sağlamayacağı düşüncesi hâkimdir.

Sağ elin kaşınması para getirir; sol elin kaşınması para götürür. Ayağının kaşınması yolculuğa işaret kabul edilir. Sağ elin, gözün, kolun vs. seğirmesi iyiye; sol gözün, kolun vs. seğirmesi kötüye işaret sayılır (KK5).

Yola gidenin ardından süpürge yaparsan, başlarına uğursuzluk geleceğine inanılır; süpürülür giderler bir daha gelemeler derler, o yüzden misafirin ardından temizlik yapılmaz, varmaları beklenir (KK12). Ayrıca süpürge topuzuyla vurulan çocuk uyuz olur, süpürgeyle üstü süpürülen kişinin saçları dökülür (KK2), dişlerini süpürge teliyle temizleyen kişinin dişleri de süpürülür gider inancı vardır. Nazarlık yapımında uğur getirdiğine, koruduğuna inanılan süpürge bu durumlarda kullanılmasının olumsuz neticeleri getireceğine inanılır.

Belirli günlerde ve günün vakitlerinde yapılan uğursuzluk getireceğine inanılan, iyi sayılmayan davranışlar arasında: İkinci ile akşam arası uyumak, ikindiden sonra banyoya girmek, gün batmaya yakinken (akşam yemeğinden önce) ekmek vs. giyecek yemek gelmektedir. Gün batmaya yakinken çocuklara ekmek dahi verilmez, nasibinin-ömrünün kıt olacağı varsayılır (KK33). Ayrıca Gümüşsu (Kelemyenice) köyünde yörede ekmek pişirilirken yapılan pideler, ekmekten önce pişirilmiŝse, ekmekler fırına girmeden pidenin yenmesi iyi karşılanmaz. Yiyenin kayınvalidesinin (diğer bir anlatıma göre ise nişanlısının) öleceğine inanılır (KK26).

Akşam sofrası bezi dışarıya silkenmez, evin bereketinin de gideceği düşünülduğünden sakınılır (KK33). Gece aynaya bakılmaz. Özellikle bekâr gençler gece aynaya baktırılmaz, bakanların bahtlarının tıkanacağına inanılır (KK1). Küçük

çocuklar koşmaya başlayana kadar aynaya baktırılmaz, bakarsa peltek olacağı veya hiç konuşamayacağı düşünülür. Gece çöp dökülmez; lavaboya sıcak su dökülmez; banyoya girilmez derler (KK4). Gece sakız çiğnemek ölü eti çiğnemek gibidir derler (KK4). Gece ıslık çalınmaz, şeytanlar evi basar (KK5).

Günün belli vakitlerinde yapılmaması gereken işler ve davranışların tümü Türk inanç sistemiyle ilgilidir. Türkler tabiat iyelerinin güçlerine inanıyor, isteklerini onlara iletiyor, onları memnun etmeye çalışarak, doğayla uyum içinde yaşıyor ve belirli davranışların bu iyeleri kızdıracağından endişeleniyorlardı. Bu nedenle geceleri evde yapılan davranışlar ev-eşik iyesini, ocak-ateş vb. iyeleri kızdırmamak için dikkat edilen hususlardır.

Nasiplerin gün doğarken dağıtıldığı inancından hareketle, günün aydınlandığı vakitlerde kalkmayan ev sakinlerinin evinde bereket olmayacağına, nasipsiz kalacağına inanılır. Cuma günü temizlik yapmak iyi karşılanmaz: Hacı ebe ananeme, kızım Cuma günü melekler gökten iniyor, onları korkutuyorsun, temizlik yapma, dermiş (KK36) Kadınlara adet günündeyken soğan kabuğuna basma, iyi değil derler (KK36)

Ekmeğin bıçakla kesilmeyip elle dilinmesi halinde fakirlik getireceğine inanılır. Bıçak bulmak için yedi eve kadar gitmek gerekir (Sunal, 2002;182). Bunun sebebi olarak buğdayın ve dolayısıyla ekmeğin kutsal kabul edilmesi gösterilebilir. Ayrıca elden ele bıçak vermek uğursuzluktur, arada kavga çıkartır, bu yüzden makas-bıçak gibi şeyler bir yere bırakılıp verilir, elden ele verilmezler (KK21).

Ellerini parmakların iç içe geçecek şekilde bağlarsan-çelersen, nasibinin de o şekilde kilitleneceğine inanılır. “Bahtı bağlanmış bunun yalım!” derler (KK29).

Parmak çıtlatınca şeytanın tesbih çektiği söylenir bu yüzden çıtlatmak iyi görülmez. Kesilen saç dışarı atılmaz, atanın başı ağrır, kel olur. Kesilen tırnaklar dışarı atılırsa, bunları şeytan yer, atan kişiye uğursuzluk getirir (KK21).

Bu başlık altında verilmeye çalışılan uğur-uğursuzluk konusuna dair inanmaların, İslam inancından uzaklığı görülmektedir. İnanmaların çoğu eski Türk inançlarının izlerini taşımaktadır.

3.3. RÜYALAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Rüyalar/düşler uyurken zihinde beliren olayların, düşüncelerin bütününe verilen addır. Yörede görülen rüyaların gerçek olacağına, rüyanın bir çeşit uyarı olduğuna veya rüyada yaşananların etkisinin uyandıktan sonra da devam ettiğine dair kabuller vardır. Bu yüzden rüyaların sadece zihinde olan bir sürecin ötesinde ruhla ilgili olduğu düşünülmektedir.

Yörede gece kötü rüya gören kişinin başında un veya tuz çevrilir, ardından bu un, tuz fakir birine verilir (KK3). Ayrıca kötü rüya görüldüğünde kimseyle paylaşmayıp suya anlatılması gerektiğine dair inanç hakimdir. Böylelikle rüyada görülen kötülükten etkilenilmeyeceği düşünülür (KK5). Rüyalar yorduguna çıkar derler, neye yorarsan o olur derler (KK33), bu yüzden ilk anda yordugun şey ya da anlatılan kişinin yordugu anlamın gerçekleşeceği düşünülür. Bu yüzden birisi rüya anlatacağı zaman “hayırdır inşallah, hayrolsun, hayra ersin” gibi dileklerde bulunulması gerektiği kabul edilir.

Kimi rüyada gerçekleşen olayın uyku sonrasında uyanınca da kişiyi etkileyeceği düşüncesi ifade edilmişti. Rüyasında köpek tarafından ısırılan kişi kuduz olmasın diye hocaya götürülüp okutulduğu (KK3) görülmektedir.

Cuma günü gördüğün rüya kendine yorulur (KK32). Rüyada diş çıkması ölüme işarettir.

Rüyalarda yeşil iyi, kırmızı kötü anlama gelir. Yılan düşmandır. Kötü bir rüya görünce kimseyle paylaşmayıp suya anlatmak gerekir (KK5).

Hayırlı bir iş için rüyaya yatıldığında koyun görülürse işin sonucunun hayırlı olduğuna; keçi görülürse uğursuz bir netice getireceğine inanılır (Sunal, 2002:183).

3.4. RENKLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Kültürlerin geçmişlerinden bugününe çeşitli anlamlar yükledikleri, temeli doğaya dayanan renkler, kültürel yapı içerisinde pek çok planda simgesel bir araç görevinde kullanılmıştır (Toker, 2009: 94). Renkler sembol değerler kazanırken bir yandan da milli değerler kazanmıştır. Tüm milletlerin kendisine has olduğu gibi Türk milletinin de, en eski zamanlardan başlayarak günümüze kadarki zaman içinde renklere çeşitli simgesel anlamlar ile milli değerler kazandırdığı görülmektedir.

Her millette renklerin sembolize ettiği anlam değişkenlik gösterebilir zira bu onların tarihleri boyunca süregelen düşünce biçimlerini yansıtmaktadır. Milletlerin yaşam biçimlerinden, tarihte yaşadıkları olaylara ve coğrafyaya kadar pek çok etken renkleri anlamlandırmada etkisi vardır.

“Türkler tarihlerinin en eski zamanlarından başlayarak uzun zaman beş ana renk olarak kara, ak, kırmızı, yeşil ve sarı renkleri esas görmüş ve bu renklerden her birini dünyanın dört yönü ile merkezini ifade etmekte kullanmışlardır.” (Aday, 2003; 148). Eski Türk kültüründe dört yön, dört renkle ifade edilir, buna göre “Doğu”nun rengi “Gök” (mavi), “Güney”in “Kırmızı”, “Batı”nın “Ak” ve “Kuzey”in rengi ise “Kara”dır. Bunların dışında merkez ise Sarı “altın-yıldız” renkleri ile ifade ediliyordu (Gökalp, 1991: 93).

Gökalp Gök, Kırmızı, Ak ve Kara adlandırmalarının Türk Uygarlığının manevi/mecazi renk adlarını bunların karşılığı olan Mavi, Kırmızı, Beyaz, Siyah adlandırmaların ise maddi olanı ifade ettiğini vurgulamaktadır. Bu duruma örnek olarak bir insanın cilt rengi için siyah, temiz bir kağıt için beyaz adlandırmalarını kullanırken; kabahatli bir insan için yüzü kara çıkmak, masum olan için ise yüzü ak çıktı ifadelerinin kullanıldığını göstermektedir (Gökalp, 1991: 100).

Türklerde ak renk her zaman iyiyi, temizi, uluyu ve güzeli sembolize etmektedir. Yöre insanı da ak sıfatını dualarda “Ak günler göresin”, “Başına ak günler doğsun” kullanmaktadır. Karanın zıddı olarak iyiliğin sembol rengi olarak görülmektedir.

Kara renk ise Türklerin inanç sistemlerinde olumludan olumsuzla doğru bir seyir takip etmiştir. Başlangıçta yeri ifade eden bu renk, zaman içinde kötü görülen unsurlara yakıştırılan bir sıfat halini almıştır: “kara haber”, “kara toprak”, “kara yazgılı”, “kararmak” vb gibi. Yörede kötüyü ifade eden kara kelimesiyle oluşturulan sıfatlar şunlardır: “kara damaklı”, “kara çigirgen”, “kara gülmez”. Kargış örneklerinde ise “karalar bağlayasica”, “kara yerlere giresice”, “kara haberleri gelesice” ifadeleri geçmektedir (Pala ve Erdoğan, 2007: 164).

Türklerde Al ruhu ve Ateş iyisi ile ilgili olan Al rengi yörede, loğusanın başına örtülen al tülbentte, düğünde gelinin beline bağlanan al kuşakta ve yine gelinin başına

örtülen al duvakta kendini göstermektedir, yörede “allı başlı gelinler al” bu uygulamayı ifade etmektedir.

Gök hem Tanrının mekânı semayı hem de mavi rengi ifade etmektedir. Yörede nazarlıkların renkleri dolayısıyla genellikle gök boncuk olarak adlandırılması, yine nazarlık için çörek otunun gök beze koyulması görülmektedir.

Sarı renk ve yeşil renk üstte bahsi geçen dört ana renkten sonra en çok adı geçen renklerdir. Türklerde sarı renk dünyanın merkezini ortayı temsil etmektedir. Türkler buna “Altın ışık” da demektedirler. Yörede sarılık olan çocuklara sarı tülbent örtülür, sarı kıyafetler giydirilir. Sarıçiçekle banyo yaptırılır.

3.5. HALK TAKVİMİ VE METEOROLOJİSİ

İnsanlar ilkel zamanlardan bu yana günlük hayatları içerisinde faaliyetlerinin zamanını hesaplayabilmek, doğayı gözlemleyip hava durumu hakkında çıkarımlarda bulunabilmek gibi iklim koşullarına, doğal afetlere göre kendi bilgisinin birikimi olan halk takvimi ve meteoroloji bilgisini oluşturmuştur.

Halk takvimi içerisinde toplumun hafızasında yer eden kıymetli anların, önemli dönem ve olayların; doğada gözlemlenen ve insan hayatına etki eden tüm evrelerin hatırlanıp, hesaplanabilmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir sistemdir. Bu sistem içerisinde gözlem, tecrübe, inanç, yaşam, ekonomi ve hayal gibi birçok unsur bulunmaktadır.

Halkın bilgi birikiminin neticesinde oluşan hava tahminleri çeşitli deneyimlerle oluşturulmuş, babadan oğla aktarılmış, gelenek içerisinde günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan yöre halkı, tabiatı okumada ve doğa ile iç içe olmanın getirisi olarak halk takvimine bağlı belirli inançların etkisinde hareket etmektedir. Her toplumun kendine has yaşam şeklinin etkisinde oluşacak olan bu takvimlerin aynı toplum içerisinde farklı coğrafi ve ekonomik özellikler barındıran küçük topluluklarda dahi ayrı yanlar taşıyacaktır.

Yörede tarım ağırlıklı olmakla birlikte, Yörüklük geçmişinin getiri olarak hayvancılık tecrübelerinin etkisiyle oluşan tahminler, genellikle gök, bitki, hayvan, insan ve coğrafya unsurlarından yöreye has olanlar üzerine kurulmuştur. Örneğin merkeze yakın köylerde hava tahminlerinde genellikle bitki ve gök unsuru dikkate

alınırken, ilçe merkezine uzak köylerde-özellikle hayvancılıkla uğraşan köylerde-hayvanların hareketleri hava tahminlerini belirlemek için işaret sayılmaktadır. Önceden Simav Gölü'ne bakılarak tahminlerde bulunan yöre halkı, günümüzde gölün kurutulmuş olması sebebiyle bu işlemi gerçekleştirememektedir.

Simav'da akşam namazından sonra bir sonraki günün gecesi olarak düşünülen bir kabul söz konusudur, örneğin Perşembe akşamı diğer günün Cuma olması sebebiyle Cuma gecesi olarak kabul edilir ve selâ okunur.

Yörede haftanın günlerine verilen isimler şu şekildedir: Pazartesi: Avdan ertesi, Salı: Değnek, Çarşamba: Pazar, Perşembe: Pazartesi, Cuma: Cuma, Cumartesi: Cumartesi, Pazar: Avdan. İslam etkisiyle Cuma günü ve onun ertesindeki gün Cuma-ertesi haricindeki diğer günler ilçeye has adlandırılmıştır. İlçeye farklı uzaklıktaki tüm köylerde günlerin isimlendirilmesi bu cevaplar verilmiştir (KK1.)

Bu coğrafyada farklı şehirlerde de görüleceği üzere haftanın günlerini kurulan pazarların isimleri belirlemektedir. Pazar gününe Avdan denmesi, Gürülmak'a göre geçmişte yörede Güneyköy-Eynal arasında bulunan "Avdan" şehirlerinin bulunması ve Pazar gününde yani yöredeki adı ile Avdan gününde bu "Avdan" şehrinin pazar günü olmasından ileri gelmektedir. Simav'ın kendi pazar kurma günü Çarşambaya denk geldiği için o güne "Pazar" denmektedir. Yine Salı gününe Değnek yani hayvan pazarı adının verilmesi de yine pazar kurmakla ilgilidir.

Yörede günlerle ve gün içindeki belirli vakitlerle ilgili bir sıra inanış vardır ki yapılan uygulamaları bu başlık altında vermek uygun olacaktır.

Simav'da belirli günlerde işlere başlanmaması, iş yapılmaması yönünde kabuller vardır. Kişi ikindiden sonra, Salı-Cumartesi veya Pazar günü işe başlarsa o işin ilerlemeyeceği, yarım kalacağı düşünülür. Ayrıca Cuma günü iş yapılmaz, çalışmak için tarlaya gidilmez, ekmek yapılmaz. Bu gibi birçok iş Perşembe gününden halledilir. Cuma günü iş yaparsan veya evi temizlersen Cuma gününde gökten inen melekleri korkutuyorsun denir (KK36).

Ayrıca yeni alınan kıyafet ilk kez Cuma gününde giyilirse, öte âlemde hesabı sorulmaz diye inanılır, bu yüzden yeni kıyafetler Cuma günü giymeye başlanır (KK36).

Aralık ayında başlayan “1,5 ay” boyunca Zemheri ayı olarak kabul edilir. 45 gün kadar sürer, çok soğuk olur. Hemsin 50 gün boyunca kış olur, bu zamandaki soğuklar çok şiddetli olur, beşikteki bebeği dahi don alırmış (KK1).

Çitirik denilen zamanda hiçbir şey ekilmez, aşı yapılmaz, ağaç kesilmez. Eğer bu zamanda bahsi geçen işlerden birini yaparsan o bitkiye kurt basacağına inanılır. Çitirik denilen dönem her ay iki kez olur: ay hilal halinde iken (ilk üç gün), ay dolunay halinde iken (6 gün) (KK4). Başhan çalışmasında bu uygulamayı verirken “Ay Şavkı” olarak adlandırıldığını ve Hicri ayın 13’den 17’sine olan zamanı kapsadığını ifade eder. Yine hicri ayın 27’sinden 30’una kadar olan zamana da “Ay Karanlığı” dendiğini ifade etmektedir (Başhan, 2010; 43) Ekim, dikim veya kesim işlemlerinin bu günlerin dışında yapılmasına dikkat edilir.

Yörede hayvanlarla ilgili tahminler şu şekildedir: Yağmur yağacağı zaman koyunlar kuyruğunu kıstıracağına inanılır (KK16). Yılan öldürülüp ağaca asılırsa yağmur yağacağına inanılır. Yine yılan havaya atılır, sırtı yere gelirse yağmur yağmayacağına; karnı yere gelirse yağmur yağacağına inanılır (Başhan, 2010; 50). Kuşlar (özellikle kargalar) sürü halinde gürültülü bir şekilde uçtuklarında yağmurun yağacağına inanılır.

Yörede bitkiyle ilgili tahminler ise: Ayn-ı Safa (Portakal Nergisi) çiçeği güneşli bir günde kapanırsa ne kadar sıcak olursa olsun, bulut olmasa dahi yağmurun yağacağına işaret sayılır. Ayrıca hava kapalı olmasına rağmen çiçek açıksa yağmurun yağmayacağı düşünülür (KK4). Ayvalar bol olursa kış sert olur; kavak ağacı yapraklarını alttan döktüyse, tepesi kaldıysa kış yumuşak olur (KK6).

Yörede yağışı-doluyu kesmek için uygulanan yöntemler dikkat edilmesi gereken diğer bir husustur. Dolu yağdığında durması için veya gök gürlemesinin durması için evin avlusuna demirden bir nesne atılır (Sacayağı, bıçak, makas vb.); dolu yağdığında dolunun birisi bıçakla kesilir-yarılır, bu şekilde dolu yağışının kesileceği düşünülür. Yine dolu yağışı dursun diye bir ağaca bıçak, makas, orak gibi demirden bir alet saplanır; bazense avludaki sacayağı ters çevrilir, 3 ihlas 1 fatiha okunursa duracağına inanılır.

İnsanlarla ilgili belirtilerin en bilineni, romatizma gibi hastalıkları olanların bacaklarında ağrı olduğunda havanın yağacağının düşünülmesidir (KK6). Ellerini

bakacaklarının arasına alarak uyumanın kıtlık getireceği düşüncesinden dolayı böyle uyumak uygun görülmez (KK3).

Yukarı Dağ'ın üstünde sis olursa yağmur yağacak denir. Göl kurutulmadan önce yağmurun yağışı gölün üzerinde toplanan bulutlardan anlaşılır, su çekiyorlar denilir (KK3). Ayrıca gökte çok yıldız olduğunda havanın sıcak olacağına, akan sular, ırmaklar çekilip küçüldüğünde kuraklık olacağına inanılır. Kışın ağaç dallarında pesin olmayınca yine kar yağacağına, kışın uzun süreceğine inanılır. Kimi zamanlar ayın çevresinde bir daire daha görülür ki buna ayın avlusu adı verilmektedir. Bu durum söz konusu olduğunda yakında yağışın olacağı düşünülür (Sunal, 2001: 188).

Yörede “Yergin” adı verilen 22-29 Kasım arasındaki günlerde yıldız dönümü zamanı olduğuna inanıldığından bir şey ekilmez. Ekilirse tarladan yedi yıl hasat alınamayacağı düşünülür (Başhan, 2010: 43).

3.6. HALK HEKİMLİĞİ

İnsanlık geçmişten bugüne hastalıklarla mücadele içerisinde olmuş, farklı esaslara dayanan birçok sağaltma yöntemleri geliştirmiştir. İlkel dönem uygulamalarından günümüze kadar süre gelen zaman içinde, sağlık imkânları her ne kadar gelişmiş bir hâl olsa da, kırsal kesimde yaşayan halk belirli durumlarda geleneksel yöntemlere başvurmaktadır. Yörede özellikle köylerde yaşayan kesimin, günümüzde de belirli hastalıklar için “Ocaklı veya Hoca” adı verilen, sağaltma gücü bulunan kişilere başvurdukları görülür. Her hastalığın kendine has sağaltma yöntemi olduğu gibi, farklı esaslara dayanan uygulamalar mevcuttur. Acıpayamlı bu sağaltma yöntemi esaslarını:

“1. İlaçla Sağaltma (Hayvansal-Bitkisel-Madensel)

2. Sihirsel İşlemlerle Sağaltma

3. Dinsel İşlemlerle Sağaltma

4. Ameliyatla Sağaltma

5. Karışık Sağaltma” (Acıpayamlı, 1978: 11) şeklinde sınıflandırmaktadır. Bu sağaltma yöntemlerinin birçoğunun beraber (Karışık) uygulandığı görüldüğü gibi kendi başlarına da uygulanırlar. Bu işlemi yapan kişilere “Ocaklı” dendiğini belirtmişti. Yalnızca belirli hastalıkların, örneğin “Sancı Ocağı, Baş Ağrısı Ocağı” vb.nin,

olabileceği gibi, ocaklı kişinin tüm hastalıklar için sağaltma uyguladığı da görülebilir. Bu sağaltma yöntemleri geçmişten bugüne deneme-yanılma yoluyla tecrübe edilmiş, gelişmiş bir gözlem gücüyle geliştirilmiş, içerisinde sihirsel unsurları da barındıran toplum içerisindeki en eski sınıflardan birini vücuda getirmiştir (Aday, 2003: 160).

3.6.1. Dini İşlemlerle Tedavi

Boratav “Halk Hekimliği”ni, Halkın olanakları bulunmadığı için veya başka sebepler neticesinde doktora gitmeyip-gitmek istemeyip, hastalığın teşhisi ve tedavisi için başvurulmuş yöntem ve işlemlerin tümü şeklinde açıklar (Boratav, 2015: 139).

Yöre halkınca uygulanmaya devam edilen sağaltma yöntemlerinin temelinde bir dizi inancın varlığının etkisi olduğu görülmektedir. Halkın atalarından öğrendiği tedavi yöntemlerine hâlen kıymet verdiği, uyguladığı ve faydalı olduğu yönündeki kabulleri gözlenmiştir. Halk inançlarının, değişen ve gelişen tüm toplumsal dinamiklere rağmen, saklanıp korunduğunun birer örneği niteliğindeki söz konusu yöntemlerden araştırma konusuyla ilişkilendirilebilecek olanları belirli başlıklar halinde açıklanacaktır.

3.6.1.1. Şifa Tasları ve Sular

İçerisinden su içeni kimi hastalıklardan kurtaracağına inanılan, genellikle bakır vb. madenlerden yapılma, içerisinde Kur'an ayetleri, hadisler veya etkili olduğu kabul edilen bazı dualar bulunan, içerken “Şifa Olsun” veya “Şifa Niyetine” gibi ifadeler kullanılan şifa tasları, yörede çoğu insanın bildiği, büyüklerinden öğrenip devam ettirdikleri bir şifa yöntemidir.

İlçede çoğu evde şifa taşı bulunur, olmayanlar da mutlaka tasın kullanım amacından haberdardır. Kaynak kişilere şifa tasları sorulduğunda, genellikle bakırdan olduklarını, Mekke'den veya Medine'den getirildiğini, içinden su içene veya içinden akıtılmış suyla yıkanana şifa vereceğine dair cevaplar alınmıştır. İçerisindeki ayet ve dualar sebebiyle suyun okunmuş olduğu düşünülür, şüphe duyulmaksızın şifa getireceğine inanılır. Anadolu'nun her bölgesinde görülen hocaya okutma-üfletme, muska ve tütsü yaptırma birçok işlemle aynı inançtan beslenir (Aksoy, 1976: 38).

Simav Anadolu'nun en yüksek sıcaklıktaki jeotermal sularına sahip bölgede yer almaktadır. Çoğu hastalığa şifa olarak görülen bu suya hem yöre halkının hem de çevre ilçe ve illerde yaşayanların ilgisi yoğundur. Yörede kükürtlü-sülüklü su veya şenlik suyu olarak bilinen kaynak suyu her köyde tedavi amaçlı kullanılmasıyla bilinir. Bazı suların sedef vb. cilt hastalıklarını sağalttığı, kimisinin de içince şeker hastalığını tedavi ettiği yönünde inanmalar mevcuttur (KK2).

Gelişemeyen çocuklar için horoz sesi duyulmayan yerdeki bir un değirmeninin çarkından su getirilir, suyu getirenin ardına bakmadan gelmesi gerekir. Çocuk getirilen suyla yıkanır, yıkanırken suyun içine demir sapan yahut bir parçası koyulması gerekir, onun şifa olacağı kabul edilir (Sunal, 2001: 18). Burada hem suyun hem de demirin gücü ile şifa bulunmaya çalışıldığı gözlenmektedir.

3.6.1.2. Yatırlar ve Ocaklar

Simav'da belirli hastalıkların sağaltılmasında ilk akla gelen şifa kaynaklarından birisi yatırlar-türbelerdir. Yöre halkı türbede yatan zatın duacısı olur, onun ruhunu memnun etmek için adak adar, kurban keser, çaput bağlar, mum diker ve ruhuna okumalar yapar, aç doyurur vb. uygulamaların neticesinde ulu zatın yardımıyla Allah tarafından şifaya nail olacaklarına inanırlar.

Türbelerde şifa arayanların başında çocuk sahibi olamayan kadınlar yer alır. Çocuğu olmayan kadın türbeye gider, dileğini diler, horoz keser, oradakilere dağıtıp onların dualarını alır. Ardından çocuk sahibi olacağına yörede inanılır.

Hıdrellez zamanı 3 gün düğün gibi kutlama olur. Türbeye gidilir, çocuğu olmayanlar orada etraftaki taşların altından ellerini atar karınca-böcek her ne çıkarsa yutar, yutamayan da koynuna atar. Öyle koynuna atan çocuğu olmayan bir kadının kızı olmuş(KK32)diye rivayet edilmektedir. Kaynak kişiden direkt aktarıyoruz: Benim annem, ilk çocuğum öldüğü için, bana haber etmeden, Hıdrellez zamanı türbenin oraya, benim bezlerden yırtıp götürmüş, asmış, çocuğum olsun, ölmesin diye (KK32).

Yörede sıkça anlatılan bir yatırım kerameti üzerine kaynak kişiden aktarılan olay şu şekildedir: Benim babaannem hocaydı, çocuğu olmayanlar gelirdi, ---- diye bir yer vardır, orada bir tane türbe vardır. Bir kadın geldi bir ara, babaannem “Bir türbe var kızım, oraya gidip adak adayacaksın” dedi. “Oğlan olursa türbede yatan zatın adını

vereceğim diye adarsan çocuğun olur.”dedi. Kadın gerçekten böyle yaptı, çocuğu doğunca da adını Ziya koydular (KK3).

Mamak köyünde Tekke adı verilen taşlarla kaplı bir yer vardır. Köydeki çocuğu olmayan kadınlar taşların ortasında çatal şeklinde olan ve “Azat Ağacı” dedikleri bir meşeye çapıt bağlar (KK29). Bu ağaca dileği olanların da dua niyetiyle bez bağladığı görülürdü. Köyde şuanda ne ağaç ne de bu taşlık alan bulunmaktadır. Köyde meşe ağacının dilek için seçilmiş olması, bu ağacın yüksekçe bir yerde ve tekke olduğuna inanılan bir alanda bulunması, dünya kültürlerinde yağmur yağdırma, güneşi açtırma, sığır ve sürüleri çoğaltma ve kadınları kolayca doğurtma gibi birçok güce sahip canlı bir varlık olarak düşünülen ağaç kültürünün (Ergun, 2004: 17) kadınları kolayca doğurtma amacıyla ziyaret edildiğini göstermektedir.

Türbelerle ilgili bir diğer uygulama şu şekildedir, çocuk sürekli ağlıyor ve gelişmiyorsa, çocuk dedeye bırakılır, biri bırakır bir başkası almaya gider, almaya giden ardına bakmadan alır gelir. Böylelikle çocuğun şifa bulacağına, gelişeceğine inanılır. Hastalık çocuğun bırakıldığı o yerde kalmıştır, burada mekânın ve orada yatan ulu zatın gücünün tesiri ile iyi olunacağı düşünülür.

Simav’da Ocaklı olarak adlandırılan kişiler hastalıkları iyileştirmeleriyle bilinen ve başvuru alan kişilerdir. Bu Ocaklı kişilerin sağaltma özellikleri bir takım silsile usulü ile el verme adı verilen bir gelenek ile kendilerine geçer. “El Verme”nin nasıl gerçekleştiği yönündeki soruya kaynak kişi şu şekilde açıklamıştır: El veren kişi avucunun içine tükürür, verecek olduğu kişinin elini bu şekilde sıkarak, böylelikle el ona geçmiş olur (KK35). Bu işlemde dikkate değer husus, sağaltıcılık vasfına sahip olan ocaklı kişinin kendinde bulunan bu gücü, “tükürük” ile yani kendinden bir parça ile diğerine aktarmaktadır. Böylelikle bu gücün karşısındaki kişiye temasın sonucunda geçtiği kabul edilir.

Yürüyemeyen çocuğun eklemelerine yumurta akı sürülür. Böylelikle sıkı tutacağına, alçı görevi görüp eklemlerin sağlamlaşmasını sağlayacağına inanılır (KK22).

Böcelik hastalığı çocukların zorla nefes almasına verilen addır. Bu hastalığın tedavisi için samanlıktan bir böcek bulunur, bu böcek çocuğun başında üç kere dolandırılır ardından üçer kez iki burnuna da sokulur. İşlem sonunda böcek çocuğun başı üzerine koyulur, böylece şifa bulunacağı düşünülür (KK23).

Konuşması geciken çocuğa bulaşık yıkadıktan sonra kaşık-çatal duruladığının temiz su içirilir. Kaşık ve çatalın şıkır şıkır ses çıkarmasından dolayı çocuğun da sesinin çıkacağına inanılır (KK1). Burada kaşıklardan çıkan ses gibi çocuğun da şıkır şıkır konuşması amaçlanmış, aralarında ilişki kurulup benzetme yollu bir büyü, sihir sonucunda hastalığın tedavisi için bu işlem uygulanmıştır.

Çocuklarda şiddetli öksürük ve boğaz şişmesiyle kendini gösteren mor boğan hastalığı meydana geldiğinde, çocuk tünel gibi bir yerden eline bir ekmek bir soğan vererek geçirilir. Çoğu zaman evlerdeki küllük denilen delikten geçirilen çocuğun hastalıktan kurtulacağı düşünülür (Sunal, 2001: 186). Anadolu'nun çoğu yerinde “delikli taş” içinden geçmekle çeşitli hastalıkların giderileceği yönündeki inanmanın örneklerinden olan bu uygulamada içinde büyüsel gücü bulunduğu inanılan taş iyesini memnun etmek için birer saçı olarak düşünülebilir. Ayrıca delikle bir eşikten geçerken üstündeki hastalığın geride kalması (Tanyu, 1968: 121), yani hastalığın da bir eşikten geçerek geride kalması bir çeşit göçürme olarak kabul edilebilir, zira bu işlem sonucunda hastalık orada kalır, çocuk iyileşir.

Çocuğu olmayanlara “Bel Sardırma” adı verilen tedavi yöntemi uygulanır. Bu yöntemde, Yumurta akı ile sabun karıştırılır, bele sürülüp sıkıca sarılır (KK21).

Geçmeyen kulak sancısı veya çınlamasını tedavi etmek için kulak otu adı verilen bir bitki sıcak suyun içerisine atılır ve hastanın üzerine bir örtü çekilmiş şekilde bu suyun üzerine eğilip suyun buğusunu içine çekmesi sağlanır. Bu şekilde hastalığı geçeceğine inanılır (KK2).

Rahatsızlığı olan kişiler hocaya gider muska yazdırır, onu takınca rahatsızlık geçer (KK32). Muskalar genellikle üçgen şeklinde olur, kişinin korunması için cebinde veya boynunda taşınması gerektiğine (KK12) inanılır. İçlerinde “okumak” diye adlandırılan dualar yer alır.

Geç yürüyen çocuk için kozalaklar toplanır, çam ağacının iğneli yapraklarıyla kaynatılır. Çocuk bu suyun içine batırılıp yıkanılır. Böylece çocuk yürür, kaynak kişi kendisinin bu yolla yürüyebildiğini ifade etmektedir (KK27). Ayrıca geç konuşan veya konuşmakta zorluk çeken çocuğun dilinin altını bal ile ovalayınca çocuğun konuşacağı düşünülür (KK27).

Göz hastalığı olan kişinin tedavisi için içerisinde adı Mehmet olan birisinin yaşadığı yedi ev dolaşılır, yedi evden yedi ekmek alınıp hastaya yedirilir. Bu ekmekler yendikçe hastanın göz ağrısının geçeceğine inanılır (KK3).

Sarılık olan kişiye ak köpeğin pisliği yedirildi (Başhan, 2010: 56). Ayrıca sarılığı olana kız çocuğu sidiği içirilirse geçeceğine inanılır (KK22).

Eklem ağrılarına kırk kilit otunun iyi geldiğine inanılır. Ayrıca Oğul otu ve üzerlik otu birçok şeye şifa olarak kabul edilir (KK32)

Kaynak kişilerden biri çocukken baş ağrısı için “Dudu Nine” denilen birine götürüldüğü ve tedavi şekliyle ilgili şunları anlatmıştır: Baş bezle/örtüyle sıkıca bağlanır. Tahta bir kaşık başa bağlanan örtünün oraya sokulur. Bez bu kaşıkla sanki mandalı çeviriyormuşsun gibi burulur. Kaşığı çevirerek örtüyü burdukça güya çatlayan kafa yerine gelirmiş. Bu işlemden sonra baş ağrısının geçtiğini söylemektedir (KK25).

Yörede “cıbrı eşim galktı” ve “cıbrı eşini atmak” diye ifade edilen bir rahatsızlık vardır. Bu rahatsızlık insanın karnında, kalbinde, midesinde evhamlı gibi hissedip durmadan orada kalp gibi attığını hissedilmesidir. Bu durumun bir şeye çok üzülüp, kaygılandığında oluştuğuna inanılmaktadır. Böyle zamanlarda yapılan işlem, karına masaj yaptıktan sonra katı sabun koyup “cıbrı eşi” denilen şeyi yerine oturturlar, daha sonra sabunla birlikte sert tutsun diye sıkıca bağlanır (KK21-22).

Baş ağrısı olan yerlere veya bacaklardaki ağrıyan yerlere yılcık taşı tutulur (KK24). Bacaklarda hatta kemiklerde yoğun ağrı şeklinde kendini gösteren yılcık hastalığının tedavisi için ocaklıya/hocaya gidilir, bu hastalığın tedavisi için kullanılan yılcık taşları vardır. Ağrı olan yerlere taşları yerleştirirler, bıçağın kesmeyen yanı ile buralara vurulur, taşların düştüğü yerlerde hastalığın olmadığı taşların yapışıp kaldığı yerlerde ise hastalık olduğuna inanılır. Yılcık taşlarının yavruladığı düşünülür, bu taşlar dişi-erkek olarak ayrılmaktadır. Taşlar genellikle un, kum, kül vb.nin içerisinde saklanır. Böyle koyulduklarında yanlarından küçük yılcık taşları oluştuğu görülür. İlk ve Sonbahar aylarında doğurdukları rivayet edilir (KK3).

Kızılca kesmesi olarak adlandırılan hastalık, ciltte oluşan kırmızı döküntü veya sivilcelenmeye verilen addır. Hastalığın tedavisi için ocaklı olan kişi özel bir karışım hazırlar. İçerisinde kızılçam kabuğu, gelincik çiçeği, ayva yaprağı olan bu karışım bal veya pekmezle karıştırılıp hastanın kızaran hastalıklı yerlerine sürülür. Ardından

sırtüstü yatırılan hastanın başına beyaz bir örtü örtülür. Bu işlemten sonra ocaklı kişi bir yastığı üzerine koyduğu kırmızı ipleri bıçakla kıyar gibi kesmeye başlar. İpleri keserken vücudun üzerinde yastığı gezdirilir. Kesilen her ip alınır, işlemi yapan kişi tarafından tüküre tüküre her biri bir kovuğa sokulur. Böylelikle hastalığın kuruyup gideceğine inanılır. Uygulamadan sonra kızılca ezesi, hastaya verilir, aç karnına yemesi tembihlenir. İlaç ile birlikte hastalık da biter (Sunal, 2001: 198). Bu uygulamada görülen birçok nesne büyüsel bir anlam taşımaktadır. Taklit büyülerinde genellikle karşımıza çıkan kesme işlemi hastalıkla aynı renkte olan kırmızı ipe uygulanmaktadır. Bu yolla hastalığı temsil eden ipin kesilmesiyle hastalığın da kesilip yok olması amaçlanmaktadır. Ayrıca uygulamayı yapan kişinin bu ipleri kovuğa sokma işini tükürerek gerçekleştirmesi, el verme hadisesindeki tükürerek el vermeyle sağaltma gücünün karşıdakine geçeceği inancıyla ilişkilidir. Burada kendinde mevcut olan gücü temas ederek karşıdakine aktarma amacı olduğu düşünülebilir.

Kişinin boynunda veya belinde bir tutulma yaşandığında koyunun kirli yapağı alınır rahatsız olan yere sürülür, bu şekilde hastalığın geçeceği kabul edilir. Burada havâyanda bulunan gücün tesiri ile tedavinin olacağına inanılır. İnanç sistemi içerisinde koyunun her zaman iyi olanı temsil ettiği bilinmektedir. Çoğu zaman melek olarak kabul edilen, en hayırlı kurban sayılan koyun burada sağaltma için kullanılan, iyileştirme gücünü kendinde bulunduran birincil nesnedir.

Siğil tedavisinde kurumuş yılan kabuğu yutma; söğüt dalını yarıp, parmağı arasına koyup kesiyor gibi yapma ve iple siğili bağlama gibi yöntemlerin uygulandığı görülür. Ayrıca nohut veya tuz ıslatılır, mavi bir bez ile bağlanıp evin bir yerine asılır. Nohut/Tuz asıldığı yerde kurudukça siğilin de kuruyacağı düşünülür (Başhan, 2010: 55). İşlemler söğüde, nohuda veya tuza yapılırken işlem sonucunda oluşan etkiyi hasta olan yer yani siğil görmektedir. Benzetme yoluyla yapılan bu işlemde siğil yerine konan nesnelere yapılan bir takım işlemlerle hastalık tedavi edilmektedir.

Yukarıda vermeye çalışılan temelinde dinsel/büyüsel birçok uygulama yöntem sıralanabilir. Sarılık olan çocuğa sarı giydirme, sarı bir yazma örtme; sarı çiçek ile banyo yaptıрма, sarılık taşı adı verilen taşlarla tedavi edileceğine inanılır.

Kurdeşen hastalığında hasta olan kişi sabah gün doğmadan dört yol ağzına gider, eline aldığı bozuk paralara okur ve “kurt oldum, kurdeşen oldum hu!” deyip

elindeki paraları atarsa hastalığın geçeceğine inanılır. Yine kurdeşen olan kişinin üç yol ağzında fırın süngesinin üzerine binip “Kurt oldum kurdeşen oldum huu!” diye bağırıp, ayva ağacı altından toprak alıp banyo suyuna karıştırıp yıkanırsa hastalığın geçeceğine inanılır (KK14).

Aydeş/Aydaş hastalığı olan çocuk için dört yol ağzında aş pişirilir, hem çocuğa yedirilir hem de insanlara dağıtılır. Bu aş Aydeş Aşı adı verilir. Çocuğun aydeşinin (zayıflığının) böylece geçeceğine inanılır (KK1, KK16). Mamak’ta aydeş hastası olan çocuk mezara atılır, ardından hoca tarafından okunur. Çocuk için horoz kesilir, suyuyla pilav yapıp hem hasta çocuğa hem de başkalarına yedirilir, böylelikle hastalığın geçeceği düşünülür (KK29). Aydeş hastalığında ocaklı kadın üç kazan getirir altına ocak değrilir, çocuk kazana koyulur, üç defa okunur (KK24). Aydeş ile ilgili bir diğer uygulama ise, dört yol ağzında kazan koyulur, kazanın altındaki odunlar yakılıyormuş gibi yapılır, çocuk içerisine oturtulup üç kez sefer çevrilir ardından üç sefer de yerde yuvarlanır. Bu sırada “ma eyidel cıbarığı ve iyi cıbarımı! (al kötü çocuğunu ver iyi çocuğumu) denir ve anne çocuğunu alıp arkasına bakmadan gider (Başhan, 2010: 28). İşlem sırasında “dört yol ağzı” gibi veya “üç kazan-üç kere okumak” gibi belirli sayıların tekrarı da büyüsel pratiklerin bünyesinde yer alan, mistik ve büyüsel bir güç taşıdığına inanılan rakamları ihtiva eder.

3.6.2. Büyü ve Büyü İle İlgili İnanışlar

Büyü, bilindik yollarla sağlanamayana sahip olmak, birine zarar verme veya kişiyi gelebilecek zarardan korumak amacıyla birtakım tabiatüstü güçlerle bağ kuran ya da bu güce sahip olduğuna inanılan bazı nesneler kullanarak zarar-fayda sağlamak, doğa yasalarını zorla etkilemek amacıyla oluşturulan işlerin tümüne verilen addır (Örnek, 2000: 135). Anadolu’da genellikle iki kişiyi birbirinden uzaklaştırmak/ayırmak, kişiyi hasta etmek, kendine bağlı kılmak veyahut kişileri kötülüklerden korumak maksadıyla uygulanan bu işlemler daha çok kişilerin üzerlerinden alınan nesneler ile oluşturulmaktadır.

Şamanlık sistemi içerisinde kamlık din adamı, şifacı-hekim, büyücü, falcı vb. birçok sıfatı ihtiva eden bir müessese halindeydi. Büyü-efsun-afsun, tılsım-muska gibi uygulamalar birçok halkın hayatında yer almıştır. Tılsım ve muskaların en eski örnekleri Mısırlılarda görülmektedir (Kâşgarlı Mahmud “kam” kelimesini efsun yapan

ve haber veren “kâhin” kelimesiyle tercüme etmektedir (DLT III, 157). Kâşgarlı’nın çağdaşı Yusuf Has Hâcîp kamlarla ilgili:

“Kamug igke ot ol emi belgölüg

Ol ig emlegüçi kamı belgölüg...” (Her derdin bir ilacı, tedavi edecek kamı bulunur) sözleri ve Hakana, *“Seningde turur kör bularning emi/ Otagıl daru birle bolgıl kamı...”* (Bunların ilacı, dertlerine derman sendedir, bunları tedavi et, kamı sen ol...) diyen Odgurmış’ın bu sözleri 11. yy.da Müslüman Türklerin kamlara bakışlarının ve verdikleri değerlerin azalmadığı görülmektedir (İnan, 2000: 72-73).

Bugün Anadolu’da İslam dini çatısı altında büyüsel/sihirsel faaliyetlerde bulunan hoca/falcı/büyücü gibi farklı şekilde adlandırılan kişiler Şamanist sistemden günümüze kalan kam temsilcileri gibidirler. Çoğu zaman kama isnat edilen birçok özelliğe sahip oldukları görülmektedir.

Geçmişte kişi inancına göre birtakım nesnelerin kendisine uğur veyahahut da uğursuzluk getirdiğine inanır, uğurlu saydığı nesneleri üzerinde taşır veya boynuna asardı. Bu nesne bir taş parçası, ağaç dalı, hayvan uzvu, bir boncuk, bir kumaş parçası olabilir. Bu *“muska-tılsım”*ları nazardan, hastalıklardan, kaza ve belalardan, görünen veya görünmeyen tüm kötülüklerden koruduğuna/koruyacağına inanırlardı. Daha sonra bu inancın zamanla gelişiminde dinî formüller ya da garip işaretli yazılar eski fetişlerin yerini tutmuştur (İnan, 1979: 207).

Yörede genellikle sihir/büyü yapmak veya yaptırmaktaki amaç, bir insan veya nesne üzerinde değişiklik meydana getirme arzusudur. Kızların bahtını açmak, iki kişiyi birbirine bağlama veya ayırma, evli olan erkeği eşinden, evinden ve ailesinden uzaklaştırmak, düşmanlık beslenen kişiye musibet bulaştırma veya hasta etme gibi bir dizi iyi/kötü amaçlı uygulama, yörede falcı/büyücü/cinci/üfürükçü/hoca/okuyucu olarak adlandırılan kişilere yaptırılır. İlçede böyle kişilerin varlığı ve inanılıp ı-inanılmadığı sorulduğunda, kaynak kişilerin başta bilmedikleri ve inanmadıklarını dile getirmeleri lakin ardından bu tür olaylara şahit oldukları, duydukları, bu işlemleri yapan veya yaptıran kişilerden çekinip korktukları gözlemlendi. Çoğu kişinin faydası olacağına inandığı hoca adı verilen ve fal bakmayan kişilerin yaptığı okuma ve muskalar sıkça başvurulmuş bir şifa uygulamasıdır.

Daha önce değinildiği gibi yörede zarar verme, iyileştirme veya koruma amaçlı yapılan tüm büyüsel faaliyetlerde ana nesne büyüden etkilenen ya da büyüye sebep olan kişinin bir eşyası, bedeninden saç, sakal, tırnak gibi bir parçası kullanılarak yapılır.

Yörede en sık başvuru yöntemler okutma, muska/tılsım yazdırma, tütsüleme işlemleridir. Üzerlik yakılır yörede tütsü olarak kullanılan bitkilerin başında gelir. Tütsü gibi tüm evde dolaştırılır, migren gibi hastalıklara da iyi geleceğine inanılır. Yalnız çok tütsü yapmanın kişiyi sersemleştireceğinden endişelenilir, bu yüzden üzerlik tütsüsü yaparken daha dikkatli ve ölçülü davranılır (KK21).

Yörede uygulanan tedavi işlemlerinde Üç yol- dört yol ağzı, üç kere okumak, yedi evden yumurta almak, kırk taş ile yıkamak, kırk bir kere okumak gibi büyüsel gücü olduğuna inanılan sayılar sıklıkla kullanılmaktadır. Sayıların yapılan işlemlerdeki rolü oldukça büyüktür, belirli sayıda yapılması gereken işlem yerine getirilmezse sonucun başarısız olacağına inanıldığından, sayıların rolüne kıymet verilmektedir (Örnek, 2000: 148).

3.6.3. Nazar

3.6.3.1. Nazar Değmesi İle İlgili İnanışlar

Arapça bakış anlamına gelen nazar, belli insanlarda bulunduğu inanılan kıskançlıkla, sevgi veya hayranlıkla bakıldığında, insanlara, hayvanlara, eşyalara, canlı-cansız tüm varlıklara zarar verdiğine inanılan, uğursuzluk getiren güç olarak açıklanabilir. Bu zarar veren gücün bulunduğu kişinin etkisiyle, yapılan işin ters gitmesi, annenin veya hayvanın sütünün kesilmesi, hayvanların hastalanması-ölmesi, eşyanın kırılması, yemeğin dökülmesi, insanın kazaya uğraması, yangın, su basması gibi olayların yaşanması, elbisenin yırtılması, çocuğun huysuzlanması-rahatsızlanması vs. gibi durumların olacağına inanılır.

Yörede genellikle “göz ilmesi” olarak adlandırılan (KK35) bu duruma nazar değmesi, göz değmesi, nazara uğrama, göze gelme, nazara gelme şeklinde isimler ile anılmaktadır. Nazarın değip değmediğini anlamak için başvuru ilk yöntemlerden biri kurşun döktürmedir. Bununla ilgilenen kadınlara ocaklı denilmektedir, genellikle el almış kişilerdir. Kurşun için özel tavaları vardır, kurşunu burada erittikten sonra

hastanın başının üzerine tepsi tutulur, içine su dolu bir kap konur. Eriyen kurşun bu soğuk su dolu kabın içerisine dökülür. Dökülme anında yüksek bir ses çıkar, kadın eğer nazar görürse, “erkekli, kızlı” der. Bu söz nazarın çok olduğu anlamına gelmektedir. Kaptaki suyun bir kısmı hastaya içirilir, kalanı insan ayağının değmediği bir yere dökülür (Sunal, 2001: 184).

Kaynak kişinin başından geçen nazarla ilgili bir hadise şu şekildedir: “Kiçir’de dururken, ben kuzine yakmak için odun bölüyordum. Ben onu yakarken yaşlı bir teyze vardı o da bize gelmişti, oturuyordu. O gittikten sonra başparmağım bir sancıdı, dolama olmuş gibi morardı, sarardı. Sabaha kadar sancısı geçmedi. Köyde bir teyze vardı, koyungözü ile kınayı ikisi bir karıverdi, parmağıma sardı, onun bayağı faydası oldu. Sonraki sene aynı gün yine aynı parmağım sancımaya başladı. Hâlâ daha bu parmağım daha hassastır, o kadın nazar erdirdi bana. Bir komşumuz vardı o eve gelince üstümüze bir ağırlık oluyordu, diğer komşularla derdik ki ‘bunun nazarı eriyor’, bir maşallah çıkmazdı ağzından” (KK2). Burada nazarı değen kişi sevgi veya hayranlıkla baksa dahi karşısındakini hasta eden bir neticeye verile olmuştur. Bu rahatsızlık sadece o an olup sonlanmamış kalıcı bir etki bırakmıştır.

Benzer başka bir olayda ise kaynak kişi, Kâbe’de namaz kıldıktan sonra otururken yanına bir hanım gelir. Kendisine uzun uzun bakar, yüzünü, başını okşamaya başlar. Güzelsin şeklinde el hareketleri yapar, kendince sever uzun süre. Daha sonra yanındakiler kadını bir şekilde durdurur ve yollarlar. Kadın gider gitmez kaynak kişiye baygınlık gelir, fenalık geçirir, eli ayağı tutmaz. Yanındakiler okurlar kendisini, okundukça yavaşça kendisine gelir, toparlar. Tanımadığı o kadının gözleriyle kendisini bu hâle getirdiğine inanmaktadır (KK5).

Yörede sıkça anlatılan bir anlatmada geçen olayda, bir gün Hacı baba denen zatın yanına bir adam gelir, şu giden atı bir bakışımla deviririm der, iddialaşır. Ata bir bakar, at o anda olduğu yere devriliverir (KK2). Bu nazar erdirme gücü bulunan kişiler, ne derece şiddetli bir etki oluşturabileceğine örnek teşkil etmektedir.

“Nazar insanı mezara, hayvanı kazana atarım der” (KK24) sözü Simav’da herkes tarafından bilinen bir sözdür. Nazar kimi zaman ufak çapta kazalara, hastalıklara sebebiyet verebiliyorken, ölüm gibi ciddi neticelere de sürükleyebildiğine dair inanç hâkimdir.

Yörede nazar değdiğini anlamak için yapılan bir diğer uygulama şu şekildedir: Uhruc duası okunur, meyve bıçağı alınır, vücudun üzerindeki kötülükler bıçakla sıyrılır gibi yapılır (baş ağrıyorsa bu işlem başa yapılır). Bıçak bu işlemten sonra kapıya doğru atılır. Bıçağın yüzü (kesen tarafı) kapının yönüne bakıyorsa dışarıdan birinin nazarı değmiş sayılır; sapı kapıya doğru yüzü evin içerisine doğru bakıyorsa evden veya aile-akrabadan birinin nazarının değdiği düşünülür (KK35).

Kaynak kişilerden birine komşusu “Koyunları çoğaltmışsın” der. Akşamına kuzulardan biri sandalyenin bir yerine başını sokup çıkaramayıp boğulmuş. Sabah bakınca kuzuyu boğulmuş şekilde bulunca, nazar erdiğine hüküm verirler (KK28).

Kimi bakışı ile kimi sözüyle nazar eder (KK28). Renkli gözlü kişilerin daha fazla nazarının değdiğine inanılır (KK3). Kişi sevgi ile veya haset ile maşallah demeden bakarsa nazar değdirir (KK35). İnsana değen nazarla tırnağın düştüğü görülmüştür. “Biri sana çok iyisin veya kötüsün dese nazar iner. Laf ile nazar edilir” (KK33). Yörede beğenmenin ya da hasedin dile getirildiğinde daha etkili olacağı ve zarar vereceği yönünce inanç hâkimdir. Evde bir eşya kırılınca nazarın değdiği ve kırılan eşya ile bu nazarın getirdiği kötülüğün çıktığı, gittiği düşünülür (KK5).

3.6.3.2. Nazardan Korunma

Simav’da nazar değdiği birden hasta olma, baygınlık geçirme, halsizleşme, uzun süren ve aniden gelen iç buhranı, birileriyle karşılaştıktan sonra meydana gelen kazalar, çocukların huzursuzlaşması, sararması, uyumayıp sürekli ağlaması, hayvanın sütünün kesilmesi, bir yerinin yaralanması veya ölmesi gibi pek çok olay nazarın etkisi olarak kabul edilir. Bu gibi olaylardan korunmak için bir takım sakınmalar ve pratikler uygulanmaktadır.

Yörede nazardan korunma yollarının başında “Çörekotu”na başvurma söz konusudur. Doğum yapanın yatağına, yeni doğan bebeğin beşiğine, yakasına nazarlık olarak, yeni gelinin gelin yatağına, yastığının içine, askere veya yola gidenin cebine nazardan koruması çörekotu koyulur. Yalnızca çörekotunun dahi koruyacağına inanılsa da bazen okunmuş olarak da konulur. 41 tane çörekotuna Ayet’el-Kürsi okunup gök bezle bağlanır, üzerine göz boncuk takılıp nazarlık yapılır (KK1).

Yörede yapılan nazarlıklarda sıklıkla üzerlik, çörek otu, ayva dalı, süpürge sapı, çitlembik kullanılır.

Gök bez denilen mavi renkli bezlerin içine çörekotu sarılarak, üzerlik takılarak, göz boncuk denilen mavi boncuk ile ayva ağacından, leylek kemiğinden, çitlembikten yapılmış nazarlıklar kullanılarak korunacağı düşünülür (KK3). Kimi zaman bir nazarlığı oluşturan unsurların hepsi şu şekildedir: bir parça çörek otu, gök bezle sarılır, üzerine üzerlik asılır, çetlenbik ve dua yazılı muska yakılır, üzerlerine nazar boncuğu takılır ve tüm bunlar belirli bir sayıya kadar okunup takılır (örneğin çörek otu okunarak koyulur.).

Yörede çocuklara takılan muskalarda genellikle Âyetü'l-kürsî, İhlâs ve Fatihâ Sûresi yer almaktadır. Muskalar üçgen şeklinde, siyah, mavi veya beyaz renkte olabilmektedir. Bebeğin bir omzunun arkasına muska, diğer omzunun ardına ise çetlenbik ile nazar boncuğu takıldığı gözlemlenmiştir.

Süpürge teli nazara karşı yapılan nazarlıklarda çörek otu ve çetlenbikten sonra en çok başvurulun nesnedir. Yörede süpürge'nin kötü göze karşı koruduğuna inanılır, bu yüzden doğum odasından bebek beşiğine, yeni gelin yatağından, ava giden avcının ardına atılmasına kadar birçok yerde süpürge ile ilgili uygulamaya rastlamak mümkündür.

Evinde küçük çocuk olan kişi, misafir gittikten sonra nazarı çocuğa değmesin diye bıçakla, izlerini sıyırmayı temsilen, eşiğe çizikler atar (KK36). Komşuya süt verileceği zaman, hayvana nazar değmesin diye süt ile birlikte biraz tuz verilir (KK3).

Nazardan korunmak için evlere, ceketlerin içlerine veya hayvanlar için ahıra üzerlik otu asılır, çörek otu ile tuz karıştırılıp nazarlık yapılır. Hayvanları nazardan korumak için üçgen şeklinde muska yapılır, muskanın üzerinde ayna, çitlembik, çörek otu takılır, ayaklarına katrandan yuvarlak yapılır (Başhan, 2010: 33).

Yeni yapılan evlerin ve diğer evlerin nazardan korunması için balkonlarına, çatılarına, giriş kapılarına at, öküz, koç kafası, koçboynuzu, kaplumbağa kabuğu asılır. Hayvanların koruyucu unsur olarak kullanıldığı bu nazarlık çeşitlerinin nazardan etkili bir şekilde koruduğu kabul edilmektedir. Ayrıca ayva dalı, yumurta kabuğu, nazar boncuğu, gök bezde çörekotu, üzerlik bir araya toplanarak evdeki sacayağına asılınca evin nazardan korunacağına inanılır.

Yeni yapılan evlere at nalı ile birlikte renkli bezler takılınca nazardan korunacağı düşünülür. At Türkler için kutsal kabul edilen hayvanların başında gelmektedir, at nalının koruyucu unsur olması bu tasarım ile alakalıdır.

Başı sıkışanın, nazardan korunmak isteyeninin hemen 7 tane Âyetü'l-kürsî okuması gerektiği düşünülür. Nazardan korunmak için okunan duaların çoğunda karşılaşılan en belirgin özellik belirli bir sayıda yapılması gerektiğine ilişkin inançtır. Belirlenen sayıda okumak duanın kabulünü sağlarken, bu hususu yerine getirmemek başarısızlığa neden olarak görülür.

3.6.3.3. Nazarın Tedavisi

Çocuğa nazar değdiğinde kırmızı, siyah gibi renkler giydirilmez, çocuk subaşına, nazarın geçmeyeceğine inanıldığından, götürülmez.

Misafirden gelen çocuğun üstü hemen değiştirilir ve ateş yakılıp üzerlik tohumu atılır, dumanında çocuğu gezdirirler. İşlem sırasında “Erene görene kızıma oğluma laf atana 60, 70 kalkmış gitmiş nazarlar” denir. Bu uygulamada üzerliğin nazardan koruyucu ile ateşin kötü ruhları kovup, temizleyiciliği düşüncesi görülmektedir.

Nazar değen çocuğun yüzü yıkanır veya banyo yaptırılır, kıyafetleri hemen çıkarılır, böylece çocuğun nazardan arınacağı, ferahlayacağı düşünülür. Nazar değerse çocuk çok ağlar, uyumaz (KK5).

Nazarın şifası için en etkin yolun okuma olduğuna inanılır, nazar değdiğine inanılan kişi bir bilen tarafından okutulur (KK33).

Bir eşya kırılınca üçlenir, iki eşya kırıldıysa üçlenince beladan kurtulacağına inanılır, çatlayan cam eşya da kırılır, böylece nazarın çıkacağı düşünülür (KK22). Bu işlemde üç sayısı ve kendisine gelecek nazarı evdeki herhangi bir nesneye zarar geldiğinde nazarın çıkacağı düşüncesi büyüsel temellere dayanmaktadır.

Nazar değdiği düşünüldüğünde şeker veya tuza okunur, ardından tuz ateşe atılır. Ateşe atılan tuz patladıkça nazarın geçeceğine inanılır. Anadolu’da ateşin tedavi aracı olarak birçok işlemde kullanıldığı görülür. Şamanizm sisteminde ateş her şeyi temizler ve kötü ruhları kovar (İnan, 2000: 68). Bu işlemlerin “Alazlama” (ateşte

temizleme) adı verilen kötü ruhları kovmak için yapılan yağlı parçayı tutuşturup hastanın etrafında döndürme işlemiyle aynı amacı taşıdığı düşünülebilir. Yukarıda bahsi geçen ateşe tuz atma işlemiyle kötülükten kurtulacağı düşüncesi, Karagasların ateşten ıslık gibi ses geldiğinde şeytanın olduğu bildirilmesi ve mübarek sayılan “artış” otunun ateşe atılması işlemiyle ilişkilendirilebilir (İnan, 2000: 67).

Nazar için dua okunan çocuk işleminden sonra hemen öpülmez, öpülmesi durumunda nazarın geçmeyeceğine inanılır (KK36). Burada nazarın etkisinde olan çocuğa temas edince nazarın çoğaldığı, etkisinin devam ettiği düşüncesi yatmaktadır.

Nazar için okunduktan sonra gökyüzüne doğru bak, 7 tane baca say gibi uygulamalar yaptırılır. Nazar değen çocuklara yaptırılan bu uygulamada göğe bakmak, sayılan bacaların 7 tane olması koşulu büyüsel temellerle ilgilidir.

Kaynak kişinin anlattığı bir tedavi şekli şu şekildedir: “Bizim kuzuya nazar değdi, kendi kendine geriniyor, kendini durduğu yerde atıyordu. Anneme getirdim, annem 40 tane küçük taş topladı bu taşları bir beze koyarak okudu (Kul hüvallahü okuduğunu söylüyor), kuzunun karnından geçirdik, karnının etrafından çevirdik geçti” (KK29). Kaynak kişinin annesinden bu işleme “Bel Yarma” dendiği bilgisini edinildi.

Nazar değmesinin tedavisinde uygulanan yöntemlerden biri de “Tütütme” adı verilen ve nazar değdirdiğine inanılan kişiye ait bir parça (Saç-kıl-eşya parçası vb.) getirilerek, bu parçanın üzerine nazarın çıkması için yapılan okumadır. Nazarı değenin üzerinden bir şey olmazsa okuma yapılmaz, nazarın geçmeyeceğine inanılır (KK34).

Tütsünün büyüsel temelli tedavi yöntemlerinden olduğuna değinilmişti. Nazarın tedavi edilmesinde de çoğu zaman çeşitli bitkilerin yakılması, dumanının evde gezdirilmesi gibi işlemler uygulanmaktadır. Üzerlik yakıp dumanı evde dolaştırıldığında kötü havayı alacağına, nazara iyi geleceğine inanılır (KK1).

İneklerin sütü kesilirse veya hemen ekşirse, türbeden veya mezardan bir parça odun-çalıçırpı getirip yanan ateşin içine atarsın, tütü gibi altına yakarsın, böylelikle nazar gider (KK32). Bu uygulama hem türbedeki atanın gücünü hem de bitkinin/doğanın gücünü şifa için kullanmaya örnek teşkil etmektedir.

Nazarın tedavisinde uygulanan kurşun dökme ve tütsüleme işlemlerinin eski Türk inançlarınca kutsal sayılıp, kötü varlıklardan korunma ve temizlenme

özelliklerinin var olduğu kabul edilen “Yer-Sub”lara sığınma, onların gücünden yararlanma umudu vardır. Şamanizm’de “kurt kuyma”, “kut dökme” adıyla bilinen kötü ruhlardan birinin çaldığı “kut”u yani saadet unsurunu geri döndürmek için yapılan sihrî ayinin benzeri kurşun dökme işleminde görölmektedir(İnan, 1987: 477).

SONUÇ

Simav İlçesi merkez ve köylerindeki halk bilimi unsurlarında Türklerin eski inanç sistemlerinden kalma izleri inceleyen bu araştırmada, halkın hayatında önemli gördüğü ve devam ettirdiği pratikleri inceleyip bunların günlük hayat üzerinde ne gibi kısıtlama ve etkilere sahip olduğu ortaya koyulmaya çalışıldı. Bu uygulama ve inanmaların üzerindeki eski Türk inançlarının tesirini saptamak amaçlandı. Bu amaç doğrultusunda, yöre halkının, hayal dünyasında yer eden ve yaşantısını önemli ölçüde etkileyen inançların, merkez ile köyler arasında belirli oranda farklılık teşkil etmekle beraber, bu inanç ve uygulamaların geçmişten bugüne süregelen değişimleri, çeşitlenmeleri ve nihayetinde bugünkü durumları incelenmeye çalışıldı. Yapılan gözlem ve iştirak edilen ortamlar doğrultusunda günümüzde yöre halkının inanç ve kabullerinde, yaşam tarzının ve toplumsal düşünce sisteminin de etkisiyle yoğun bir değişiklik olduğu sonucuna varılmıştır. Bu değişim merkezde daha yoğunken, köylerde daha az görülmektedir.

Örf, adet ve gelenekler günümüzde varlığını devam ettirmekle birlikte etki alanı daha sınırlı bir hale gelmiş, İslâm dini etkisiyle “bâtıl” olarak adlandırmaların sıklaştığı görülmüştür.

Ne var ki yöre halkının doğumundan ölümüne kadar yaptığı pek çok uygulamanın perde arkasında bu inanç yumağının izleri görülmektedir. İlçede görüşme yapılan kişilere yöneltilen sorular doğrultusunda bazen “bunların aslı yok, bunlar yok artık” cevapları alınsa dahi geçiş törenlerinden dünya ve üzerinde yaşayan varlıkların tezahürüne kadar pek çok sorunun karşılığında alınan cevaplar eski Türk inançlarının izlerinin halkın hayatına işlediğini göstermektedir.

Araştırma süresince dikkati en çok çeken hususlardan biri, yörede kadının kendiyile aynı eğitim sevisine sahip erkeklere nazaran daha fazla pratiğe hâkim olması, bunları dile getirmeye çekinmekle birlikte inanmasıdır.

İslâm dininin “Tanrı” telakkisiyle uyum gösteren Gök-Tengri inancı ve bu doğrultuda gerçekleştirilen uygulamalar yörede kalıcılığını devam ettirmektedir. İslâm itikadında Yaratıcı bî-mekân olarak kabul edilirken, Türklerin eski inançlarında da durum böyle olmakla birlikte “Gök”/Sema Tanrının mekânı olarak kabul edilmektedir. Yörede söylenilen “Yukarda Allah var” sözü, dua esnasında ellerin göğe açılması ve

yine göğre bakılması, öldükten sonra ruhun uçtuğuna-göğre çıktığına inanılması gibi pek çok inanç bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Yörede yardımcı/koruyucu iyelerin işlevini melekler, Kara/Kötü iyelerin ve onların başı olan Erlik'in yerini cinler ve Şeytanın aldığı görülür. Lakin koruyucu iyelerden Umay iyesinin değişime uğrayıp Sarı Kız motifiyle çocukları korkutup zarar veren Al Ruhı benzerliği, yörede Kara iye tasavvurunun devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca Yer-sub'lar taş, su, ağaç, eşik, ateş-ocak unsurları içerisinde iye olarak adlandırılan canlıların varlığı unutulmuş olsa da bunlara atfedilen inanç ve uygulamalar sürdürülmektedir.

Yörede hastalıkların tedavisi, kötülüklerden sakınıp korunmak, isteklerine erişmek amacıyla koruyucu iyelere ve güçleri olduğu, bir kutsiyetleri olduğu kabul edilen su, ağaç, taş, ateş vd. memnun etme, onlara saygı gösterme, belirli davranışlardan, saygısızlıktan kaçınmanın söz konusu olduğu tespit edilmiştir.

Eski inanç sistemindeki Kam tipinin yerine, "hoca, falcı, cinci, ocaklı, üfürükçü, vb." adlar alan ve Kama ait görevleri eda eden kişiler yörede varlıklarını sürdürmektedir.

Yörede özellikle doğum ve sonrasında uygulanan birçok işlemde bu inançların varlığı görülmektedir. Doğum sonrası Placenta/Son ile yapılan uygulamaların Umay iyesiyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Gök cisimleri ve Yer-Sublarla ilgili inanç ve uygulamalar eski inançların ve Türk muhayyilesinin değişmediğini göstermektedir. Özellikle Ay, yıldız ve göksel olayla ilgili inanmalar, bunların tabiat olaylarına etkisine dair kabuller, Yer-sublara sunulan kurbanların onları memnun edip, getirecekleri zararlardan çekinme yöre insanının hayatı içerisinde devam etmektedir.

Geçiş dönemleri ve bereket törenleri süresince uygulanan dinsel-büyüsel pek çok uygulamanın var olduğunu, bu kabul ve uygulamaların kişilerin hayatını yönetip etkisi altına aldığı belirtilmişti. Yine özellikle düğün törenlerinde yeni yaşamın getirisi olarak geleneksel gelinlik yerini beyaz gelinliğe, başa örtülen "al" yerini beyaz duvağa bırakmıştır. Düğünler geçmişteki gibi 3-4 gün sürmeyip düğün salonlarında yapılmaktadır. Geleneksel düğün yapma hevesi taşıyan bazı gençler dışında köy düğünleri yok denecek kadar azalmıştır.

Yörede kurban, adak ve saç uygulamaları gerçekleştirilen teknikler, bu uygulamaların yapılma amaçları, yapıldıktan sonra etki edeceğine inanıldığı hususlar, yapılma aşamalarının özünde eski Türk inançları bulunmaktadır. Yörede kurban için en makul hayvanın koyun olması, ayrıca erkek hayvanın kurban için daha çok tercih edilmesi geçmişten süregelen bir uygulamadır. Yörede kurban olarak çoğunlukla erkek tercih edilmektedir. Adak hususunda ise, işlemin dileği yerine getirmek, korunmak ve şükretmek gibi amaçlarla yapıldığı görülmektedir. Adaklar genellikle ziyaret yerlerinde, türbe, dede denilen yerleşim yerlerinden uzakta, yüksek bir tepede bulunan dualarının kabul olacağına inandıkları bu yerlerde gerçekleştirilmektedir.

Saç uygulamasının düğün ve kutlamalarda genellikle gelinin evden çıkışı ve oğlan evine girişi sırasında yapılması, eşik iyesini memnun etme ve evliliği kutsama, koruma amacıyla gerçekleştirildiğine delalettir.

İlçede bahar bayramları kutlamaları köyden köye farklılık teşkil etmektedir. Merkezde Hıdrellez kutlamaları daha çok piknik havasında geçmekteyken, köylerde günümüzden kısa zaman öncesine kadar aslına uygun şekilde, ateş yakarak, geceden hazırlanarak, altı mayıs sabahı güneş doğmadan türbelere, dedelere giderek kutlanılmaktaydı. Günümüzde bu pratikler kısmen sürdürülse dahi, hasırlardan büyük ateşlerin oluşturulduğu; tüm köylerin katılımıyla gerçekleştirilen geniş kutlamalar yerini ufak çaplılara bırakmıştır.

Yörede hayvanların uğurlu veya uğursuz sayılması, onların durumuna ve davranışlarına bakılarak haber alınması, işaret sayılması, kimine saygı duyulup kiminin kötü sayılmasının ardında Türklerin eski inanç sistemlerinin izleri vardır.

Uğur, uğursuzluk ile ilgili inanma ve uygulamaların temelinde tabiat iyelerini memnun etme, kötü iyelerin getireceği belalardan sakınma, Tanrının hoşnut olmayacağı davranışlardan uzak durma niyeti gözlemlenmektedir.

Yörede yağmur yağdırmak için başvuru yöntemleri, halk takviminin belirlenmesinde doğadan, hayvandan haber almada eski inanç ve bunların ışığında oluşan geleneklerin devamı niteliğindedir.

Halk hekimliği uygulamaları yöre halkının, derleme çalışmalarını yürüttüğümüz 2018 yılında halen, belirli hastalıklar için başvurduğu işlemleri bulundurmaktadır. Bu işlemler genellikle Ocaklı adı verilen kişiler tarafından

gerçekleştirilmektedir. Uygulamaların temelinde daha çok büyüsel ritüeller yer almaktadır. Benzetme ve tesir yolu ile sağaltma teknikleri yaygın olarak görülmektedir.

Bu çalışmada yöre yaşantısının her safhasında gerçekleştirilen uygulama ve inançlara yer verilmiştir. Verilen uygulamaların eski inanç sistemindeki yerleri ve bugün aldıkları şekiller ortaya koyulmaya çalışıldı. Kültürel değişimlere rağmen yöre halkı geleneklerinden kopmamış, kimileri unutulmaya başlansa da günlük hayat içerisinde bu inanışların gölgesinde hareket edilmiştir.

Simav İlçesi merkez ve köylerinde eski Türk inançlarının kimisinin aynen devam ettiği görülürken, kimisinin değişerek veya kısmi olarak varlıklarını devam ettirdikleri gözlemlenmiştir. Bu araştırmanın amacı doğrultusunda Simav yöresinin hayatında eski Türk inançların etkisinin devam ettiği sonucuna varılmıştır.

EKLER

EK 1: SÖZLÜK

Akbaşlı: İnce ve sık yapraklı, beyaz çiçekli yabani bir ot, ayvadana.

Aydeş: Gelişmeyen, cılız bebek.

Azat: Büyük, ulu meşe ağacı.

Bağ: Kaplumbağa.

Cıbar: Çocuk.

Cigirgen: Isırgan Otu.

Çapıt: (Çaput) Eskimiş bez parçası, paçavra. Dilek için genellikle ağaçlara bağlanan renkli kumaş, ip, kurdele vb. eşyalara verilen ad.

Çetlenbik: (Çitlembik) Karaağaçgillerden, düz kabuklu, kerestesi sert ve dayanıklı bir ağaç, çitlik, menengiç.

Değirmek: Vurmak; değdirmek; dokundurmak.

Değnek: Hayvan pazarı.

Erkeç: İğdiş edilmiş, üç yaşından büyük erkek keçi.

Haney: Evin katları arasındaki bölümler.

Kırk uçurma: Doğumdan kırk gün sonra bebeği törenle yıkamak.

Kızılca: Kırmızıya çalan bir çeşit buğday.

Küren: Kızılıcık ağacı.

Lohusa: Loğusa 'Doğum yapan kadının kırk gün süresince aldığı ad.'

Morboğan: Aşırı öksürük ve öksürerek morarma şeklinde kendini gösteren çocuk hastalığı.

Siğil: Deride, özellikle ellerde oluşan zararsız, pürtüklü küçük ur.

Sünge: Ucunda ıslak bez bulunan, fırındaki kızgın külleri süpürmeye yarayan sırık.

Tüngümek: Atlamak, zıplamak anlamlarına gelen söz.

Tütü: Koku, Duman.

Üzengilik: Gelin almaya gelenlerden alınan bahşiş.

Yastıgeç: Üstünde yemek yenilen, hamur açılan tahta.

Yapak: Koyunun kırpılmış yünü.

Ek 2: Resimler**Resim 1:** Simav Dağı Eteklerinde, Acem Baba Türbesi Yolundan Simav Manzarası.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 2: Gümüşsu (Kelemyenice) Köyünde 1970'li Yıllardan Kalma Beşik.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 3-4: Beyce Köyünde 1970’li Yıllarda Gelin Kıyafeti ve Horoz Tüylerle Süslenmiş Başlık.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 5: Ortaca Köyü Geleneksel Gelin Başı ve Saçı Yapılma Anı.

Kaynak: Şahin Video: 2017.

Resim 6: Beyce Köyünde Bir Nişanda Yöresel Üçetek Giyen Kadınlar.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 7: Yenidoğan Mahallesi Mezarlığında Ağaç Figürleri Bulunan Mezar Taşları-1.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 8: Yenidoğan Mahallesi Mezarlığında Ağaç Figürleri Bulunan Mezar Taşları-2.

Kaynak: Adalı: 2018.

Resim 9: Yenimahalle Mezarlığında Ağaç Figürleri Bulunan Mezar Taşları-3.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 10: Yenimahalle Mahallesi Mezarlığında Ağaç Figürleri Bulunan Mezar Taşları-4.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 11: Acem Baba Türbesi.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 12: Acem Baba Türbesi-2.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 13: Acem Baba Türbesinin İçeri.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 14: Ece Sultan Türbesi.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 15: Ece Sultan Türbesi-2.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 16: Ece Sultan Türbesinin Önünde Bulunan Çitgöllülerin Hıdrellez Dedesi Olarak Kabul Ettikleri Çitgöllü Hacı Mehmet Efendi.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 17: Cabire(Sabire) Ana (Sarıkız) Türbesi.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 18: Sabire Ana Türbesinin İçerisi.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 19: Hafız Ahmet Efendi Türbesi.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 20: Hafız Ahmet Efendi Türbesi-2, Türbe Girişi ve Ziyaretçilerin Türbe Başında Mum Yaktıkları Taş(Sağda).

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 21: Gümüşsu (Kelemyenice) Köyünde Ulu Çınar Ağacı ve Musalla Taşı.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 22: Yörede Şifa verdiğine İnanılan Su Tası(Şifa Tası).

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 23: Çocukları Nazardan Koruyacağına İnanılan Nazarlık(Çetlenbik) ve Muska Örneği.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 24: Uğur-Bereket Getireceğine İnanılan, Koruyucu Olarak da Kullanılan Çetlenbik Şekilleri.

Kaynak: Adalı, 2018.

Resim 25: Yağmur Duası Ritüellerinde, Çocukların Evlerden Topladıkları Yumurtaların İçine Koyulduğu, Başlarının Üzerinde Tuttukları Kalbur. Her Ev Sahibi Yumurta İle Birlikte Kalburun Üzerinden, Çocukların Başına Bir Bardak Su Döker.

Kaynak: Adalı, 2018.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- ACIPAYAMLI, Orhan, (1978-1979) “Acıpayam’da Halk Hekimliği”, **Antropoloji Dergisi**, S.11, ss.11-16, Ankara.
- ADAY, Erdal, (2003), “Afyon ve Yöresi Halkbilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Afyon.
- ADAY, Erdal, (2013), “Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Balıkesir.
- ALBAYRAK, Recep, (1997), “**Simav Türküleri ve Osmanlı Döneminde Simav**”, Ankara.
- ALPER, Ethem Ruhi, (1956), “**Yeşil Simav**”, Selüloz Basımevi, İzmit.
- AKSOY, Osman, (1976), “Şifa Tasları”, **Türk Etnografya Dergisi**, S.15, ss. 35-54, Türk Tarik Kurumu Basımevi, Ankara.
- ARAZ, Rıfat, (1995), **Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, (Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını:108, Ankara.
- ARIKAN, Metin, (2006), “Türk Sözlü Geleneğinde Ayrıntılar-2: “Hayvan Ata Kültü Mü? Atalar Kültü Mü?”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, C.VI, S.1, s.s 13-18, İzmir.
- BAŞHAN, Gönül, (2010), “Kütahya-Simav İlçesindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya.
- BAYAT, Fuzuli, (2007), “**Türk Mitolojik Sistemi 1**”, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- BAYAT, Fuzuli, (2012), “**Türk Mitolojik Sistemi 2**”, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- BEŞLİYEV, V. , (1945), “Proto-Bulgar Dini”, **Belleten**, S.34 Nisan, ss.239, Çev. Türker ACAROĞLU.
- BEYDİLİ, Celal, (2004), “**Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük**”, Çev. Eren Ercan, Yurt Kitap-Yayın, Ankara.

- BORATAV, Pertev Naili, (2015), “**100 Soruda Türk Folkloru**”, Bilgesu Yayınları, Ankara.
- BOZYİĞİT, Yaşar, (2000), “**Simav’da Ahilik ve Ahiler**”, Erkam Matbaası, Kütahya-Simav.
- BOZYİĞİT, Yaşar, (2001), “**Simav’ın Manevi Mimarları**”, Erkam Matbaası, Kütahya-Simav.
- BULUÇ, Sadettin, (1997), “Şaman”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 11, ss. 310-335.
- BÜYÜKOFLAZ, Rukiye, (2004), “Halk Anlatmalarında Elma Motifi Üzerine Bir Araştırma”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi SBE**, Konya.
- CAFEROĞLU, Ahmet, (1953), “Türk Onomastiğinde Ata Kültü”, **Türkiyat Mecmuası**, C.10, ss. 201-212, İstanbul.
- ÇAY, Abdulhalûk, (1990), “**Hıdırellez “Kültür ve Bahar Bayramı”**”, KB Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara.
- ÇETİN, İsmet, (1997), “Türkiye’de Halk, Folklor ve Halk Edebiyatı Terimleri”, **Milli Folklor**, C.5, S.37, ss.23-30, Ankara.
- ÇOBANOĞLU, Özkul, (2002), “**Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**”, Akçağ Yayınları, Ankara.
- DEMREN, Özlem, (2006), “Yağmur Yağdırma Ritüelleri Çerçevesinde Ortaköy “Yağmur Duası”, **Türkbiliğ**, S.12, ss.76-92, Ankara.
- DEMİRCAN, Ahmet, (2017), “**Simav Tarihinden ve Kültüründen Notlar**”, Simav Belediyesi Kültür Yayınları-1, Kütahya-Simav.
- DEMİRCAN, Ahmet, (2017), “**Simav Manileri**”, Simav Belediyesi Kültür Yayınları-3, Kütahya-Simav.
- DUNDES, Alan, (1998), “Halk Kimdir”, Çev. Metin EKİCİ, **Milli Folklor**, C.5, S.37, ss.139-153, Ankara.
- DUVARCI, Ayşe, (2004), “**Büyüler ve Rüya Yorumlarında Saç, Sakal ve Bıyık**”, **Saç Kitabı**, Kitabevi Yayınları, s.s. 175-180, İstanbul.

- EKİCİ, Metin, (2015), **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara.
- ERGİNER, Gürbüz, (1997), **“Kurban-Kurbanın Kökenleri ve Anadolu’da Kanlı Kurban Ritüelleri”**, Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- ERGUN, Pervin, (2004), **“Türk Kültüründe Ağaç Kültü”**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- EROĞLU, Türker, (1990), “Folklor ve Halk Terimleri Üzerine”, **Milli Folklor**, C.5, Yıl:2, S.5, ss.31-33, Ankara.
- EROĞLU, Türker ve Hatice Çiğdem KILIÇ, (2005), “Türk İnançları ve İnanışları”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, S.49, ss.749-770.
- GENÇ, İlhan ve Atabey KILIÇ vd., (2014), **“Dede Korkut Kitabı Han’ım Hey C.1”**, TOBB yay., Ankara.
- GÜMÜŞ, Meryem, (2014), “Simav’da Sosyal ve Dini Hayat”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya.
- GÜNAY, Ünver-GÜNGÖR, Harun, (2007), **“Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dinî Tarihi”**, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- GÜNGÖR, Harun, (2007), “Geleneksel Türk Dininden Anadolu’ya Taşınanlar”, **Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni: Bildiriler**, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, ss.1-6, Ankara.
- GÜVENÇ, Ahmet Özgür, (2009), “Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.41, s.s 85-97, Erzurum.
- GÜZEL, Abdurrahman; TORUN, Ali, (2012), **“Türk Halk Edebiyatı El Kitabı”**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KAFESOĞLU, İbrahim, (2005), **“Türk Milli Kültürü”**, Ötüken Neşriyat, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar, (1995), **“Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri”**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.

- KARADOĞAN, Ahmet, (2003), “Türk Şahıs Adlarında Hayvan Kültü”, **Milli Folklor**, Yıl:15, S.57, s.s 109-116, Ankara.
- KAYA, Doğan, (2010), “**Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**”, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KIYAK, Abdülkadir, (2010), “İslam Öncesi Türk Kültüründe Yıldızlarla İlgili İnanışlar”, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.15/2, s.s 189-197, Elazığ.
- KUMARTAŞLIOĞLU, Satı, (2016), “**Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü**”, Kömen Yayınları, Konya.
- MANDALOĞLU, Mehmet, (2013), “Türk Mitolojisinden Anadolu’ya Taşınan Kültür: Geyik Motifi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.6, S.27, Yaz, s.s 382-391.
- İNAN, Abdülkadir, (1952), “Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.1, S.4, ss.19-30, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir, (1962), “**Hurafeler ve Menşeleri**”, Nur Matbaası, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir, (1976), “**Eski Türk Dini Tarihi**”, Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- İNAN, Abdülkadir, (1987), “Makaleler ve İncelemeler”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir, (1991), “Makaleler ve İncelemeler II”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir, (2000), “**Tarihte ve Bugün Şamanizm**”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- OĞUZ, Öcal, (2013), “**Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları**”, Akçağ Yay, Ankara.
- ÖGEL, Bahaeddin, (1985), “**Türk Kültür Tarihine Giriş II**”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, (1979), “**Anadolu Folklorunda Ölüm**”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları 218, Ankara.

ÖRNEK, Sedat Veyis, (2000), “**Türk HalkBilimi**”, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÖRNEK, Sedat Veyis, (2000), “**100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**”, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

ÖZKAN, Ali Rafet, (2003), “**Dinlerde Kurban Kültü**”, Akçağ Yayınları, Ankara.

PALA, Cihat ve Ertuğrul, ERDOĞDU, (2007), “**Doğası, Tarihi ve Folkloruyla Simav**”, Simav Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayınları, Akmat Matbaacılık, İzmir.

SUNAL, Arif, (2001), “Simav Folkloru”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kütahya.

ŞAVK, Ülkü Çelik, (2001), “Manas ve Maaday-Kara’da Sayılar”, **Milli Folklor**, S.50, ss.52-57, Ankara.

TOKER, İhsan, (2009), “Renk Simgeçiliği ve Din: Türk Kültür Yapısı İçinde Ak-Kara Renk Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söylemindeki Tezahürleri Üzerine”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 50: 2, ss.93-112, Ankara.

UMAR, Bilge, (1993), “**Türkiye’deki Tarihsel Adlar**”, İnkılâp Kitabevi, Ankara.

1967 Kütahya İl Yıllığı, ss. 81-209.

1973 Kütahya İl Yıllığı, ss. 81-88.

TANYU, Hikmet, (1968), **Türklerde Taşla İlgili İnançlar**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Sözlü Kaynaklar

KK1: Fatma Şengül ALTAŞ, doğ.1943, Simav- Merkez, EH, İO.

KK2: İsmihan Naciye DEMİRELLİ, doğ.1943, Simav-Merkez, EH, OY.

KK3: Ali DEMİRELLİ, doğ.1943, Simav-Merkez, Emekli, İO.

KK4: Sevim GÜMÜŞBAŞ, Simav-Merkez, Öğretmen.

KK5: Süreyya ALTAŞ, doğ.1972, Simav-Merkez, Öğretmen.

- KK6: Ahmet DEMİRELLİ, doğ.1965, Simav-Merkez, Emekli.
- KK7: Ayşe Özlem TÜRKOL, doğ.1979, Simav-Merkez, Öğretmen.
- KK8: Semra ERSOY, doğ.1971, Simav-Merkez, Kuaför, L.
- KK9: Ali BİLGİN, doğ.1954, Simav-Merkez, Terzi, İO.
- KK10: Hatice GÖKALP, doğ.1932, Çitgöl Doğumlu, EH.
- KK11: Mehmet GÜRE, doğ.1959, Çitgöl Doğumlu, Emekli, ÜM.
- KK12: Mualla BAŞYİĞİT, doğ.1944, Beyce Doğumlu, EH, İO.
- KK13: Salim BAŞYİĞİT, doğ.1943, Beyce Doğumlu, Emekli, İO.
- KK14: Melhika ÇAKAN, doğ.1981, Simav-Merkez Doğumlu, Öğretmen.
- KK15: Fatma AKBAL, doğ.1970, Ortaca Doğumlu, EH, İO.
- KK16: Hatice Mürşide AKBAL, doğ.1933, Simav-Merkez, EH, İO.
- KK17: Dünder TÜRKOL, doğ.1975, Gümüşsu (Kelemyenice) Doğumlu, Öğretmen.
- KK18: Hakkı ALTAŞ, doğ.1966, Simav-Merkez, Doktor.
- KK19: Uysal ALTAŞ, doğ.1994, Simav-Merkez, Mühendis.
- KK20: Salim GÜMÜŞTEPE, doğ.1950, Simav-Merkez, Emekli.
- KK21: Nazan AYDIN, doğ.1981, Simav-Merkez, Öğretmen.
- KK22: Fulya ÖZBAY, doğ.1983, Simav-Merkez, Öğretmen.
- KK23: Rahime BAŞYİĞİT, doğ.1960, Beyce Kasabası, EH, OY.
- KK24: Fatma BAŞYİĞİT, doğ.1957, Beyce Kasabası, EH, İO.
- KK25: Tenzile KAHRAMAN, doğ.1953, Gümüşsu (Kelemyenice) Köyü, EH, OY.
- KK26: Cemile TÜRKOL, doğ.1946, Gümüşsu (Kelemyenice) Köyü, EH, İO.
- KK27: Nil ORDİN, doğ.1982, Simav- Merkez, EH, ÜM.
- KK28: Necmiye ÜNSAL, doğ.1938, Mamak Köyü, EH.
- KK29: Kemal ÜNSAL, doğ.1959, Mamak Köyü, Emekli, ÜM.
- KK30: Ahmet YILDIZ, doğ.1956, Samat Köyü, Emekli, İO.

KK31: Mehmet Ali ALTINKAYA, doğ.1960, Hıdırdıvan (Delhadır) Köyü, Emekli, İO.

KK32: Şengül ALTINKAYA, doğ.1963, Hıdırdıvan (Delhadır) Köyü, EH, İO.

KK33: Adalet KOCABAŞ, doğ.1962, Hıdırdıvan (Delhadır) Köyü, EH, İO.

KK34: İsmail GÖKÇE, doğ.1952, Samat Köyü, Emekli, İO.

KK35: Ali ASLAN, doğ.1948, Samat Köyü, Emekli, İO.

KK36: Mehtap GÜRSOY, doğ.1979, Simav-Merkez, Öğretmen.

KK37: Ümit ASLAN, doğ.1983, Simav-Merkez Doğumlu, Öğretmen.

KK38: Selime YÜKSEL, doğ.1948, Hıdırdıvan(Delhadır) Köyü, EH.

Elektronik Kaynaklar

www.akmb.gov.tr (20.08.2018)

www.simavim.com (28.08.2018)

<http://camiler.diyaret.gov.tr/> (28.08.2018)

<http://simav.meb.gov.tr> (25.08.2018)

www.simav.gov.tr (20.08.2018)

www.kutahyanufus.gov.tr (30.08.2018)

www.kutso.org.tr (25.08.2018)

<http://www.tdk.gov.tr> (Derleme Sözlüğü)

<http://turkoloji.cu.edu.tr> (02.09.2018)

<https://kuran.diyaret.gov.tr> (25.08.2018)

DİZİN

A

Adak, viii, 42, 63, 65
Ağaç, vii, 25, 91, 123, 124, 125, 137

B

Bereket, 133
Bitki, vii, 25
Büyü, viii, 106, 107, 139

E

Erlik, vii, 18, 19, 35, 116
Eşik, vii, 29
Ev, vii, x, 29, 64, 134
Evlenme, 59

F

Fatma Ana, vii, 18, 29, 45, 91

G

Gök, vii, 14, 15, 20, 21, 22, 24, 26, 34,
73, 83, 84, 85, 95, 96, 111, 115, 116
Gök-Tanrı, 14, 15, 85

H

Halk Hekimliği, 100, 135
Hasat, viii, 73
Hayat Ağacı, 87
Hayvan-Ata, 85
Hidrellez, viii, 10, 26, 52, 65, 75, 76,
77, 78, 79, 80, 101, 128

I

Iduk, 18, 27

İ

İnanç, viii, 41, 45, 46, 105, 135

K

Kam, vii, 16, 32, 34, 36, 67, 70, 116

Kara, vii, 17, 18, 19, 35, 56, 85, 92, 95,
113, 116, 139
Kişioğlu, vii, 16, 32, 73
Kurt, 73, 84, 106

M

Mezar, viii, 26, 59, 62, 123, 124, 125

N

Nazar, viii, ix, 108, 110, 112, 113

O

Ocak, vii, 29, 30, 31, 138
Od, vii, 29, 30
Ongon, 83, 85

Ö

Ölüm, viii, 34, 59, 60, 61, 138

R

Renk, 139
Rüya, 136

S

Saçı, viii, 57, 63, 66, 122
Su, vii, 16, 22, 28, 71, 80, 132, 134

Ş

Şaman, vii, 34, 35, 37, 55, 85, 136
Şamanizm, v, 27, 36, 37, 38, 57, 113,
114, 138
Şifa Tası, 132

T

Tanrı, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 25, 26,
32, 34, 35, 66, 67, 70, 74, 83, 87, 115
Taş, vii, 24, 130
Tengri, vii, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 115
Töz, 83

U

Uğur, 89, 133

Umay, vii, 16, 17, 18, 20, 116

Ü

Ülgen, 16, 30, 35

Ürün, viii, 73

Y

Yer-sub, 27, 65, 73, 116

